

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

49

Înaltă responsabilitate
pentru viitorul României

(Paginile 4-5)

ROLUL ȘTIINȚEI ȘI AL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

TEL fundamental, urmărit cu abnegație și consecvență, progresul multilateral al societății constituie preocuparea constantă a orânduirii socialiste. Procesul de construcție și dezvoltare continuă a tuturor sectoarelor de activitate implică nu numai fundamentarea riguroasă a sarcinilor, dar și a obiectivelor de viitor, precum și stabilirea celor mai bune căi și mijloace de îndeplinire a programelor prevăzute.

Eveniment de însemnătate deosebită în viața economică și socială a patriei, recentul Congres al științei și învățămîntului, întrunit la inițiativa secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, reprezintă o elocventă expresie a grijii permanente pentru asigurarea temeinică a înaintării și dezvoltării țării în deplină conformitate cu istoricele hotărâri ale Congresului al XIII-lea. În această perspectivă și pornindu-se neabătut de la realitatea mărețelor realizări înregistrate pînă în prezent, Congresul științei și învățămîntului constituie o afirmare puternică a spiritului revoluționar și a democratismului muncitoresc al societății noastre.

Document programatic, avînd menirea de a călăuzi întreaga activitate din domeniul cercetării științifice și învățămîntului, magistrala cuvîntare rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu marchează o etapă nouă, mobilizatoare, în dezvoltarea acestor sectoare vitale pentru viața societății românești, pentru sporirea contribuției lor la progresul general al țării. „Îndeplinirea obiectivelor stabilite de Congresul al XIII-lea — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — impune angajarea fermă pe calea noii revoluții tehnico-științifice, pe organizarea a vieții economico-sociale pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general. Trebuie să fim pe deplin conștienți că rămînerea în urmă — în domeniul dezvoltării forțelor de producție pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii — poate afecta puternic viitorul poporului nostru, înseși independența și suveranitatea patriei noastre. Omenirea se află într-o asemenea etapă a dezvoltării în care știința reprezintă cea mai puternică forță a progresului economic și social. Pornind de la această realitate, nu trebuie să uităm nici un moment că edificarea socialismului și comunismului nu se pot realiza decît pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, pe baza cunoașterii umane în general”.

Menită să dea un puternic impuls cercetării științifice și activității din învățămîntul de toate gradele, reliefa rolul acestor sectoare în viața social-economică a patriei răspunde totodată înaltului comandament al dezvoltării și al progresului, țintă neabătută a construcției socialiste. Democratismul profund, de esență muncitorească-revoluționară, al societății noastre creează toate condițiile pentru afirmarea creativității, pentru continua eferescență a spiritului înnoitor, pentru promovarea cu îndrăzneală a celor mai înaintate cuceriri ale cunoașterii. Oamenii de știință, cercetătorii, cadrele didactice universitare, profesorii și învățătorii sînt chemați să-și intensifice eforturile și să contribuie astfel într-o măsură substanțial crescută la îndeplinirea obiectivelor stabilite de Congresul al XIII-lea.

Desfășurîndu-și activitatea în noul cadru creat prin constituirea Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, ce are în fruntea sa pe tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, ilustru savant, eminent om politic, militant de seamă al partidului, toți oamenii muncii din domeniul cercetării științifice, al dezvoltării tehnologice și introducerii progresului tehnic, precum și din domeniul învățămîntului sînt ferm hotărîți să asigure transpunerea în viață a Programului P.C.R., să facă totul pentru afirmarea tot mai energică a potențialului creator al națiunii noastre, muncind și acționînd cu dăruire patriotică și elan revoluționar. Afirmînd plenar rolul științei și al învățămîntului ca factori esențiali ai progresului, în consens cu cerințele actuale și de perspectivă ale societății românești, forumul științei și al școlii din patria noastră stabilește totodată și marea responsabilitate a tuturor celor care reprezintă aceste sectoare de activitate.

„România literară”

La tribuna Congresului științei și învățămîntului

Laudă ție

Cu tine sînt dăinuitor, întreg,
Statornică în verb întotdeauna,
Stăpîn, sfidez torențele, furtuna,
În cumpătarca ta mă reculeg.

Tu, patrie, mă-mbii cu rodnicie
(În stih planez oriunde și mă bucur),
Înaripezi și cîntărețul mugur,
Cimpul natal vibrează-n nostalgie,

Cetățile de prin vechime tac,
Reneasc măriri și semne din străfund
În pagini migălite îndelung...

Proiecte mari aripele-și desfac,
Cu zborul lor nădejdea ne răzbate,
Iar țara ne-o iubim cu demnitate.

Al. Jebeleanu

România literară

Director: George Ivaşcu. Redactor
şef adjunct: Ion Horea. Secretar
responsabil de redacţie: Roger Câmpă
peanu.

Din 7 în 7 zile

Problemele păcii în atenţia Congresului ştiinţei şi învăţămîntului

ADOPTATĂ de primul Congres al ştiinţei şi învăţămîntului din ţara noastră ca document programatic, esenţial pentru dezvoltarea domeniului, Cuvîntarea rostită de tovarăşul Nicolae Ceauşescu în acest forum al inteligenţei româneşti şi al formării de cadre ale viitorului s-a impus atît prin valoarea ei de direcţionare a construcţiei noastre interne, cît şi prin poziţia definitorie pe care o conţine faţă de problematica internaţională.

Precum a relevat preşedintele României, date fiind condiţiile actuale — de încordare fără precedent a situaţiei internaţionale — este necesar să se facă totul pentru a se evita degradarea ei în continuare, iar primul pas în acest sens nu poate fi altul decît renunţarea la infinita escaladare a cursei inarmărilor şi trecerea la dezarmare, în primul rînd la dezarmare nucleară.

Preocupată de această problemă fundamentală a epocii contemporane, omenirea întreagă şi-a îndreptat speranţele către întîlnirea de la Geneva a conducătorilor Uniunii Sovietice şi Statelor Unite. Asa cum a arătat tovarăşul Nicolae Ceauşescu, precizînd că se bazează pe datele comunicate de secretarul general al P.C.U.S., Mihail Gorbaciov, şi de preşedintele S.U.A., Ronald Reagan, se poate afirma acum că întîlnirea sovieto-americană la nivel înalt s-a încheiat cu o serie de rezultate pozitive. „Însăşi organizarea întîlnirii şi adoptarea unei Declaraţii comune — se arată în Cuvîntare — reprezintă un fapt foarte important în actuala situaţie internaţională deosebit de gravă [...] Dar trebuie să declar deschis că ţara noastră speră ca la această întîlnire să se ajungă cel puţin la hotărîrea de a se pune capăt de către cele două mari puteri cursei inarmărilor, şi îndeosebi celor nucleare”.

Întărînd în plan concret ideea că numai cu participarea activă a tuturor statelor şi naţiunilor pot fi rezolvate problemele grave ale epocii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a reafirmat actualitatea unei întîlniri a statelor din cele două grupări militare — N.A.T.O. şi Pactul de la Varşovia — precum şi a intensificării acţiunilor comune ale tuturor statelor din Europa.

Turul de orizont politic mondial făcut în Cuvîntare nu a neglijat nici una din marile teme ale zilei; Conferinţa de la Stockholm pentru încredere, colaborare, dezarmare şi pace în Europa; tratativele de la Viena privind reducerea trupelor şi armamentelor în Europa centrală; colaborarea multilaterală între toate statele din Balcani; realizarea de zone fără arme nucleare în nordul şi centrul Europei, precum şi pe alte continente; oprirea neîntîrziată a conflictelor existente şi trecerea la soluţionarea lor numai pe calea tratativelor; organizarea unei conferinţe internaţionale pentru rezolvarea negociată a problemelor din Orientul Mijlociu, cu participarea tuturor părţilor interesate, inclusiv a O.E.P.; încetarea grăbnică a războiului dintre Irak şi Iran; acordarea independenţei Namibiei; renunţarea la politica rasistă, de apartheid în Africa de Sud. Relevînd importanţa întărîrii independenţei popoarelor, a asigurării condiţiilor necesare progresului lor economic-social, respectării neabătute a drepturilor fiecărui popor de a-şi alege calea dezvoltării economice şi sociale în mod liber, fără nici un amestec din afară, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a insistat asupra realizării noului ordin economic mondial, inclusiv prin soluţionarea globală a datoriei externe deosebit de mari ale ţărilor în curs de dezvoltare.

UN ACCENT deosebit a fost pus în Cuvîntare pe necesitatea de a se intensifica lupta tuturor forţelor şi popoarelor care se pronunţă pentru dezarmare şi pace, pentru a se determina astfel oprirea cursului periculos al evenimentelor spre o catastrofă nucleară. În acest context, un rol important revine oamenilor de ştiinţă şi cultură. Evocînd experienţa faustică a celor ale căror cercetări au dus la realizarea armei atomice, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a spus: „Iată de ce tot oamenii de ştiinţă le revine rolul de a determina — şi pot să determine — distrugerea armelor nucleare, să nu mai lucreze pentru război, să lucreze pentru pace, pentru libertatea şi bunăstarea oamenilor”. Arătînd că în acest cadru, oamenii de ştiinţă, învăţămînt şi cultură din România trebuie să dezvolte colaborarea cu intelectualii, apărători ai păcii, militanţi pentru dezarmare din alte ţări, secretarul general al partidului, preşedintele ţării, a spus: „Trebuie să facem totul pentru realizarea unui front puternic al tuturor forţelor ştiinţei şi culturii, care să determine ca minunatele cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, ale cunoaşterii umane, în general, să servească dezvoltării economico-sociale a naţiunilor, bunăstării popoarelor, libertăţii şi independenţei naţionale a tuturor statelor”.

În numele oamenilor de ştiinţă şi din învăţămînt, tovarăşa academiciană doctor inginer Elena Ceauşescu, aleasă în unanimitate ca preşedinte al Consiliului Naţional pentru Ştiinţă şi Învăţămînt, a arătat, în Cuvîntarea pe care a rostit-o la încheierea lucrărilor Congresului, că, sprijinînd în modul cel mai ferm iniţiativele de pace şi colaborare ale preşedintelui României socialiste, oamenii de ştiinţă, învăţămînt şi cultură din patria noastră — uniţi în Comitetul naţional „Oamenii de ştiinţă şi pacea” — îşi vor intensifica colaborarea cu organizaţiile similare şi alte foruri ale oamenilor de ştiinţă de pretutindeni, cu toate forţele progresiste din lume pentru a face să triumfe raţiunea, cauza dezarmării şi destinderii, a colaborării şi păcii, a dreptului suprem al oamenilor şi popoarelor la viaţă şi pace.

Cronica

2 România literară

Viaţa literară

Centenar Liviu Rebreanu

● În zilele de 25—27 noiembrie a.c., în judeţul Bistriţa-Năsăud s-au desfăşurat acţiunile consacrate Centenarului Liviu Rebreanu, organizate de Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, Uniunea Scriitorilor din R.S. România şi Comitetul judeţean pentru cultură şi educaţie socialistă al judeţului Bistriţa-Năsăud.

Eveniment de importanţă naţională, Centenarul Liviu Rebreanu a cuprins un bogat program de manifestări, la care au participat un mare număr de scriitori, oaspeţi veniţi din partea tuturor Asociaţiilor de scriitori din ţară.

În ziua de luni, 25 noiembrie, au avut loc întîlniri ale scriitorilor cu oameni ai muncii de pe platforma industrială „Netex” şi „I.S.M.”, cu elevii ai Liceului „Liviu Rebreanu” şi Liceului industrial nr. 1 din Bistriţa. În aceeaşi zi, în sala Casei municipale de cultură din Bistriţa a avut loc o Sesiune omagială dedicată marelui scriitor. În deschiderea acestei festivităţi a vorbit tovarăşul Mihai Marina, prim secretar al Comitetului judeţean de partid Bistriţa-Năsăud. Lucrările Sesiunii au fost conduse de tovarăşul Iordan Floarea, preşedinta Comitetului judeţean de cul-

● La şcoala generală din Delureni, judeţul Bihor, centenarul naşterii lui Liviu Rebreanu a fost marcat printr-o expoziţie de carte, expuneri şi lecturi din opera marelui scriitor. Au participat prof. univ. dr. Gabriel Tepelea, prof. Mariana Terme, Ana Stoica, Valeria Tepelea etc.

● La Mangalia, centenarul Rebreanu a fost marcat prin organizarea, în ziua de 24 noiembrie, la Casa de cultură a tineretului, a unui simpozion, urmat de un „moment liric” (versuri omagiale dedicate scriitorului de prof. Nicolae Popescu), de lecturi din capodoperele întemeietorului romanului românesc modern (actorii Emilia Dabu, dr. Stela Richiteanu şi Adrian Vilcu) şi de filmul „Pădurea spinurăţilor”. Au asistat autorităţi locale, în frunte cu primarul oraşului şi delegaţi ai Inspectoratului şcolar judeţean.

Desfăşurarea programului a fost prezidată de prof. Olga Duşu, inspector şcolar general al judeţului Constanţa. Au prezentat comunicări profesorii Vasile Baciu („Un motiv venenian: vestitorii”), Ion Dumitrescu („Glasul iubirii”) şi Maria Caraşa („Liviu Rebreanu în conştiinţa criticii interbelice”). În încheiere, prof. D. Micu,

Întîlnire

● Cu prilejul vizitei pe care a întreprins-o în ţara noastră, prof. univ. Giorgio Luti, şeful catedrei de Literatură italiană modernă de la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Florenţa, a avut, marţi 26 noiembrie a.c., o întîlnire de lucru la Uniunea Scriitorilor.

Oaspeţele a fost salutată de prof. univ. Alexandru Balaci, vicepreşedinte, şi Ion Hobana, secretar al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România.

La discuţiile care au urmat au participat Grigore Arbo-

„Momente şi personalităţi culturale bihorene”

● Sub egida Comitetului educaţiei şi culturii socialiste al judeţului Bihor a avut loc la Biblioteca judeţeană din Oradea, în cinstea aniversării Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, un simpozion axat pe realizările şi perspectivele acestui judeţ în toate domeniile de activitate. Lucrările, care au durat două zile, au fost deschise de Ana Săndulescu, secretar al Comitetului judeţean Bihor P.C.R., prin comunicarea „Bihor — prezent şi perspectivă”. Participanţii au dezbătut probleme de literatură, biblioteconomie istorie, toponimie, energetică, agronomie etc. — cu specială privire la Bihor —

tură şi educaţie socialistă Bistriţa-Năsăud. Au luat cuvîntul: Dumitru Radu Popescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor din R.S. România, Radu Constantinescu, director în Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, Alexandru Husar, Mihai Ungheanu, Puia Florica Rebreanu, Ioan Alexandru, Aurel Rău, Sever Ursă, Letay Lajos, prof. Ilieş Ioan, Mircea Tomuş, Valentin Silvestru, Cornel Ungureanu şi Vasile Rebreanu. După încheierea Sesiunii omagiale a avut loc un program artistic susţinut de către formaţia de obiceiuri populare din comuna Coşbuc, ansamblul folcloric din comuna Maieru şi ansamblul „Cununa de pe Someş” al Casei municipale de cultură.

În ziua de marţi, 26 noiembrie, oaspeţii, împreună cu reprezentanţi culturali şi cu scriitori din judeţ, au omagiat personalitatea lui Liviu Rebreanu în localităţile: Năsăud, Singeorz-Băi, Rodna Veche, Bcclean, Lechinţa, Teaca şi Prundul Birgăului.

În ultima zi a festivităţilor, scriitorii au parcurs un itinerar biografic, vizitînd localităţile copilăriei şi tineretului lui Liviu Rebreanu: Tirlisua, Coşbuc, Maieru, Prislop (Liviu Rebreanu),

de la Universitatea din Bucureşti, a vorbit despre semnificaţia momentului Rebreanu în evoluţia prozei româneşti.

● La liceul industrial nr. 27 din Capitală, catedra de limba şi literatura română şi biblioteca respectivă au organizat un foarte interesant Proces literar după romanul „Ion” de Liviu Rebreanu. Profesori coordonatori — Cornelia Marinescu şi Diana Burcan.

Seara literară a mai cuprins un concurs literar „Liviu Rebreanu”, o expoziţie omagială şi vizitarea expoziţiei „Rebreanu” de la Muzeul Literaturii Române. În încheiere, prof. Clara Bartha a prezentat o informare cu privire la noutăţile beletristice apărute în editurile din ţară.

● La Biblioteca judeţeană Timiş s-a desfăşurat un simpozion dedicat lui Liviu Rebreanu. Au luat cuvîntul Simion Mîoc, Hortensia Baica, Nicolae Opreanu şi Pavel Petroman. A fost vernisată o expoziţie cuprinzînd documente aflate în colecţia bibliotecii şi a conf. dr. Cezar Apretesei.

● O dezbateră similară a avut loc la liceul silvic din Timişoara. Au vorbit despre opera autorului lui „Ion”,

re, Anca Giurescu şi Teofil Bălaş, şeful secţiei Relaţii externe a Uniunii Scriitorilor.

A fost de faţă Giancarlo Silvestro, directorul Institutului italian de cultură de la Bucureşti.

În după amiaza aceleiaşi zile, oaspeţele italian a ţinut, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu” din Capitală, o conferinţă pe tema „Alessandro Manzoni şi problema romanului italian”.

Au participat cadre didactice, studenţi, numeroşi scriitori.

şi au avut întîlniri cu cadre didactice şi cercetători din localitate. Au prezentat comunicări în plen şi în cadrul secţiilor de literatură, cultură, ştiinţă: prof. univ. dr. Gabriel Tepelea, Ana Benedek, prof. univ. dr. Sabin Nica, conf. univ. dr. Teodor Maghiar, dr. Dorin Poenaru, conf. univ. dr. Gh. Nadiu, prof. Maria Budura, conf. univ. dr. Lucian Drimba, Titus Roşu, Victor Bolcas, Andrei Mihalik, Eugen Gluck, Viorel Faur, Petre Puşaşu, Constantin Mălinaş, Al. Cistelean, Blaga Mihoc, Mircea Copil, Lucia Cornea, Traian Filip, Marin Chelu, Zaharia Macovei, Silviu Tepeşu, Sergiu Vaida, Virgil Podoabă etc.

unde au depus coroane de flori şi s-au întîlnit cu oamenii locului veniţi să sărbătorească pe marele fiu al ţinuturilor năsăudene.

La manifestările consacrate Centenarului au luat parte scriitorii: Dumitru Radu Popescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor, Constantin Toiu şi Domokos Geza, vicepreşedinţi ai Uniunii Scriitorilor, Letay Lajos, secretar al Uniunii Scriitorilor, Ioan Alexandru, Virgil Ardeleanu, Vlaicu Bărna, Ştefan Agopian, Mircea Braga, Rodica Braga, Petre Bucşa, Domiţian Cesereanu, Doina Cetea, Maria Luiza Cristescu, Nicolae Crişan, Ion Cucu, George Damian, Dinu Flămînd, Mihai Gavril, Ion Horea, Alexandru Husar, Traian Iancu, Gavril Istrate, Ion Lungu, Teohar Mihadăş, Dumitru Mircea, Marcel Mureşan, Florin Muscalu, Ion Oarcăşu, Mircea Oprea, Platon Părdău, Petru Poantă, Sânziana Pop, Valentin Raus, Aurel Rău, Vasile Rebreanu, Marcel Constantin Runcan, Vasile Sălăjan, Tudor Dumitru Savu, Petre Săleudeanu, Valentin Silvestru, Zaharia Sângeorzan, Teodor Tanco, Ştefan Teaciu, Mircea Tomuş, George Ţărnea, Mihai Ungheanu şi Cornel Ungureanu.

Marian Odangiu, Vasile Popovici şi Daniel Vighi.

● În oraşul Topliţa din judeţul Harghita, între 25—27 noiembrie a.c. s-au desfăşurat „Zilele Liviu Rebreanu”, consacrate Centenarului marelui scriitor.

A avut loc o sesiune de referate şi comunicări ştiinţifice, la care au participat: prof. dr. Vasile Netea, Bucureşti, conf. univ. dr. Vasile Fanache, Cluj-Napoca, Mihai Gavril, prof. Iulius Moldovan, Tg. Mureş, prof. Gheorghe Alfoarei, Miercurea-Ciuc, inspector şcolar Manolache Gheorghe, Miercurea-Ciuc, şi prof. Ilie Şandru din Topliţa.

De asemenea, s-a deschis expoziţia de cărţi şi documente „Liviu Rebreanu” organizată în colaborare cu Biblioteca judeţeană din Tg. Mureş, şi expoziţia de pictură „Imagini din satul transilvănean” a plasticienei Viorica Rusu. Programul a mai cuprins proiecţia filmului „Ciuleandra”.

● Între 22—28 noiembrie a.c. a avut loc, la Busteni, cea de a IX-a ediţie a manifestărilor politico-educative, culturale-artistice şi sportive sub genericul: Poarta Bucăgeilor. În centrul manifestărilor s-a aflat sărbătorirea Centenarului Liviu Rebreanu. Au participat Const. Chiriţă, vicepreşedinte al Unliunii Scriitorilor, Marta Bărbulescu şi Corneliu Şerban — membri ai Uniunii Scriitorilor. Au prezentat comunicări: Alexandru Săndulescu — cercetător ştiinţific la Institutul „G. Călinescu”, şi Simion Bărbulescu.

Rezultatele concursului de reportaje literare „Alexandru Sahia”

● Juriul, compus din: Vasile Băran, preşedinte, Cornel Popescu, Dumitru Şandru, Aurel David şi Aurel Nicolescu, a acordat următoarele distincţii la cea de a IV-a ediţie a Concursului de reportaje literare „Alexandru Sahia”, organizat de Comitetul de cultură şi educaţie socialistă şi de Centrul de creaţie populară al judeţului Călăraşi:

Premiul „Alexandru Sahia”: Gheorghe Frangulea

● M. Eminescu — OPERE. XIII. Volumul cuprinde publicistica eminesciană din anii 1882—1883, 1886—1889 din „Timpul”, „România liberă”, „Fintina Blanduziei”. (Editura Academiei, 660 p., 91 lei).

● Liviu Rebreanu — GOLANIL. Nuvele şi schiţe. (Editura Minerva, 464 p., 17,50 lei).

● Violeta Zamfirescu — INCANDESCENŢE. Antologie de versuri de prefată de Paul Georgescu. (Editura Minerva, B.P.T., XVIII + 278 p., 8 lei).

● Radu Cosăşu — LOGICA. Volumul al V-lea din Supravieţuirei (Editura Cartea Românească, 358 p., 16 lei).

● Constantin Chiriţă — CIREŞARI. Ediţia a VII-a a romanului. (Editura Albatros, 352+368 p., 31,50 lei).

● Ioanid Romanescu — A DOUA ZI. Versuri în colecţia „Cele mai frumoase poezii”. (Editura Albatros, 168 p., 8,25 lei).

● Dan Rotaru — INVITATII LA DRAGOSTE. Volum de versuri. (Editura Scrisul Românesc, 120 p., 10,50 lei).

● Maria Mailat — INTRARE LIBERĂ. Proză scurtă. (Editura Cartea Românească, 256 p., 11 lei).

● Gabriel Iuga — CII-NELE DE PIATRĂ. Roman. (Editura Cartea Românească, 316 p., 15 lei).

● Ion Baciu — RADACINI DE AER. Versuri. (Editura Litera, 56 p., 15 lei).

● Ovidiu Ioaniţoia — NIMENI NU ARE NIMIC DE ASCUNS. Interviu. (Editura Eminescu, 208 p., 6 lei).

● Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrâncău — LIMBA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ. VOCABULARUL. Ediţie revizuită şi adăugită. (Editura Didactică şi Pedagogică, 256 p., 24 lei).

LECTOR

● Pentru o şi mai promptă reflectare în cadrul acestei rubrici a ultimelor apariţii, rugăm editurile şi autorii să ne transmită exemplare de semnal.

din Călăraşi; Premiul I şi al editurii „Cartea Românească”: Vasile Săvinescu din Satu-Mare; Premiul al II-lea, al revistei „România literară”: Cristian şi Maximilian Popescu din Galaţi; Premiul ziarului „Vremuri Noi” din Călăraşi: Elena Ion din Tîrgu Jiu; Premiul Consiliului judeţean al sindicatelor: Iacob Buta din Aiud, judeţul Alba; premiul Comitetului judeţean U.T.C.: Virgil Iorga, din Deva.

Concurs de cîntece patriotice

● La Concursul de cîntece patriotice şi revoluţionare create de studenţi, organizat de Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, Ministerul Educaţiei şi Învăţămîntului, Uniunea Asociaţiilor Studenţilor Comunişti şi Uniunea Compozitorilor şi

Muzicologilor, versurile melodioare premiate sînt semnate de Lucian Blaga, Otilia Cazimir, Nicolae Dragoş, Ion Brad, Vasile Nicolescu, Nicolae Vrâncău, Ion Bănuţă, Ion Socol, Virgil Căriano-pol, Makkai Gyöngyver.

Optimizarea viitorului

La Congresul științei și învățămîntului

NE AFLĂM în ultima lună a unui cincinal care închide o etapă, cum tot astfel ne aflăm — gata de a ne înscrie pe orbita unui alt timp, cel al unei noi calități a muncii și vieții în toate domeniile de activitate, așa după cum bine se știe și stă pe de-a întregul hotărît în programele adoptate de cel de al XIII-lea Congres al partidului. Într-un asemenea context și sub asemenea auspicii s-a înscris, cu toată paleta sa de semnificații, și recentul forum al științei și învățămîntului. Importanța sa este cu altă mai mare cu cît știința și învățămîntul au fost și sînt chemate să participe intens la crearea și consolidarea acestei noi calități, să valorifice superior și pe măsura înălții lor dotări materiale, tehnice și umane, întregul potențial creator, în virtutea acelor perspective a anilor nouăzeci care să consacre România ca țară socialistă mediu dezvoltată. Și, de bună seamă, mai departe, în perspectiva sfîrșitului de mileniu. Sarcină imensă, plină de grandoare, acută, precisă și operantă, adusă adică în miezul tuturor posibilităților, sarcină efectivă și călăuzitoare, încărcată de nădejdi și hrănită de toate marile înfăptuiri de pînă acum, o sarcină-comandament.

O MENIREA, — sublinia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cuvîntarea rostită la Congresul științei și învățămîntului —, se află într-o asemenea etapă a dezvoltării în care știința reprezintă cea mai puternică forță a progresului economic și social. „Deci nu o forță printre altele, care există și acționează desigur, ci superlativul unei stări de fapt, impactul dorit și necesar pe care știința și, în nucleul său imediat, în aria tuturor răsfrîngerilor și demersurilor sale — învățămîntul — îl propulsează în toate sferile vieții economice și sociale și nu mai puțin în acelea morale.

Aprecierea ca și sublinierile făcute cu prilejul recentului forum — primul de acest fel în suita de manifestări ale democrației noastre socialiste, revoluționare — comportă neîndoiește un tratament și o reflecție aparte, pentru că ceea ce alcătuiește punctul de rezistență aici și consacră o viziune amplă despre stadiul și realitatea lumii de azi este tocmai mobilul adine, ideologic, și ca urmare orizontul de acest tip, coordonatele de o asemenea factură prin care este văzută dezvoltarea și, odată cu ea, însuși sfîrșitul acestui secol și începutul unui nou mileniu. Științele politice și sociale — și nu numai ele — îl vor exprima și experimenta, desigur, pe omul unei astfel de condiții, el este cel prezumtiv, cel plauzibil și real tot odată, l-am putea numi și omul științific, îl vor face atent la toate acumulările și la toate împlinirile lui, ele vor căuta și vor da, neîndoiește, răspunsuri la multe întrebări. Se va încorpora în obiecte acest om, vor vorbi și vor acționa ele, aceste obiecte, în locul lui ori se va produce acea eliberare de lucruri, se va înfăptui acea realitate launtrică, atât de intensă și bogată sufletește, atât de limpede și exactă în rigoarea și discernămintul ei, încît spațiile de incertitudine sau de neputință — de ce nu? — să se reducă sau să dispară definitiv, într-o lume care e, poate, și a transparentelor, a nuanțelor care de fapt nu separă ci unesc, solidarizează activ și fertil pe temelul unei noi personalități, a unor noi relații cu noi înșine?

Literatura și arta nu au în speță datele unui asemenea răspuns dar pot concura la aflarea și întemeierea lui. Ceea ce este de reținut și oferă motive de reflecție aici este unghiul din care putem privi această realitate complexă, această hartă de ordinul a mil și mil de relieful economic, materiale și spirituale în care existăm și la scara căreia ne raportăm și devenim neîncetat. Această realitate pe care o numim și în cifre și o numim și cu imagini, dar ar fi prea criptică dacă nu am deține-o și în limbajul ei propriu, un limbaj devenit comun odată cu trecerea anilor. Pentru că pe noi toți ne naște mereu această realitate și devenim neîncetat viitor iar în expresia ei cea mai simplă ea se numește astăzi și industrie — și încă una cu tehnici și amplitudinii de vîrf —,

so numește și agricultură — și încă una în plină efervescență de sine, creatoare, străbătînd spațiul și ritmurile unei adevărate revoluții —, se numește și economie, și știință, și cultură, o consonanță care este a creșterii și a dezvoltării înseși ca și a biografiei care nu stă sau pare că nu stă niciodată pe loc. Incorporază această realitate, în toată dinamica ei, și spiritul științei, după cum, într-o accepțiune mai largă, încorporează și cultura. Munca însăși, ridicată la rang de creație, trece prin retortele științei și a făcut posibilă înfăptuirea fără precedent.

UN sentiment istoric, de o extraordinară bogăție a faptelor s-a produs odată cu Congresul al IX-lea al partidului și el a încununat și încunună azi o operă economică și socială de mari adîncimi. Știința și învățămîntul sînt cuprinse în centrul de interes al întregii societăți și formează una dintre acele tulburătoare și esențiale platforme ale inteligenței și inventivității de pe care se lansează programele prezentului și ale viitorului. Într-un consens care ține de ordinea, de rigoarea și registrul propriilor noastre cerințe și posibilități. Și în trecut, spune secretarul general al partidului, oamenii de știință români au ocupat locuri de pionierat în diferite domenii ale cunoașterii. Iar în prezent „știința românească trebuie să se angajeze cu toată hotărîrea în activitatea revoluționară de cercetare și descoperire a noi și noi taine ale naturii și universului, să-și aducă o contribuție tot mai însemnată la îmbogățirea tezaurului științific național și universal”.

Un imperativ al implicării, așadar, un îndemn care certifică și reverberază o tradiție, o cerință care onorează și multiplică simțul datoriei și angajează, dintr-o perspectivă pe cît de complexă, pe atîta de reală și de exactă, spiritul muncii inventiv, creator. Participarea științei și învățămîntului la ridicarea nivelului muncii, al gândirii și creației, sporirea aportului lor în toate domeniile și situarea permanentă în contextul noului, a tot ceea ce slujește viața, libertatea și independența, umanismul și umanitatea lumii de azi și de mâine și deci sporirea și pe această cale a prestigiului României, iată o motivare de esență și în mod implicit generoasă prin care se ilustrează azi însăși condiția omului de știință și, într-un sens mai larg, a omului de cultură.

ESTE aici locul să amintim cu stimă și respect activitatea tovarășei

Elena Ceaușescu, contribuția deosebită pe care o aduce la dezvoltarea continuă a științei și învățămîntului, a culturii și artei, la înfăptuirea politicii partidului în aceste domenii de o covârșitoare importanță pentru înflorirea personalității umane. Cuvîntarea sa la încheierea lucrărilor congresului poartă pecetea de conștiință politică, revoluționară a omului care înțelege resorturile adînci și puternice ale vieții și știe că o condiție fericită și prosperă a patriei și poporului nu se construiește de la sine și nici oricum, decît prin muncă, prin gîndire, prin acțiune hotărîtă, conștientă, prin știință și cultură. Prin efort continuu de înaltă și consecventă optimizare a viitorului, prin această neconțință și laborioasă urnire de energii și aptitudini largi, creatoare, sub semnul cărora este așezată astăzi țara și va fi tot mai mult și mai temeinic așezată milne, căci acest milne face parte din noi. Mă gîndesc la cei care vor fi cetățeni ai României celor dinții ani ai mileniului trei, bunăoară, la această lume care este acum a școlii și în traiectoria ei se atinge de virful de aripă al celor ce-i construiesc acum și zborul și temelii edificiului creșterii, o lume matură atunci și pe umerii căreia se reazimă țara. Un impact dorit și necesar, cel al științei și al roadelor acestora, s-a produs și se produce încă de pe acum. Este aceasta un fel de a celebra viitorul și a-l vedea în mișcarea sa neconținut umană.

A. I. Zăinescu

Noua dimensiune

■ *LA* recente lucrări ale Congresului științei și învățămîntului se sublinia că școala românească — cu vecli și frumoase tradiții — „trebuie să se afirme cu putere, ca un factor deosebit de important al instruirii și educării tinerei generații, al săvîririi unei civilizații noi, superioare, al înfăptuirii pe pămîntul patriei noastre a visului de aur al omenirii — comunismul”. Fiecare dintre tinerii de azi dorește să devină un om activ și util societății în care trăiește, constructor autentic al lumii de mâine.

Ne-am obișnuit cu existența cărții în universul nostru. O bună parte din viață ne-o petrecem citind. Conceptul modern de învățatură este însă legat de carte într-un mod indisolubil. Țara care se dovedea că deține triste recorduri de analfabetism și înapoiere a ajuns la ritmuri accelerate de dezvoltare social-economică, ceea ce a tras după sine o mulțime de consecințe: învățămîntul autocuprinzător, acces la cultură, un univîrs larg de cunoaștere. Era firesc ca de aceste realități să beneficieze în primul rînd tinăra generație aflată la vîrsta acumulărilor, a pregătirii pentru viață. Tinerii au un tezaur inestimabil de transmis: pentru că inestimabile sînt experiențele sociale acumulate, inestimabile sînt învățămîntele, puterea de muncă a celor tineri, capacitatea lor de a se entuziasma și de a se dăruți unei idei.

Configurația lui mîine, din perspectiva generațiilor de azi, nu mai rămîne apanajul minților vizionare. Viitorul în general, pentru care anul 2000 a devenit un fel de simbol, capătă, datorită avalanșei de noutăți senzaționale ce i se atribuie, aura unui orizont de care ne desparte o distanță din ce în ce mai mică. Dincolo de mileniul doi, pragul de dincolo, este treaba generațiilor care ne vor urma. Se spune că în căutarea viitorului trebuie să pornim de la prezentul lumii în care trăim. Or, ei, tinerii, sînt conștienți de faptul că de la acest prezent pornesc căile viitorului. Tinerețea devine astfel, din perspectiva primului an al mileniului următor, vîrsta care nu are timp de pierdut, care nu se poate prezenta la întîlnirea cu viitorul luată prin surprindere. Se spune că unitatea de măsură a valorii este viitorul. Creația, în toate planurile ei, artistice, științifice, social-politice, datorează imens tinereții. Lăbiș împlinea douăzeci de ani cînd publica „Lupta cu inerția”. Eninescu, la 17 ani, scria „Ce-ți doresc eu tie”, la 20, „Epigoni”, la 24, „Impărat și proletar”, „Luceafărul”, la 33 de ani. Și nu sînt singurii.

La lucrările Congresului științei și învățămîntului, tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, președintele Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, aprecia că „școala trebuie să-și îndeplinească în condiții tot mai bune, marile răspunderi ce-i revin în educarea comunistă, revoluționară a tinerilor, a formării lor ca cetățeni conștienți, devotați patriei și poporului”. Pregătindu-se să devină utili patriei, din al cărui pămînt își revendică forțele, pregătindu-se să devină utili poporului a cărui limbă o vorbesc, tinerii se pregătesc să se afirme permanent ca oameni profilați la o dimensiune etică superioară.

Viitorul așteaptă oameni întregi capabili nu să-i facă față, ci să-l supună. Lor le revine sarcina să taie panglica inaugurală a unei societăți clădită pe dreptate, pe echitate socială, cu deplină încredere în capacitatea lor de a duce mai departe omenirea.

Areta Sandru

ÎNALTĂ RESPONSABILITATE PENTRU VIITORUL ROMÂNIEI

INTIUL Congres al științei și învățămîntului reprezintă un moment de excepțională însemnătate pentru întreaga viață social-politică și cultural-științifică a țării. Organizat din inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu — a cărui cuvîntare rostită cu acest prilej constituie o nouă și elocventă expresie a gândirii revoluționare, profund novatoare a conducătorului partidului și statului nostru — acest larg și reprezentativ forum democratic a marcat un important moment în activitatea întregului popor, activitate consacrată îndeplinirii obiectivelor stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului. Lucrările Congresului — și, îndeosebi, magistrala cuvîntare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, precum și cuvîntarea rostită de către tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, președinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului — au fost urmărite cu deosebit interes atît de cei peste 4 500 de delegați și invitați, cit și de către toți cei care, într-un fel sau altul, sînt implicați în efortul de constantă introducere a noului în toate domeniile, asta însemnînd că întreaga națiune și-a concentrat atenția spre o cit mai exactă și deplină înțelegere a problematicii dezbătute și, apoi, spre grabnică transpunere în viață a celor hotărîte.

Bilanțul realizărilor obținute în domeniile științei și învățămîntului în actualul cincinal, precum și perspectivele cincinalului viitor au fost sintetizate de către secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, astfel: „Atît în domeniul cercetării științifice, cit și al învățămîntului, dispunem de tot ce este necesar, avem o puternică bază materială, tehnică; dar, mai presus de toate, avem minunați cercetători, oameni de știință și savanți, minunate cadre didactice, care reprezintă suprema garanție că vom realiza în cele mai bune condiții programele de cercetare și pregătire a cadrelor, că cercetarea și învățămîntul vor ocupa un loc tot mai important în dezvoltarea socialistă și comunistă a României”. Aceasta este, în fond, esența celor analizate în plenul și în secțiunile Congresului: valorificarea superioară a condițiilor materiale și a potențialului uman de care dispun în prezent știința și învățămîntul.

De la aceste generoase idei, formulate cu limezime de către președintele țării, am pornit dialogurile purtate cu cîțiva merituoși oameni ce lucrează în domeniile științei, ale aplicării rezultatelor acestora și în învățămînt. Am invitat la această dezbateri, privind modalitățile concrete de trecere la aplicarea neînfirziată a Hotărîrii Congresului științei și învățămîntului, reprezentanți ai oamenilor de știință — prof. dr. doc. Irimie Staicu, membru corespondent al Academiei R.S.R., ai inginerilor și tehnicienilor — inginerul Radu Tușă, șeful secției a III-a producție a Întreprinderii de Mecanică Fină din București —, ai celor ce lucrează în învățămîntul primar — învățătoarea Ecaterina Ruse de la Școala generală nr. 10 din Giurgiu —, în cel liceal — Francisc Boldea, directorul Liceului industrial cu profil metalurgic din Oțelul Roșu — și în cel superior — Mihai Moraru, șef de lucrări la Facultatea de tehnologie chimică a Institutului politehnic „Traian Vuia” din Timișoara. Oamenii cu experiență și cu realizări deosebite în munca pe care o desfășoară, promotori consecvenți, fiecare în domeniul său, ai noului, ai spiritului revoluționar, ai competenței și ai devotamentului față de patrie, de popor, de partid, de viitorul României.

Noblețea unei profesii

— Sint cîteva decenți bune, tovarășă învățătoare ECATERINA RUSE, de cînd predați abecedarul...

— Elevii mei de acum, aflați în clasa întâi, alcătuiesc ultima promoție cu care voi mai lucra de-a lungul viitorilor patru ani. Mă apropiu, așadar, de capătul unui drum pe care l-am parcurs iubindu-mi neîncetat elevii, devotîndu-mă lor, căuștînd să respect, prin fiecare cuvînt și faptă, noblețea fără seamăn a profesiei mele. Am fost realmente extrem de emoționată atunci cînd am citit, în chiar ultimul paragraf al Hotărîrii Congresului științei și învățămîntului, cuvînte care constituie, în fond, întregul meu ideal de viață. Se spunea acolo că, acum, învățămîntului îi este acordat cel mai înalt statut social pe care l-a avut vreodată în țara noastră, semn de recunoaștere deplină a rolului său și a rezultatelor sale. Este mult adevăr în această afirmație și este o imensă mulțumire pentru noi aprecierea de care se bucură realizările noastre. Pot spune că acest sfîrșit de carieră, într-un asemenea moment de înaltă considerație arătată învățămîntului de toate gradele de către secretarul general al partidului, este tot ce-și poate dori mai mult un învățător.

— Cum vi se pare această ultimă promoție a dumneavoastră în comparație cu prima pe care ați avut-o?

— Setea de cunoaștere și puritatea morală au rămas aceleași. Firesc, în condițiile saltului informațional din ultima vreme, copiii știu mai multe astăzi, atunci cînd vin la școală, decît acum treizeci de ani. Sint mai dezghețați și — lucru pe care trebuie neapărat să-l sesizăm — mai exigenți față de noi. Căruțenia lor sufletească, deschiderea totală către tot ceea ce poartă însemnele frumosului îi fac capabili să deprindă repede secretele vorbirii corecte și expresive, elegante, fără a fi prețioase, le dau posibilitatea să se apropie, cu drag și curiozitate, de studiul istoriei, al geografiei, al științelor naturii. De aceea cred cu toată sinceritatea că niciodată un învățător adevărat nu va putea să spună că ar fi făcut pentru elevii săi tot ceea ce putea face. Această veritabilă luptă dusă cu sentimentul, care ne mai bîntuie cîteodată, al automulțumirii, reprezintă o însemnată cucerire a timpului nostru, exemplul personal al tovarășului Nicolae Ceaușescu, al tovarășei Elena Ceaușescu fiind, și în această privință, determinant.

— Care este, pentru un vechi și harnic om al școlii, însemnătatea recentului Congres al științei și învățămîntului?

— M-am simțit, ascultînd cuvîntarea secretarului general al partidului, iarăși o școlărită. Am înțeles că mai avem multe de întreprins, că în fața învățămîntului se deschid perspective la care, atunci cînd am păsît pentru prima dată într-o clasă, ca învățătoare, nici măcar nu le puteam visa, dar să le întrezăresc... M-am simțit mobilizată și, acasă, mi-am redeschis caietele pe care îmi pregătesc lecțiile, dorind să mă mai verific o dată. Nu, nu uitasem nimic din ceea ce trebuia să spun a doua zi, dar cred că am reușit să spun altfel. Pasiunea autentică, determinantă pentru exercitarea cu bune rezultate a oricărei profesii, îmi reîncușese. Și, fără exagerare sau cochetărie, cred că eram și mai tinără cu niște ani!

Starea de performanță

— Tovarășe FRANCISC BOLDEA, am avut prilejul să văd liceul pe care-l conduceți, unul dintre cele mai bune din județul Caraș-Severin, astfel încît am putut să-mi dau seama, pe viu, de eforturile tuturor cadrelor didactice din școală, eforturi materializate în rezultatele foarte bune obținute, an de an, de elevii din Oțelul Roșu, atît la concursurile pe obiecte de învățămînt și la olimpiadele pe meserii, cit și în ceea ce privește integrarea în producție sau pătrunderea lor în instituțiile de învățămînt superior. Acum, participînd la lucrările Congresului științei și învățămîntului, ați avut prilejul unui larg schimb de experiență, ați înțeles mai bine care sint marile responsabilități care stau în fața profesorilor. Ce anume v-a stîrnit cel mai tare interesul?

— Am urmărit, cu deplină satisfacție, ampla cuvîntare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, un îndrumar cum nu se poate mai prețios pentru activitatea noastră de viitor. Accentul deosebit pus pe valorificarea maximă a condițiilor materiale de care dispunem m-a întors cu gîndul la liceul unde lucrez, liceu a cărui dotare a necesitat un efort financiar de domenii de milioane. Utilizăm noi, la întreaga capacitate, această bază materială de excepție? Ce-am mai putea face în plus față de cele făcute pînă acum? — acestea au fost primele întrebări care mi-au venit în minte.

— Și primele răspunsuri?

— Cred că nu ne-ar putea reproșa nici-meni că am stat pînă acum cu miinile în sin și că nu ne-am pus la treabă mintea și imaginația. Rezultatele bune despre care vorbeați n-au venit de la sine. Am încer-

cat să facem din starea de performanță — starea de fiecare zi a muncii noastre. În mare parte am reușit, dar cite nu mai sint de făcut... Atelierul nostru școlar este o adevărată întreprindere, avînd, desigur, un serviciu propriu de aprovizionare, de desfacere, grupe de control al disciplinei de producție și al calității celor realizate, avem turnătorie proprie, laminor și, peste nu multă vreme, vom avea și o oțelărie electrică. Condiții optime, așadar, cu sprijinul cărora facem tot ce ne stă în puteri pentru a da țării muncitori de înaltă calificare.

— În cuvîntarea rostită la recenta Plenară a Comitetului Central al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia necesitatea stabilizării forței de muncă, a perfecționării pregătirii ei în cîteva domenii prioritare. Metalurgia este un asemenea domeniu, iar liceul dumneavoastră este unul cu profil metalurgic.

— În momentul de față, liceul din Oțelul Roșu este unul care are o firmă bine apreciată. Desigur, pînă nu demult, nu se prea înghesuiau elevii... părinții lor îndreptîndu-i spre alte școli, mai tu faimă, unde pregătirea la disciplinele fundamentale se efectua, grație planului de învățămînt, în mai bune condiții, ceea ce conducea la un plus de șanse pentru concursul de admitere în facultate. Dar această optică s-a schimbat. Faptul că și elevii noștri reușesc la facultăți, chiar și la medicină!, a demonstrat că studiul matematicii și fizicii face casă bună cu învățarea unei meserii. Și roadele se văd. Să vă mai dau un exemplu: deși pregătăm metalurgii, avem, în cadrul liceului, un muzeu — unul adevărat! — numit „Locuri și lumini ale literaturii române”, un muzeu de istorie și geografie literară deci, așa cum au, dacă au, puține licee de filologie. Vreau să spun că, după cum afirma, cu dreptate, tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la Congresul științei și învățămîntului, „socialismul îl construim cu oameni și pentru oameni”. De noi depinde cum vor arăta școlile milenului viitor. Ce altceva decît o păgubitoare prejudecată este afirmația că un elev de la un liceu metalurgic nu e interesat de literatură? De ce nu? Comunismul, spre care ne îndreptăm, este o societate a celor luminați, harnici și sensibili.

Curajul de a înnoi

— Ce a însemnat Congresul științei și învățămîntului pentru un om al producției, tovarășe inginer RADU TUȘĂ?

— Întii de toate, confirmarea justității celorva dintre faptele noastre, legate mai ales de constituirea, la nivelul secției pe care o coordonez, a unui nucleu de specialiști bine pregătiți. Un nucleu tehnic, care să poată rezolva și problemele economice ale secției. La venirea mea aici am găsit numai trei ingineri: acum sint 13 la număr. Nu se poate progresa — sau se poate, dar într-un ritm foarte lent, nu în ritmul cerut de timpul în care trăim — fără contribuția decisivă a științei și a școlii, fără curajul de a înnoi în permanență. Apoi — dorința de a face mai multe pe această linie, de a-i încuraja continuu pe tinerii specialiști, oferindu-le posibilitatea să se remarcă, să-și valorifice ideile, preocupările, talentul, pregătirea profesională de bună calitate cu care vin înarmați din școli.

— Lucrați la Întreprinderea de Mecanică Fină de peste 30 de ani. Vă sint apreciate tenacitatea, volumul impresionant de muncă depus, spiritul organizatoric. Care din aceste calități vi s-au format în anii de școală?

— Școala a însemnat pentru mine o etapă extrem de importantă a vieții, iar amintirea ei nu se estompează deloc în mîntea mea. Am venit în Capitală de la țară, de la Dobrotști, o comună pe lingă Roșiorii de Vede. Eram unul dintre cei trei copii ai unui țaran care n-a știut niciodată decît muncă și iar muncă. Am stat în sat pînă la 14 ani, cînd am terminat școala generală. Cea mai persistentă amintire din vremea aceea este a unui copil care, cu o mină pe coarnele plugului, alături de tatăl său, ținea în cealaltă mînă o carte din care citea. Eu eram copilul acela necăjit, care a muncit apoi din greu pentru a învăța și a deveni ceea ce a devenit. Aceste amintiri ale mele nu sint evocate pentru a impresiona, ci pentru a spune cu exactitate ce-au însemnat pentru mine socialismul și școala: totul. Viața copiilor noștri nici nu mai aduce măcar cu aceea a noastră de la vîrsta lor. Niciodată școala și știința n-au fost privilegii și tratate ca acum, niciodată specia-

listii n-au fost mai mult prețuiți ca astăzi.

— Cum vedeți dumneavoastră, în viitorul apropiat, înnoirile la nivelul muncii dintr-o întreprindere ca aceasta unde lucrați?

— Eu am crescut odată cu întreprinderea și știu bine ce salt s-a realizat. Cei care au trecut prin Mecanică Fină și au văzut hala 100 au înțeles ce înseamnă tehnică de vîrf. În secția mea, am reușit să realizăm un laborator chimic corespunzător și acum ne gîndim, împreună cu un grup de sociologi, la căile cele mai fertile de sporire a productivității muncii, punînd accent pe ergonomie, pe modelarea relațiilor interumane. Vrem ca, la viitorul Congres al științei și învățămîntului, să avem ce raporta conducerii superioare de partid.

Investiția de încredere

— În calitatea dumneavoastră de cadru didactic în învățămîntul superior ați fost direct interesat, stimat tovarășe MIHAI MORARU, de desfășurarea lucrărilor Congresului științei și învățămîntului. Cum vedeți viitorul școlii superioare românești prin prisma documentelor adoptate de către acest forum?

— Apreciez în mod deosebit orientările reieșite din cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, direcțiile deschise de viziunea noastră președinte, care a precizat cu claritate că sporirea contribuției pe care știința și învățămîntul trebuie să și-o aducă la progresul națiunii reprezintă o cerință stringentă a epocii în care trăim. Consider, de asemenea, că desemnarea tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu în funcția de președinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului reprezintă o cheazăsie a viitorului luminos ce stă în fața oamenilor de știință și a cadrelor didactice din învățămîntul de toate gradele. Institutul politehnic din Timișoara, Facultatea de tehnologie chimică, la care lucrez, datorează enorm tovarășei Elena Ceaușescu, om de știință prestigios al contemporaneității, pentru grija cu care s-a ocupat de dotarea materială și de creșterea pregătirii profesionale a profesorilor și studenților timișoreni.

— Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu a readus în centrul preocupărilor oamenilor școlii relația indisolubilă dintre știință, învățămînt și producție, idee care reprezintă însăși cheia de boltă a sistemului nostru de învățămînt. Care dintre elementele ce compun această triadă solicită, în momentul de față, o atenție aparte?

— Consider, în spiritul celor afirmate cu numeroase prilejuri de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, că nu atît secvențele triadei trebuie perfecționate, cit relația dintre ele, ceea ce necesară intercondționare capabilă să facă un tot unitar din unirea celor trei secvențe. Experiența de pînă acum a școlii noastre a demonstrat că acest moment, al optimizării legăturii dintre școală, uzină și laboratorul de cercetare, nu este prea departe. Dar atîngerea lui nu poate fi determinată decît de o schimbare a întregii concepții despre învățămînt, în sensul că nu de laboratoare sau spații de practică ducem lipsă acum, ci de o utilizare adecvată a acestora, de utilizarea la maximum a valențelor educative ale bazei materiale de care dispunem.

— Pentru că ați adus vorba despre valențele educative, în cadrul lucrărilor Congresului a fost pusă în discuție de foarte multe ori problema formării de buni specialiști, dar și de buni cetățeni, de adevărați revoluționari. Ce ar mai fi de făcut în această direcție?

— Chiar și o facultate pur tehnică, așa cum este considerată facultatea noastră, își propune și își face o datorie de onoare din a face din studenții săi oameni adevărați, devotați construcției socialiste. Cred că însăși relația învățămîntului cu producția, despre care am mai vorbit, contribuie decisiv la educarea viitorilor specialiști în domeniul chimiei. Noi realizăm numeroase lucrări de cercetare în diferite domenii, cercetări care sint apoi rapid preluate și introduse în procesul de producție. Faptul că un student vede și știe că pregătirea lui ca specialist, munca lui, inteligența lui au fost valorificate într-un domeniu de mare însemnătate pentru economia națională — cum este chimia — îl întărește încrederea în propriile forțe. Il îndeamnă să

continue pe acest drum, să-și maximizeze talentul, vocația. De altfel, în fierbințele apel adresat oamenilor de știință, cercetătorilor, inginerilor, proiectanților, slujitorilor școlii de toate gradele, în Hotărârea Congresului științei și învățămîntului, se spune clar și mobilizator: „De talentul, priceperea și abnegația voastră, depind, într-o însemnată măsură, deplina transpunere în viață a Programului partidului, ridicarea României pe trepte de progres și civilizație luminate de cel de-al XIII-lea Congres”.

Diminețile pînii

— Stimate tovarășe profesor IRIMIE STAICU, sînteți un specialist apreciat în mod deosebit, alții în țară, cit și în străinătate, pentru contribuția pe care v-ați adus-o în special în domeniul agrotehnicii. În cadrul recentului Congres al științei și învățămîntului s-a discutat cu multă seriozitate problema introducerii progresului tehnic în agricultură, una din secțiunile Congresului analizînd pe larg stadiul relației dintre știință și activitatea practică din domeniul agriculturii. Cum apare agricultura românească de azi unui om care o studiază de peste 60 de ani?

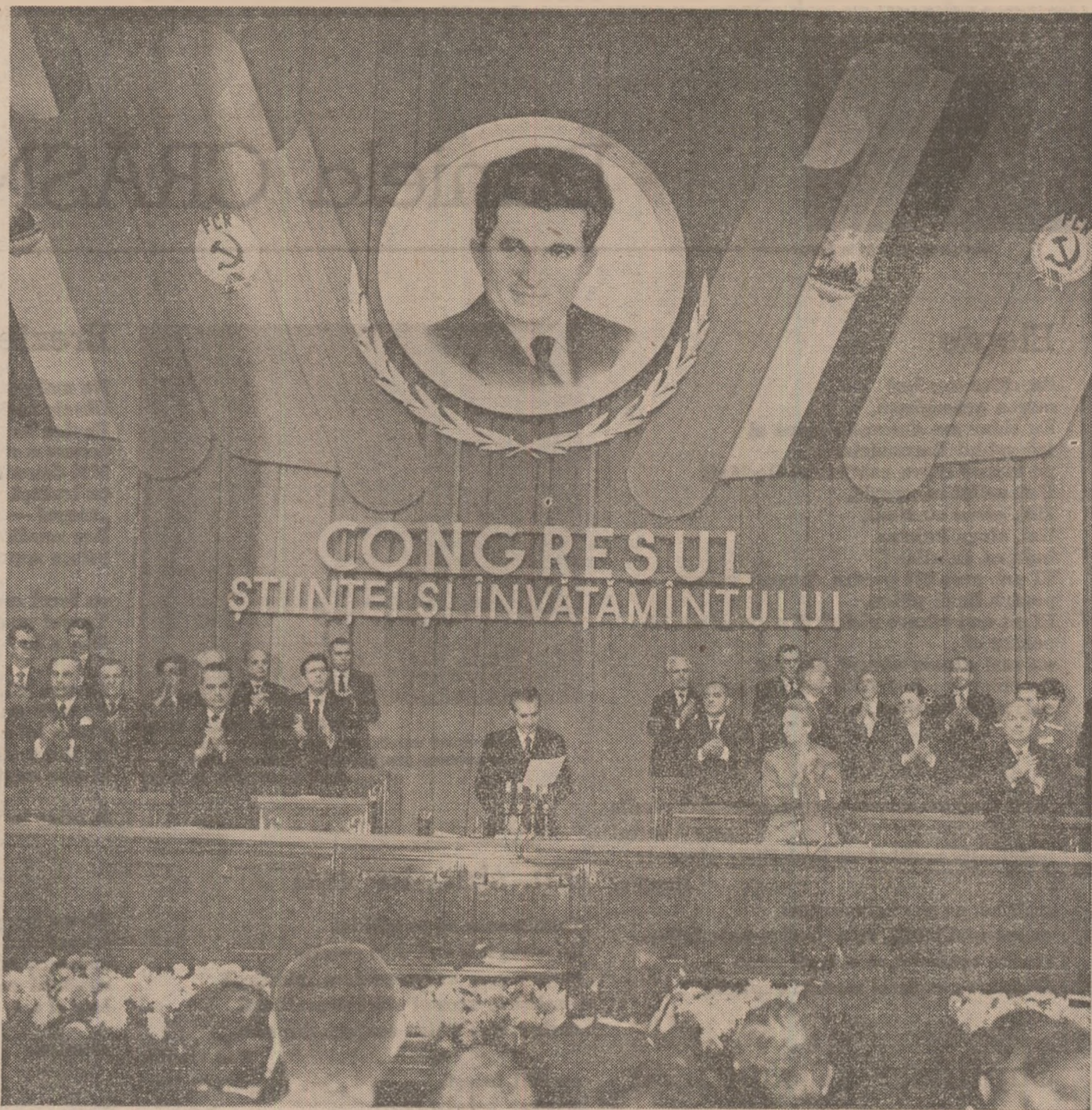
— Nu pot fi făcute comparații cu trecutul. Știm foarte bine ce recolte se obțineau atunci și la ce recorduri s-a ajuns astăzi. Nu doar la noi, dar și în întreaga lume, științele agricole sînt chemate să dea o mîna de ajutor celor ce muncesc nemijlocit în agricultură. Rezultatele vorbesc de la sine despre utilitatea, despre necesitatea acestei relații strînse. În țara noastră s-au făcut pași importanți, s-au alocat fonduri serioase pentru cercetare agricolă, s-au înființat institute specializate, s-au făcut progrese mari în mai buna pregătire a studenților agronomi. Trebuie mers în continuare pe acest drum. Țăranul român știe dintotdeauna că tenacitatea în urmărirea unei idei care se vedește a fi fructuoasă este determinantă pentru buna reușită a ceea ce întreprinde.

— Ați fost, mulți ani, profesor universitar — la Timișoara și la București —, ați făcut parte din primul colectiv de cercetători de la Fundulea, v-au trecut prin față mulți dintre cei care, astăzi, pregătesc agronomii de mine. Care sînt direcțiile pe care trebuie mers pentru perfecționarea continuă a învățămîntului agronomic?

— Avem nevoie și vom avea mereu de agronomi cu un orizont larg de cunoaștere, care să nu se mărginească la studiul teoretic, ci să aibă și bune deprinderi practice, de muncitor agricol chiar. Trebuie să li se sădească studenților o dragoste autentică pentru pămîntul românesc, trebuie să fie făcuți să înțeleagă faptul că, odată deveniți agronomi, fiecare dintre diminețile lor sînt și dimineți ale pînii. Că sînt direct răspunzători de pînă țării, de cantitatea de pînă din țară și de calitatea acestei pînii. Nu e puțin lucru să ajungi, de tînră, a gândi astfel. Viitorul agriculturii românești — și al întregii țări — stă în oamenii pe care îl formăm noi acum. E vorba de o mare responsabilitate, dar o responsabilitate care onorează.

CELE consemnate în rîndurile de mai sus reprezintă un veritabil legămint de inimă și conștiință al celor ce muncesc și creează în domeniul cercetării științifice, al învățămîntului și al producției, un legămint față de țară și popor al unor oameni puși în slujba țării și a poporului. Congresul științei și învățămîntului a reprezentat un moment de seamă pentru mobilizarea tuturor energiilor aceluia care au nobila misiune de a asigura progresul necontenit al patriei, de a-i asigura viitorul prin oameni pe care-i formează. Dovedind încă o dată preocuparea constantă a partidului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru creșterea rolului științei și învățămîntului în dezvoltarea accelerată a societății noastre socialiste, Congresul a însemnat un nou punct de pornire pe drumul creșterii responsabilității oamenilor de știință și cadrelor didactice pentru ziua de mine a României.

Dan Mucenic

Fîntîna românească

O FÎNTÎNA e o imagine a vieții și izvoarele ei sînt, deci, nestăvilit. Pentru cele două puternice izvoare ale civilizației românești — știința și învățămîntul — am putea lua ca emblemă chiar fîntîna. De-a lungul unui drum al istoriei există la noi această fîntînă reînviătoare, cu ape din adîncuri, oglindă a nației, mereu în limpezirea propriei trăiri. Îl spunem fîntîna românească și-i vom evoca pe marii oameni de știință și învățămînt, între care Heliade și Lazăr, dar și pe Eminescu și Creangă, cîndva slujbași ai învățămîntului și chiar autori de manuale școlare, autori de manuale fiind într-un chip sau altul toți celebrii profesori ai literelor românești pînă la Nicolae Labiș și Nichita Stănescu. Așa încît, oamenii de știință și de cultură, scriitorii și artiștii sînt toți la un loc o instituție cu o puternică forță formativă și sensibilizatoare. Vom lua, deci, drept simbol al științei și învățămîntului fîntîna românească. Să ne amintim că Brăncuși avusese încă la începutul secolului proiectul unei fîntîni-statuie dedicată lui Spiru Haret. Tradiția învățămîntului în țara noastră este una dintre cele mai strălucitoare pentru sublinierea aspirației către progres a poporului român. Dar cit de mult s-a dezvoltat la noi știința în anii construcției noii societăți! Cit de urias e rolul pe care l-a dobîndit învățămîntul în viața noastră economică și socială! Știința a devenit forță de producție, iar învățămîntul, modalitatea esențială de pregătire a tineretului pentru muncă eficientă în oricare domeniu al existenței noastre. „Și în trecut — a spus în Cuvîntarea sa la Congresul științei și învățămîntului secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — oamenii de știință români au ocupat locuri de pionierat în diferite domenii ale cunoașterii. Acum dispunem de o puternică bază umană, tehnică și materială care ne permite să ne angajăm în cercetarea celor mai complexe probleme”.

Știința și învățămîntul sînt astăzi drumuri largi spre înfăptuirea unui vast program de construcție socialistă și comunistă. Altfel ar fi imposibil. Altfel planurile noastre n-ar putea fi nici măcar visate. Fără știință și învățămînt — forțe de prim rang pe arena economică mondială — nici nu s-ar pune în discuție scopuri economice realizabile. Astfel că apelul președintelui țării la o

continuă pregătire pentru azi, pentru mine, pentru viitor e izvorit chiar din legile dezvoltării. Nu poți să întemeiezi astăzi ceva durabil și mai ales de competitivitate (dacă ne vom referi, bincinteles, la circulația bunurilor materiale) fără ca știința și învățămîntul să-și fi spus cuvîntul dintîi. Oricare produs înmagazinează astăzi învățătura și știința. Știință înseamnă a ști, învățămînt înseamnă a învăța — acestea sînt verbele tradiționale de substanță, acum însă problemele se pun în chipuri noi — nu a ști ar fi totul, ci a acționa, nu a învăța ar fi totul, ci a învăța să produci. „Avem un sistem de învățămînt modern care asigură pregătirea cadrelor și forței de muncă pentru toate domeniile”, — subliniază în Cuvîntarea la Congres tovarășul Nicolae Ceaușescu. Dar e, totodată, necesar ca învățămîntul „să asigure educarea tinerii generații în spiritul concepțiilor revoluționare, pregătirea temelnică a tineretului pentru muncă și viață, pentru a fi un participant activ la edificarea socialismului și comunismului”.

Programul partidului prevede, așadar, formarea omului nou. A omului cu o conștiință înaintată care să contribuie direct la înfăptuirea telului propus. Fiindcă noi nu mergem într-un spațiu al necunoscutului. Sînt atîtea taine în univers încît și cele mai avansate țări ale globului se descurcă greu, astfel că se impune o cunoaștere tot mai adîncă a legilor obiective care acționează în oricare sistem de producție, indiferent de concepție și filosofie! Știința tocmai acest apel îl face — apelul la rațiune în tot ce întreprindem, la starea de pace propice dezvoltării. Ceea ce își propune România prin știință și învățămînt e drumul ferm care ține seamă tocmai de realitățile noi ale evoluției omenirii, un drum prospectat cu o profundă luciditate, un drum pe care noi însine ni l-am gîndit cu minuțioasă științifică.

Există într-un capitol al Directivelor Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român o prevedere în care ni se arată asigurarea necesarului de cadre în viitor: două milioane de persoane vor fi calificate în diverse profesii pînă în anul 1990. Adică în cincinalul în care vom intra în curînd, începînd cu anul 1986, cincinalul în care peste un milion două sute de mii de oameni vor fi calificați în specialități de tehnicieni și maiștri! O sută cincizeci de mii de ingineri și alte cadre de specialiști cu studii superioare vom avea peste cinci ani în România! Iar învățămîntul „se va

dezvolta pe baza politehnizării și integrării strînse cu producția și cercetarea”.

A fi, deci, un om al muncii la noi astăzi înseamnă a învăța. Porțile sînt deschise. Porțile învățămîntului, porțile științei sînt larg deschise tuturor tinerilor fără nici un fel de discriminare. Învățămîntul românesc a fost, este și va fi un proces al devenirii patriei. Încă primii corifei ai învățămîntului românesc au rămas în scrierile lor cu un emoționant crez patriotic adevărul în virtutea căruia fără știință, fără învățămînt nu există viitor. „Pornind de la această realitate — sublinia în Cuvîntarea sa tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu trebuie să uităm nici un moment că edificarea socialismului și comunismului nu se poate realiza decît pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, pe baza cunoașterii umane în general”.

Învățămîntul și știința s-ar putea numi locul de naștere al creației și progresului. Altminteri nici creația, nici progresul nu și-ar găsi genealogia. În oricare domeniu s-ar produce, spiritul de creativitate și progres nu-și pot avea un izvor mai puternic, mai viu, mai plin de forță înnoitoare. Fiindcă învățămîntul și știința — ele însele o realitate dintre cele mai pregnante — sînt căile prin care poate fi cunoscută realitatea și deci și de a o transforma mereu spre binele oamenilor. „Omenirea se află într-o asemenea etapă a dezvoltării în care știința reprezintă cea mai puternică forță a progresului economic și social” — citim în Cuvîntare, însușindu-ne, odată cu ideea unei responsabilități, imperativul: „Să întărîm continuu legătura indisolubilă a științei cu învățămîntul și producția!” Și, mai departe, acest îndemn de o înaltă noblete umanitară, urmat cu sentimentul mîndriei naționale; „Toate cuceririle științei, tehnicii, ale cunoașterii umane să servească bunăstării poporului, a tuturor popoarelor!”

E o chemare spre promovarea continuă a noului, prin creația științifică originală, prin afirmarea și adîncirea revoluției tehnico-științifice în domeniul diferitelor ale vieții noastre economice și sociale și, prin aceasta, la o tot mai strînsă colaborare cu toate popoarele lumii, cuprinse ele însele în această revoluție. Iată, dar, imaginea fîntîni românești, cu apa tot mai limpede, în care urcă nestăvilit, din adîncuri, izvoarele științei și ale învățămîntului nostru pentru acum și pentru viitor.

Vasile Băran

Fotografie de Florin Iaru

Daniela CRĂSNARU

Elegie

Eu chiar am fost
marea promisiune.
Eu chiar am desenat pentru el
triumfiul Bermudelor
pe numai cițiva centimetri fierbinți
Hei, suflet cu zgardă,
Hei, carne cu zimți,
Hei, singe buimac
îndopat cu alice !
El era pregătit pentru droguri ușoare
pentru iluzii pitice.
El nu mai văzuse niciodată o extraterestră
pentru el
nu mai picase nimeni din cer.
Eu chiar am fost fiola lui de cianură
putrezind la rever.

* * *

Mult timp am crezut că spatele acestei cămile
este deșertul
imaginația umflind cu brutalitate plămînii
firavi ai
realului. cu gaz halucinogen
cu monștri iubiți, cu adjective superlative.
efectul controlat al acestei arme
abstracte : creierul meu în explozie.

Suprafețe și suprafețe

Nu trăiește
decît ceea ce poate descrie.
Fragmente de jazz, încheieturi atinse cu mîna
mică temă cu variațiuni.
Suprafețe și suprafețe.
O gramatică fericită a derizoriului
îi ordonează-ntimplările.
Viața într-o cameră de 1,5 m/2 deasupra
orașului
nacelă fixă, neplutitoare.
Probe de viață în rafturi,
cărțile celor care au riscat să trăiască
înaintea descrierii. Probe de singe.
El poate vorbi despre descrieri
nimic despre singe.
Albina zidită-n celula hexagonală
varsă imaginea mierii avînd în memorie
imaginea unui salcim de acum o mie de ani.
„Imaginație moartă imaginează-ți“ parfumul.
El nu trăiește decît ceea ce poate descrie.
Despre irisul poliedric al morții
dormitînd în celulele tinere încă
nu știe nimic. Nu-l poate descrie.
El este deci nemuritor.

Dar nouă

Ce nefirească paloare are mina scriînd
ea atinge lucruri iubite
fragmente de timp
torsul tău pe care umbra mea desenează
obsesiv
hieroglife.
Să le citim, să le citim
strigă singele meu în delir
să știm ce-i acolo
să mergem pină la
ultima consecință adică.
Dar nouă
mîinii acesteia care scrie și literei scrise
foarte mult ne e frică.

DAN HATMANU : Peisaj
(In acest număr, reproduceri din ciclul lașul
- evocare sentimentală. Retrospectivă des-
chisă la Muzeul de Artă)

Eu sînt, tu ești

Carnea mea se va plictisi
degetele tale sînt deja obosite
curînd vom vedea proteza, plasticul
mașinăria acestei stări suprafirești
curînd vom putea conjuga din nou,
fără tremur

eu sînt tu ești
separat, separat
celulele noastre intacte
vor uita absolut totul
instinctele noastre-și vor pune
pe etichete lor buimăcite
deruta și botul
nu de explozia pîndind în ventricol mă tem
nu de roșul aprins al stării acesteia
nu de șocul adrenalinei mi-e frică
nu de flacăra asta mică
mai mică mai mică
ci de iubirea incestuoasă aproape
geamănă și disperată
dîntre occipitalele noastre gîndind
același cuvînt deodată.

Cîntec de adormit arsura

Hei, tu carne a mea,
cît te-am mai hrănit eu cu jăratec !
Am pariat pe tine cu disperare
și n-ai cîștigat niciodată nici trapul, nici
cursele de rutină
darmite galopul cel mare.
Pielea ta foșnește acum ca hirtia
singele nostru-i albastru, ehei,
precum e cerneala,
foarte curînd ne vom răscumpăra amîndouă
iluzia și greșeala.
Dar ce știi tu, în ieslea feerică
în care mai tremuri umilă
dar ție ce-ți pasă !
Foarte curînd
spiritul meu, acest monstru iubit
o să te-nghită
cu gheara lui luminoasă.

Erezie

Nu mai pot face nimic, nu se mai poate —
fibrele mele sunt mute
flacăra lor a fost odată roșie
acuma e cenușie.
Mai demult
cu trufașă voluptate ziceam ;
„trupul — singura mea erezie“.
Dar ereziile toate sfîrșesc
prin a recunoaște canoanele, prin a pactiza în
final
cu focul care le-nghite, pină a nu-l mai simți
Trupul meu a uitat și el conjugarea frenetică
fire, a fi.

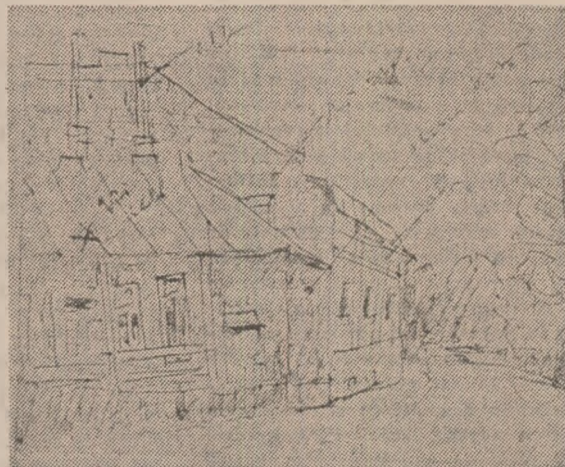
Carnea lui
de mult nu mai e carne
pielea lui e acum tatuată
de litere sfinte
el este numai o propoziție (cu predicatul
absent)
la mine în minte.

* * *

Marea n-o s-o vedem niciodată. nici muntele.
iubind amănuntul acesta trist și sărat
recunosc în el singele. recunoști în el
cuvîntul care îl denumește.
este și acesta un mod disperat de a fi al
materiei
abuzive.

Doza letală

Mie
nu mi se mai poate întimpla
nici un rău
privesc absentă obiecte
oameni și ciini
apele mării
care nu pot spăla picătura de singe cu care
scriu
apa cu care el se spală pe mîini
de toate-ntimplările și mai ales de el însuși
senin, în modul cel mai firesc
el vrea să se lepede și de miracolele
cu care încă îl locuiesc
în miezul celulelor drogate cu frică
și în chiar plasma cuvintelor lui
așa răstignite cum sunt pe crucea abstractă
pe care nu mai am puterea s-o sui
în virful aceluși munte care trece de cer
pe această golgotă a umilinței totale
unde nu va fi nimeni să ia de la mine
paharul plin chiar cu apa
de pe mîinile sale.

„Eminescu în critica germană”

POATE că ar fi fost mai nimerit un titlu¹⁾ în care să se apese asupra recepției lui Eminescu în cultura germană, știut fiind că reprezentanții acesteia au arătat totdeauna un interes deosebit pentru fenomenul literar și artistic al străinătății. Nici unul dintre cei excerptați, 13 la număr, și anume 10 bărbați și 3 femei, n-a fost critic sau istoric literar. Să-i luăm la rând, în ordinea vechimii în care i-a așezat autorul acestei selecții, Sorin Chițanu.

1. Wilhelm Rudow (1858—1897), „filolog german” din Transilvania, căsătorit cu scriitoarea ardeleană Lucreția Suciu; a scris, ce e drept, o *Istorie a scrisorilor române* (1892), acceptată de Junimea, dar respinsă de celelalte foruri din țară, ca incompetentă.

2. Georg Adam, „publicist german de la începutul secolului al XX-lea”, colaborator al unor perioade din Stuttgart, cu „scurte articole despre M. Eminescu”, menționate în „Convorbiri literare” din 1900, așadar din ultimul an al veacului trecut.

3. Mite Kremnitz (1852—1916), „poetă germană”, soția unui medic al Curtii, cumnat cu Titu Malorescu, ea însăși secretară a suveranului la redactarea memoriilor lui, „a scris romane, povestiri, nuvele, unele inspirate din mediul românesc în care a trăit”. A fost „elevă” la limba română a lui Eminescu, cu care a tors firul unei idile. A scris și o nuvelă și amintiri despre acea idilă, dar a fost într-o antologie literară românească pentru uzul germanilor, prima traducătoare a lui Eminescu, care-i dedicase *Atât de fragedă*, despre care Perpessicius susținea că era inspirată de Veronica Micle, însă această crezuse că rivala ei era însăși doamna țării. O adevărată halimă!

4. Lazar Gusko (albanez, n. în 1899), cu studii medii în România și cele superioare la București și la Graz, unde „și-a susținut în 1933 teza de doctorat, cu titlul *Neînțeleșul Eminescu și ideologia sa național-populară*”²⁾. Fragmentul selectat tratează însă problema originalității poeziei *La steaua*, considerată ca o imitație originală după poemul lui Gottfried Keller *Vezi tu steaua?*³⁾. Ba chiar, sensului direct erotic al finalului i se dă, de către noul interpret binevoitor, un altul mai prestigios, și anume acela al „unui simbol pentru triumful postum al poetului neînțeleș în vremea sa.”

5. Adolf Heilmann (1888—1967), „profesor de limba germană și română la Brașov” și „prieten cu N. Iorga”, preocupat de relațiile culturale româno-germane. Studiul ales pentru volumul de față are acest lung titlu: *Eminescu—Friedrich Schlegel—Kleist, cu referiri la sursele lui Eminescu și la interpretarea spirituală a creației sale* (1937). Plecând de la *Glossa*, specie împămîntenită în Germania de către Schlegel, cu care stabilește punctele de contact, neexcluzând însă și lectura profitabilă a lui Kleist și chiar a lui Nietzsche, cercetătorul crede că lectura *Criticii rațiunii pure* l-ar fi dus pe Eminescu „în pragul deznădejdiei”, iar filosofia schopenhaueriană ar fi avut „un efect paralizant” asupra lui, cu atât mai marcant cu cât în *Mortua est*, „compusă, după spusele lui Adamescu, la 16 ani”, poetul își afirmă spiritul de revoltă, ce „mai poate fi resimțit și în *Glossă*”.

6. Walter Biemel (n. 1913), savant profesor de filosofie și estetică la Aachen și Düsseldorf, versat în studii husserliene și heideggeriene, autor al unei importante opere de specialitate, l-a combătut cu succes pe cel de mai sus, într-un scurt dar substanțial articol: „Eminescu—Friedrich Schlegel—Kleist, (Răspuns lui Adolf Heilmann)”. Criteriul polemic ni

¹⁾ *Eminescu în critica germană*. Cu acest titlu și cu n-rul 38, în colecția *Eminesciana*, Selecție, traducere, introducere, note și bibliografie de Sorin Chițanu, Editura „Junimea”, Iași, 1985, in-16”, 304 pagini.

²⁾ *Der verkannte Eminescu und seine volkstümliche heimliche Ideologie*.

³⁾ *Siehst du den Stern?*

se pare imbatabil în enunțul justificării unor atari comparații, „doar în cazul cind punctele de incidență ar fi mai numeroase decît cele de divergență”. Autorul dovedește contrariul: deosebirile-s mai numeroase decît asemănările. Biemel cunoaște perfect relația dintre gândirea lui Eminescu și aceea a lui Kant, precum și temeiul prieteniei dintre marele poet și Ion Creangă „un scriitor țărăn original, un geniu, un om firesc”. Ne întrebăm însă dacă interesantismul Walter Biemel i-a putut citi în original și dacă s-a interesat și de alte teme românești. Scurta notă biobibliografică ne lasă nedumeriți. Poate că da, poate că nu...

7. Adolf Noyer-Weidner (n. 1921), notoriu romanist, profesor universitar la München și Viena, cunosător al limbii și literaturii noastre, este reprezentat în antologie cu eseu „Unitatea diversității în poezia «Somnoroase păsărele...» de Mihai Eminescu”. Poezia e apreciată superlativ, ca una în care autorul „conferă unui motiv cunoscut farmecul unicității”. Studiul este structuralist, analizând forma strofică, versificația, virtuozitatea eufonică, tonalitatea idilică și caracterul antropomorfic al naturii, vizivitatea spiritualizată a întregului, în mod magistral. Poeziei i se face cinstea comparării cu celebrul scurt poem goethean *Ein Gleiches*⁴⁾ (care începe cu faimosul vers: *Peste toate piscurile-i liniște*⁵⁾). Comparatistul stăruie poate excesiv asupra asemănării poemului nostru cu *La lune blanche* de Paul Verlaine.

8. Eva Behring (n. 1936) „romanistă din R.D. Germană”, cu studii filologice la București (1956—1961), doctor „în 1970 la Berlin” cu teza *Modul de înțelegere a iubirii la Mihai Eminescu în lumina imaginilor și a metaforelor*⁶⁾. Este cel mai lung studiu din carte și cel mai bogat în note. Folosirea imaginilor îi dă autoarei ocazia să stabilească respectivele relații ale frecvenței metaforelor, fie din sfera imaginară, de vis și de basm, fie din sfera cosmică (luminos-întunecat, lumină-umbră, zi-noapte, viață-moarte). În cadrul istorico-social, e luată în considerație „contradicția dintre idealurile umanismului burhez-revoluționar și societatea burheză în sine”.

Dintre „Precursorii romantici ai lui Eminescu” sint trecuți în revistă Gr. Alexandrescu și V. Alecsandri, cu teme și figurație similare. La Eminescu se stăruie și asupra primelor încercări dintre *Postume*, pentru ilustrarea spiritualizării iubitei: stea, inger, madonă.

⁴⁾ *Aceeași...*

⁵⁾ *Über allen Gipfeln ist ruh.*

⁶⁾ *Die Liebesfassung Mihai Eminescus im Spiegel ihrer Bilder und Metaphern.*

Passionaria

CIND am văzut-o întâia oară pe Dolores Ibaruri avea patruzeci de ani. Era la Madrid, în luna mai a anului 1936, nimeni nu bănuia ce pun la cale generalii și ce avea să înceapă peste câteva săptămîni. Dintre oamenii pe care îi aveam sub priviri în acea împrejurare, unii celebriități politice, alții frapanți prin fizionomie, ochii mei asupra ei se opreau cel mai des. Era la prima ședință a Cortezurilor, după alegerea lui Azana ca președinte al Spaniei. Printre cei cîțiva deputați de care un aprod se apropia din sferă în sferă de oră, ducindu-le pe o tavă ultimele telegrame sosite pe numele lor, ceea ce m-a făcut să înțeleg că jucau un rol deosebit în viața politică a acelei țări, că erau într-un contact permanent cu națiunea, se afla o femeie spre care și alții priveau. Nu era numai o celebră figură politică a Spaniei, ci începuse să devină o figură a ei, legendară.

Zilele acestea, femeia pe care am văzut-o în mai 1936, în Cortezuri, va implini nouăzeci de ani. De oricine ajunge la această vîrstă ne putem mira, dar de ea nu. Pentru că, de o jumătate de secol, ea este o femeie legendară.

Geo Bogza

O postumă din epoca tîrzie, **icoană și privaz**, îi dictează autoarei constatarea distanțării explicite a femeii de sensurile ideale. Dacă ar fi cercetat mai atent postumele, s-ar fi putut convinge că în mai multe din acestea domină o sensualitate ardentă, a unui mare inhibat (numai acestea le dau dreptate lui G. Călinescu și T. Arghezi, care au văzut în erotica eminesciană, expresia exclusivă a sensualității — dar Eva Behring nici nu ia act de opinia lor!).

9. Grebing Renate, „romanistă din R.F. Germană”, și-a trecut doctoratul cu o teză despre Mite Kremnitz, „apărută în 1976 la Frankfurt și Borna”. Ni se dă un amplu capitol: *Mite Kremnitz și Mihai Eminescu*, cu subtitlul: „Scepticismul justificat și nejustificat al criticii românești față de «Amintirile fugare despre Eminescu»”. În acest fragment, sint citați dintre criticii români, succesiv, G. Călinescu, Eugen Simion, E. Lovinescu (autorul romanului *Mite*), Paul Zăreșopol și Perpessicius. Dintre cercetători, Flora Șuteu, Octavian Șchiuș și Augustin Z. N. Pop, iar dintre scriitori, I. Slavici și N. Gane, precum și germanistul Virgil Tempeanu. Depășind tematica subtitlului, autoarea tezei apreciază critică traducerile poeziilor lui Eminescu de către Mite Kremnitz (27 la număr, precizează ea, nu 25!), dezaprobind însă „metoda prescurtării”. Asupra adevărului cu privire la natura relațiilor dintre cei doi, autoarea tezei observă cu justețe că eroina nu a avut curajul să infrunte în amintirile ei, „tabuurile sociale”, descriind „o viață de familie simplă, intactă, ce pare a fi mai presus de orice bănuială”. Acest „pare” ne lămurește asupra perspicacității autoarei, dar și asupra rezervei ce și-a impus-o, să nu atace direct prea gingașa problemă a raporturilor conjugale și extraconjugale ale Mitei.

10. Klaus Heilmann (n. 1930), „romanist de prestigiu din R. F. Germania, profesor de romanistică la Marburg, Berlin, și, din 1971, la Heidelberg”, a scris despre numeroși oameni de cultură și scriitori români, redactînd articolele respective din *Brockhaus Enzyklopädie* și din *Literarisches Lexicon*. În studiul de față *Eminescu — gânditor politic*, foarte informat, s-au strecurat însă și unele rezerve discutabile, ca aceea vizînd „sovinismul” publicistului și teoreticianului. Dintre gânditorii germani cu concepție socială organicistă sint dați ca modele, P. von Lilienfeld și Albert Schaeffle, alături de englezul Herbert Spencer, citit probabil „în traducerea germană”. Heilmann subliniază acea „atracție puternică, căreia nu poate să i se sustragă nici un cititor și secretul acesteia ar trebui descoperit”. Să se fi strecurat „inefabilul” și în proza politică, exhaustiv studiată și luminos expusă?

11. Max Demeter Peyfuss, cercetător, istoric, specializat în problemele balcanice, autor al unei lucrări despre *Problema aromână, dezvoltarea ei pînă la pacea din București*, precum și al alteia, despre *Poziția Austro-Ungariei*, e prezentat ca „un bun cunosător al literaturii române din care a realizat numeroase traduceri”. Peyfuss ni-l prezintă pe *Eminescu la Viena, Considerații asupra tipologiei relațiilor culturale*. Viena e considerată un focar de lumină pentru cultura română din cele două secole trecute, dar și pentru balcanicii notorii, ca Vuk Stefanovici Karadžić și aromâni mecenati, ca Theodor D. Tirka sau învățați, ca M. G. Boiadgi etc.

12. Christian Wentzlaff-Eggebert (n. 1936), romanist, profesor la Universitatea din Köln, colaborator și la „Dacoromania”, studiază *Stilul sonetelor lui Eminescu* (1977), pe cele două fețe: *para- și hipotactice*. În cel dintîi tip, „mesajul versurilor 1—8 se opune celui din versurile 9—14”, iar în cel de al doilea, evoluția ideilor, „indiferent de disponerea în catrene și terține — e subordonată unui mesaj final, ca acela din sonetul Veneției:

Nu-nvie morții — e-n zadar, copîile.
Specificul sonetului român și, în speță, al celui eminescian, este întâiași dată depistat.

13. Manfred Lentzen (n. 1940), romanist, director al seminarului de romanistică din Münster, ne-a dat un temeinic studiu: *Eminescu și Victor Hugo. Despre poezile «Maria Tudor», «Serenadă» și «Floare albastră»*. Autorul crede însă eronat că visul sultanului, din *Scrisoarea a III-a*, „ar putea fi înțeles eventual ca o reminiscență din *Booz endormi*”. Or, se știe că e luat din istoria otomană a lui Hammer! Se subliniază însă „o lectură intensă și continuă a operei lui Hugo” de către Eminescu și prețuirea lui ca „apărătorul poporului și al libertății”. Autorul crede însă că printre iubiiții Mariței Tudor figura Fabiano Fabiani. Eroare! este o invenție a lui Hugo, care-i atribuie *Serenada*, tradusă de Eminescu. *Floare albastră* ar fi fost scrisă sub influența conjugată a lui Novalis și Victor Hugo. De la cel dintîi, credem, Eminescu n-a luat decît sintagma, dar de la cel de al doilea poate nimic!

ÎN CONCLUZIE :

Cunoașterea lui Eminescu în Germania se profilează vag, în secolul trecut, începe a se contura interbelic, dar își ia amploarea abia în deceniul trecut, cu șase studii. Un colocviu Eminescu a avut loc la Stuttgart (17—18 noiembrie 1975), iar altul la Augsburg (între 9 și 10 decembrie 1983). Universalitatea lui a fost menționată în *Lexicon der Weltliteratur* de dr. Gerhard Steiner, 1985, Leipzig: „von Weltliterarischem Rang”⁷⁾.

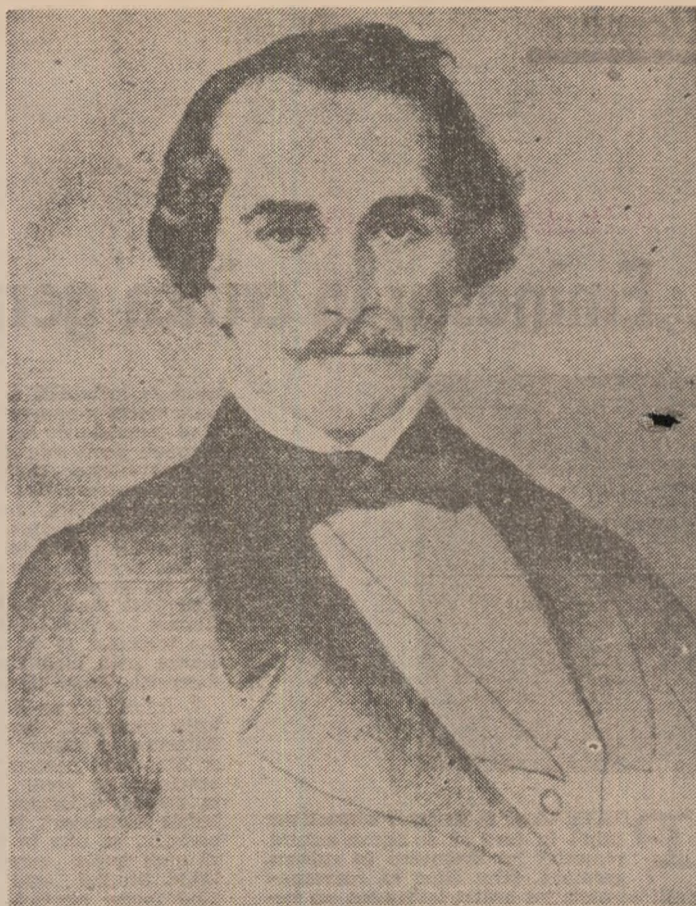
Citiți densa *Introducere* a lui Sorin Chițanu, care subliniază, în final, „dovada maturității exegezel eminesciene de limbă germană”.

Șerban Cioculescu

⁷⁾ Nu ni se dau date biografice.
⁸⁾ De treapta literaturii mondiale.

GRIGORE ALECSANDRESCU și imaginația arhetipală

Grigore Alecsandrescu (22.I.1810 – 25.XI.1885). Desen de pictorul Stănescu. Paris, iulie 1852. (După Istoria literaturii române... de G. Călinescu)

CONFORM unei idei atât de frecvente încât a devenit aproape sub-intelectuală în istoriografia noastră literară, se consideră că Grigore Alecsandrescu*) ar recurge la imaginea glorioasă a trecutului național pentru a-l propune ca tipar de comportament prezentului, caracterizat antinomic. Dar nici un vers al poetului nu ne îndreptățește să credem că el ar dori revenirea veacurilor apuse, fie ele cit de strălucite, sau că le-ar oferi drept model contemporanilor. Antiteza trecut-prezent, cu pretul expresă a vremilor de care „se-nvredniciră cronicarii și rapsozii”, cea mai des întâlnită în lirica romantică de până la Războiul de Independență (care avea ca actualizeze dintr-o dată pildele istorice), nu se întâlnește la Alecsandrescu. Concepția lui asupra timpului istoric este lineară, nu ciclică. Eterna reînnoire, la intervale, oricât de mari, nu i se mai pare posibilă, nici dezirabilă, iar caracterul exemplar al trecutului nu se leagă de transformarea lui într-un arhetip a cărui venire prezentul ar fi dator să-o pregătească. Pentru poetul acesta, care inaugurează în literatura noastră (la scurt interval după Cărlova) poezia ruinelor, istoria nu e o intrupare periodică de prototipuri eterne, ci o succesiune de evenimente, dintre care unele admirabile dar nicidecum repetabile. Amintirea lor este păstrată de memoria contemporană sub forma elegiacă a regretului pe tema *ubi sunt*, dar nimic nu îndeamnă a le relua. Viitorul este așteptat a aduce o reinnoire, dacă s-ar putea chiar radicală, nicidecum o repetiție. Melancolie stărneste numai gândul că viitorul, în loc de a purta schimbarea mult așteptată, nu va fi decât prelungirea în eternitate a mizeriilor prezentului. Poetul elegiac are o concepție marcat evoluționistă în istorie, cu speranțe melioriste, chiar dacă indică, ironic, drept interval posibil al viitoarelor îmbunătățiri termenul de 10 000 de ani: „De esti tu executor înaltelor decrete, / Mai dă-ne un mic termen de zece mii de ani, / Să ne-n dreptăm purtarea, să ne spălăm de pete, / Să nu cădem în iaduri pe gheare de satani”. (Cometei).

Umbră lui Mircea. La Cozia poate fi socotită programatic a oferi esența viziunii poetului asupra timpului istoric, ca și asupra timpului cosmic. Virsta eroică e proiectată într-un trecut fabulos, insotit de distanțarea lucidă necesară față de personajul și evenimentul legendar: „Noi citim luptele voastre, cum privim vechea armură / Ce un urias odată în război a purtat; / Greutatea ei ne-apasă, trece slabă-ne măsură, / Ne-ndoim dac-asa oameni intru adevăr au stat”. Prezentul este însă superior trecutului, ca epocă pacifistă și raționalistă. Conștiința istorică a lui Alecsandrescu se află departe de rousseauism, într-o perioadă când majoritatea contemporanilor săi îl receptau, dacă nu chiar pe Rousseau, cel puțin pe rousseau-istul sentimentalizant și idilizant Bernardin de Saint-Pierre: „Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte strălucite, / Însă triste și amare; legi, năravuri se-ndulcesc! / Prin științe și prin arte nămile înfrățite / În gândire și în pace drumul slavei îl găsesc. // Căci războiul e bici groaznic, care moartea îl iubeste, / Și ai lui singerați dafinul nămile îi plătesc; / E a cerului urgie, este foc care topește / Cringurile înflorite, și pădurile ce-l hrănesc”.

Nu ne aflăm în fața unei afirmații întâmplătoare. Ea face parte dintr-un program reformator — deci cu implicații politice — care revine adesea sub pana poetului, sub formă de balans între deziderat și speranță, pe de o parte, dezamăgire, viziune a unui prezent sumbru prelungit în viitor, pe de alta. Anul 1840 este poemul speranțelor și al incertitudinilor care nu exclude profacerea: „Incepi, prefă, răstoarnă și îmbunătățează. / Arată semn acelor ce nu voiesc să crează, / Ado fără zăbavă o turmă s-un păstor [...] / An nou! Aștept minunea-ți ca o cerească lege...”. Cu rezerva că surpriza cea rea nu e exclusă, în acest caz fiind de dorit nu schimbarea, ci conservarea, căci „De-mbunătățiri rele cit vrei sintem sături”.

În privința viitorului, Alecsandrescu disociază între timpul social și cel individual. Răsturnările, doritele îndreptări aparțin umanității, mulțimii; eul liric își interzice speranța individuală și credința, dacă nu în aflarea fericirii, cel puțin în abolirea chinului. Poetul a impus despre sine imaginea byroniană a inimii împietrite de vechi și nenumite dezamăgiri, de veșnica alergare zadarnică după „icoana fericirii”, mereu dovedită a fi un miraj: „După suferiri multe inima se-mpietrește, / Lanțul ce-n vece ne-apasă uităm cit e de greu; / Răul se face fire, simțirea amortește, / Și trăiesc în durere ca-n, ele-

mental meu”. (Anul 1840). Dar își separă destinul de individ de destinul „mulțimii”, prevăzând, pentru aceasta din urmă, un viitor mai bun, care să illustreze legea istorică a progresului. Legătatea istorică cere, după Alecsandrescu, mai binele, contraziind hazardul introducător de haos. Nimic nu e mai opus propășirii decât întâmplarea: „Dar as vrea să văz ziua pământului vestită, / Să răsuflu un aer mai slobod, mai curat, / Să pierd ideea tristă, de veacuri întărită / Că lumea moștenire-ntimplărilor s-a dat!”. (Anul 1840). Antihazardul și legătatea ar putea fi demonstrate de istoria națională și poetul își cultivă nădejdea, oricât s-ar vedea contrazis de realitate. Ceea ce caută el în trecut nu este modelul unui viitor deosebit, ci imboldul sufletesc, coagulant al forțelor psihice reactivitate de dovada că posibilul s-a realizat cindva. Dezamăgirile provin din contemplarea victoriei hazardului asupra necesității.

Nucleul din care iradiază tensiunea mitopoetică se află totuși în opoziția dintre eterna reînnoire și iremediabila trecere. Eterna reînnoire nu guvernează însă timpul istoric, vector ireversibil, îndreptat dinspre trecut spre viitor, ci timpul naturii, ca și domeniul psihicului și al moralei. Umbră lui Mircea opune viziunea grandioasă a voievodului, într-o natură-templu, slăvind cetosul zeu („Mircea! îmi răspunde dealul; Mircea! Oltul repetă-ză”) reluării indiferente și ritmate a mișcărilor acvatice. Fantoma ossianescă tulbură și emoționează, dar nu împlineste, pentru spiritul hamletian care o contemplă, rolul tatălui, nu lasă urmașilor nici un mesaj. Ea se iversează ca să dispară definitiv în noaptea tăcerii, în vreme ce natura își reia veșnica mișcare: „Lumea e în așteptare... turnurile cele-nalte / Ca fantome mari de veacuri, pe eroii lor julesc; / Și-ale valurilor mindre generații spumegate / Zidul vechi al mănăstirii în cadentă îl izbesc”.

Pentru poet, natura e ciclică, iar istoria ireversibilă. Ciclică este și natura umană, constituită, pentru observatorul cu ochi clasic, din prototipuri caracterologice aplicate în împrejurări politice variate. Fabula, gen didactic cu aplicare socială sempiternă, se apropie de gândirea de tip mitic, considerată ca nevoie de a relua, în circumstanțe concrete schimbate, scheme de comportament cu valabilitate generală. Asa cum scenariul mitic trasează o istorie exemplară, capabilă de a fi ritualic actualizată, fabula trasează o caracterologie exemplară, capabilă de a fi politico-istoric aplicată. De aici, perenitatea fabulei și indiferența față de originalitatea motivelor și a scenariilor. Asa cum zeci de creații reiau citeva trasee mitice intrate în patrimoniul ideatic al umanității, fabuliștii reiau citeva conflicte și citeva prototipuri psiho-sociale exemplare, alegerea unora sau a altora fiind aici tot atât de expresivă ca și originalitatea în aplicarea lor. Și adeseori, fabula se dovedește a oferi un scenariu arhetipal incendiar, iar Esop — un autor mai periculos decât Homer, Evolutionist în elegii și meditații, Alecsandrescu se află în fabulă cel mai aproape de mentalitatea mitic-arhetipală. Poetul resimțea chiar generalitatea speciei

ca pe o carență în înțelegerea mesajului în imediata contemporaneitate și, uneori, la rețipărare, își însotea productiile de concretizări imediate ale semnificației personajelor. „Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim” se dovedea a fi un adevăr valabil nu numai din unghiul imediat, istorico-social, dar și din cel peren-uman. Au rămas de la Alecsandrescu ziceri oricând citabile: „Știi din ce neam mă trag și că strămoșii mei / Sint fii de dumnezei? / Nemuritorii toți, din cer cind au fugit / Subt izme de pisici în lume au trăit”. (Pisica sălbatică și tigrul); „Adevărat vorbeam / Că nu iubesc mindria și că urăsc pe lei, / Că voi egalitate, dar nu pentru căței”. (Ciinele și cățelul); „Să trăiți la mulți ani, dobitoacia voastră / ... / Ne poate fi iertat / Să vă-nțrebăm smerit, de vreți a ne-arăta / De unde-ați cumpărat postavul de manta?”. (Lupul moralist).

A constata perenitatea arhetipurilor înseamnă, în fond, a fi moralmente sceptic, repetarea universală a defectelor lăsând prea puțin loc pentru progresul prin educație. Grigore Alecsandrescu, meliorist din principiu în concepția istorică, nu descoperă progresul în ordinea morală.

O viziune marcat mitică, a individului ca prototip, se află cel puțin într-unul din poemele elegiac-sentimentale. Pentru preeminescianismul poetului, Reveria se dovedește esențială, deși a fost, pe nedrept, analizată mai în grabă de comentatori. Momentele sufletesti ale poemului prefigurează Luceafărul, iar viziunea asupra dragostei — Feciorul de împărat fără de stea. Reveria este un sentiment incert, un dor de altceva, de altă lume, poate reamintirea sălășliurii paradisiace și poate încercarea de a reface prin iubire unitatea pierdută a ființei. O făptură feminină, plimbându-se în linistea nopții cu ochii la stele, își înalță privirile spre astrul nopții: „Sau cauți departe o stea favorită, / Ce crezi că asupra-ți privește zimbind? / Dar nu, e instinctul de-o viață dorită, / Ce n-o află omul aicea trăind”.

La Eminescu, „viața dorită” va fi propensiunea cosmică a fetei de împărat. Ca și, mai târziu, Eminescu, Alecsandrescu întrevede posibilitatea unui suflet astral, închis într-un trup-temniță: „Căci sufle-

tul nostru, ca raza de soare, / Ce-si are-n-ceputul mai sus de pământ, / Deși luminează a sa închisoare, / Își află în ceruri izvorul cel sfânt. // Acolo în stele ca-n lumi de lumină / Sint suflete, ingeri, ce cînt și ador; / Ființi grațioase ce blind se înclină, / Cătindu-și în lume tovarășii lor”. Sufletele-ingeri își prelungesc ecoul direct spre Feciorul de împărat fără de stea: „Cînd sună-n viața lumii a miezei nopții oră, / Atunci prin ceruri umblă zimbînd amorul orb, / De ingeri-suflete albe văzîndu-l se coloră / Și ochii lor albaștri privire lor o sorb; / Plecînd spre pământ ochii ei timizi se-namoră / În pămîntesti ființe cu fragedul lor corp, / Și prin a lumii vamă cobor bolnavi de-amor / În corpurile de-oameni ce-astept venirea lor”.

Ingerii lui Alecsandrescu se îndrăgostesc și ei, precum Luceafărul, de muritoare, multumindu-se însă a înconjuura revelațiile cu suspinele lor amoroase, fără a deveni înșisi corporali. Animismul și pan-teismul fuzionează într-o viziune erotizată: „Si cînd, stăpînită d-a vietii mihnire, / Te plimbi tu pe cîmpul tăcerii-nchinat, / De simți o suflare, de-auri o soptire, / E glasu-unui inger de tine-nçintat”.

Sursa comună a celor doi poezi este greu de precizat, dacă este o sursă comună. Eminentul editor al lui Alecsandrescu, E. Fischer, lasă discuția deschisă. Pentru versurile citate din Eminescu se la în considerare partea cosmogonică a dialogului Timaios (în care se arată și originea astrală a omului), dar mai ales Noaptea V a lui Young, în care se află „ideea originii astrale a omului, contaminată cu credința mistică om-inger” (D. Murărasu). Alecsandrescu îl cunoștea pe Young în traducerea franceză a lui Letourneur. Dar tema dragostei unei ființe divine pentru o muritoare este o temă mitică frecventă, la greci și la latini. Ea se află și în Biblie. Iar Heliade a tradus misterul lui Byron, Heaven and Earth, istorie a iubirii dintre serafimul Azazel și muritoarea Anah. Ideea se regăsește în Anatolia. Sursele pot fi, cum vedem, multiple, dar în acest caz ele sînt mult mai puțin importante decît paralelismele. Alecsandrescu premerge lui Eminescu într-o viziune mitică esențială. Finalul Reveriei opune iubirii dintre ființele astrale și muritoare un suflet împietrit, dacă nu de dezamăgirea dragostei, de multe alte dezamăgiri, un suflet „rece”, fără conștiința geniului și a pemuririi: „Cînd inima sătulă de ură, de iubire, / N-o mișcă nici un bine, n-o trage nici un dor, / De ce singure numai a voastre suvenire / Trăiesc ele în sînu-mi cu un nestins amor?”.

Sînt „suvenirele” zilelor cînd flințele astrale își trăiau iubirea pe pămînt.

Imaginația de tip mitic, esențială pentru structurarea conștiinței poetice eminesciene, este incidentală la Grigore Alecsandrescu. Dar nu este mai puțin adevărat, că, în această formă, ea nu se regăsește la nici un alt poet ce-l precede pe Eminescu.

În fiecare generație de critici literari al secolului nostru a fost unul care i-a consacrat lui Grigore Alecsandrescu o monografie: E. Lovinescu, G. Călinescu, S. Iosifescu, Mircea Angheliescu, Horia Bădescu. Scriitorul are norocul unei editii excelente a poeziilor. S-ar părea că despre el totul a fost spus, de la identificarea izvoarelor la talmăcirea sensurilor. Dar, precum toți acei ce imaginează arhetipuri, e-ar putea să rămînă în continuare printre privilegiați, opera lui oferind încă sensuri de descifrat.

Limba noastră

„Gramatica pentru toți”

■ ACESTA este titlul unei lucrări pe care Editura Academiei R.S.R. a dat-o de curind la tipar. Cartea privește structura morfologică și sintactică a limbii române. Am avut ocazia să o citesc în manuscris și acum, înainte de apariție, doresc să o prezint publicului. De altfel nu va trece mult pînă ce va fi expusă în librării.

Autoarea, Mioara Avram, conducătoare colectivului de gramatică de la Institutul de Lingvistică din București, este la curent cu tot ce s-a publicat în specialitate, ne-a dat ea însăși lucrări de mare valoare și, cum se dovedește acum, mai are multe idei în materie.

Expresia din titlu „pentru toți” este foarte potrivită, ținînd seamă în primul rînd de faptul că limbaajul adoptat nu va pune nici o piedică elevilor care vor dori să consulte această carte de gramatică. Au fost evitate complicațiile de stil și terminologia neobișnuită care se folosește în unele lucrări actuale de lingvistică.

În afară de elevi, și specialiștii în lingvistică vor avea profit din lectura lucrării; pe lingă prezentarea datelor obișnuite în manualele de gramatică, vor găsi aici multe idei noi, cum și explicații originale. La începutul fiecărui capitol sînt expuse teoriile generale pe baza cărora

se fac cercetările, apoi sînt prezentate cu atenție toate amănunțele care privesc categoria respectivă, între altele ordinea cuvintelor. În plus se notează cu griji greșelile care pot surveni în fiecare punct în parte și astfel putem conta că ele vor fi eliminate.

La fiecare problemă, se dau exemple din limba curentă. De obicei, în lucrările de acest fel, se face apel la citate din autorii de literatură, dar acestea sînt utile numai dacă îți aduci aminte de pasajul respectiv, pentru că uneori trebuie să ținem seamă de influența contextului, al-teori expresia este pusă în gura unui personaj care vorbește neliterar. Atunci cînd se folosesc citate create de autorul lucrării de gramatică, de obicei se simte acest fapt. În Gramatica pentru toți, exemplele, foarte numeroase, par culese din conversațiile pe care autoarea a avut ocazia să le audă. Eu nu cred că e așa: sînt create de ea însăși, dar sună foarte natural, așa încît își ajung scopul.

Deci lucrarea prezentată aici va servi și pentru învățarea gramaticii, așa cum e constituită în momentul de față, și pentru dezvoltarea ei ulterioară.

Alexandru Graur

Roxana Sorescu

Dinescu, poetul

ÎN capitolul pe care i l-a consacrat în **Scriitori români de azi**, Eugen Simion vede în Mircea Dinescu de la vremea debutului lui un teribilist melancolic, „înger rural rătăcit în romantica orășenească”, pus pe stricat „jocurile gata făcute ale poeziei”, prin sinceritate și impertinență rimbaldiană. Un pasaj din respectivul capitol, pe de-a-ntregul admirabil, atrage îndeosebi atenția: „Poezii din generația lui Mircea Dinescu, veniți după Nichita Stănescu, Sorescu, Adrian Păunescu..., complică enorm discursul liric printr-un proces de intelectualizare și abstractizare a limbajului. Autorul **Invocației nimănu** morge în sens contrar: reabilitează elegia sentimentală, introduce biografia în poezie, deschide imaginația lirică spre social și comentază, în stil cînd av, cînd aluziv și sarcastic, istoria care îl asumă. Poemele lui au mereu un aer de suferință și provocare, sînt elogiace, străbătute de o neliniște de origine necunoscută și, în același timp, sînt cum nu se poate mai dezinvolve în imagismul lor turbulent”. Dacă aceste note ale poeziei lui Mircea Dinescu sînt exacte (și sînt!), mi se pare a găsi în ele un solid argument în plus pentru o idee, care a mai circulat în critică, fără să se impună totuși cu fermitate, și anume că poetul **Invocației nimănu** și al **Elegiilor de cînd eram mai tînăr** scria, deja acum aproape cincisprezece ani, în spiritul generației '80. Și ea vîrstă, el aparține acestei generații, mai curînd decît acelaia a poezilor din jurul lui 1970, de care îl leagă Eugen Simion. O extraordinară precocitate a făcut ca el să-și anticipeze congenierii cu aproape un deceniu. Mi s-a părut totdeauna curios că generația '80 nu s-a referit la el ca la un precursor. Nu vreau să intru în explicația acestui fapt, care e mai mult psihologică decît literară, dar, oricîte deosebiri ar exista între primul Mircea Dinescu și, să zicem, Florin Iaru sau Mircea Cărtărescu, o linie aproape dreaptă duce de la unul la ceilalți. Dacă privim de sus peisajul poetic de la începutul deceniului 8, nu ne vine deloc greu să observăm că, printre poezii „delicată”, „abstractă”,

Mircea Dinescu, **Rimbaud negustorul**, Editura Cartea Românească, 1985.

ermetici și de un încântător rafinement al acelor ani, Mircea Dinescu face o figură cu totul aparte, ca o oaie rătăcită de turma ei adevărată și, dacă pot spune așa, nenăscută încă.

Astăzi, cînd poetul se află la a șaptea sau la a opta carte (**Rimbaud negustorul**, Cartea Românească), ne dăm mai bine seama de constantele poeziei lui, dar și de unele modificări suferite de ea în răstimp. Chiar dacă Mircea Dinescu este, încă, în 1985, un om foarte tînăr, iată, îi putem urmări opera în evoluția ei, pe etape, deși abia un deceniu și jumătate a trecut de la debutul lui. De altfel, Mircea Dinescu s-a impus la fel de repede, în anii '70, ca și Marin Sorescu, în anii '60, ca și Labiș, în anii '50. Există totdeauna, într-o literatură, tipul acesta de poet care cunoaște de timpuriu succesul, nu neapărat prin altceva decît printr-un anumit ton, printr-un soi de candoare cuceritoare sau prin gesturi tineresti de sfidare și de revoltă, adăugate, firește, unei valori de necontestat. Rimbaud, Esenin, Labiș: e destul să le spunem numele, ca să observăm că ei alcătuiesc o familie de spirite care este și a lui Mircea Dinescu. Toți au fost simții cam în același fel, deși epoca și țara fiecăruia sînt diferite: ca niște copii teribili. Copilul teribil este o categorie bine determinată în toate literaturile moderne. Mircea Dinescu a fost, de la început, și a rămas pînă astăzi, un astfel de poet; deși poezia lui nu mai este astăzi exact aceea care a fost ieri.

În primele două volume, dacă le recitim, ne izbește un aer mai degrabă trist decît vital și exploziv. Cînd poetul scrie „Sînt tînăr, Doamnă, tînăr”, el pare a voi mai curînd să se convingă pe sine de acest lucru decît să se laude cu el. Sigur, dorește să se hrănească cu lapte de cometă și alte năstrușnicii ca acestea, dar vede bine cum „timpul își ascute gheara” și „arcașii ceții spre mine își reped săgețile vestirii”. Sub o aparență de energie clocotitoare, aceste poezii sînt de fapt persecutate de temeri și de neliniști: „Este-n noi o spalmă care ne doboară”. Cu **Proprietarul de poduri**, **La dispoziția dumneavoastră** și celelalte își face apariția (desigur, anunțată de la început) o poezie mai direct socială, irascibilă și chiar agre-

sivă. Acest al doilea Mircea Dinescu este mai aproape de Rimbaud decît de Esenin, prin negativism, revoltă și în general prin orientarea întregă a poeziei spre realitățile lumii moderne, cu tehnologia ei apăsătoare, cu o natură aproape distrusă de proliferarea civilizației materiale. Poetul își păstrează cu greu umorul: „Mie revolta nu mi-a adus mari întinderi de pămînt / neproductivă și isterică”, scrie el într-un **Discurs împotriva revoltei** (din **Democrația naturii**), ca să dovedească, dacă mai era nevoie, nu numai că știe prea bine cît de quijotescă este reacția lui, dar și că e în stare, la urma urmei, să se revolte contra spiritului însuși de revoltă.

Rimbaud negustorul, continuînd unele elemente din ciclul al doilea, **Fluierături în biserică**, din **La dispoziția dumneavoastră**, ca și din **Cintec de inimă albastră** sau alte plese din **Proprietarul de poduri**, conține mai ales poezii care ne amintesc de stilul unei anumite avangarde antebelice. Niciodată înainte n-a părut Mircea Dinescu atît de atras de jocurile de cuvinte și de absurditățile dadaiste, de urmuzisme de vocabular și, în general, de o poezie pe cît de „bășcăliosă” aparent, pe atît de crudă în fond. Între **Invocației nimănu** din 1971 și **Rimbaud negustorul** din 1985 e distanța de la un esenism filtrat prin Labiș la, trecînd prin anarhismul lui Rimbaud, un „avangardism” vesel-sarcastic și exasperat.

Unele poezii par ieșite de-a dreptul din mantaua lui Tzara: „Post Scriptum: Cu multă întristare / primirăm Doamnă zvonul / c-ai acceptat ca sughițul Papei / să clatine clopotele în Vatican” (Poetul are ce are cu Sfîntul Scaun: „Slavă vouă pisici ale Vaticanului”, scrie el în altă parte). Sau: „vino tu plină de promisiuni ca o farmacie”. Sau: „Grăbiți-vă acum cînd umblă regii / împleticiți prin muzica de chei / să-nfulecați și voi din tabla legii / să pieptănați și voi sfioșii lei, / / să vă-ntrebați și voi sub ura bleagă / ca un contabil vizitat de-o stea, / ce-i trebuie norvegului norvegă / și lupului ce-i trebuie cătea?” Ca Urmuz, Dinescu scrie „storcînd lucrul în sine” sau ia în deridere miturile („Că miturile toate bolesc ca după

nuntă / ce-a fost se mai repetă, dar veșted și scălimb”), coborîndu-l încă o dată pe Isus de pe cruce, sub înfățișarea unui profet care și-a pierdut iluziile și încrederea în om („Credeam pe-atunci / s-au bănuiam că zace / în om un mecanism de ceas uzat / pe care-l răsucești cumva și cîntă”). În același stil sînt cîteva poezii pe motive folclorice, cîntece de inimă albastră, mironparaschivești sau goliardice. Mircea Dinescu a scris și altădată asemenea versuri. Ceea ce mi se pare schimbat acum este locul acordat absurdității voite, și nu numai de limbaj, în aceste poezii, care, din șugubețe și hazlii, devin încet-încet neliniștitoare și contrariante: „Prună arsă vai și amar / mi-am legat cobza de par / și-am intrat în crișma lată / cu iapa dezacordată. / / Și la masă cînd sî sed / masa alăpta un led, / ptiu capră cu trei picioare / tolănită sub pahare, / / paște-m-ai pînă-n călcil / pune-mi-ai mormîntu-n cui, / că mi-e cald și mi-e prea mică / blana ta de scîndurică”. Stilul vîlcăreț prăpăstios, luat de la poezii primei părți a secolului trecut sau din poezia populară, este relaborat și întins ca o coardă gata să plesnească: „Și-n timpul ăsta poetul scrie / și-n vremea asta Irod chiar taie, / smerit dospește orzu-n hîrdaie / surd la revolte și la mînie, / prea-botezate sînt Sisoaie / nu mai e bere la berărie”.

Mircea Dinescu și-a exersat un stil care, prin bășcălia și nonsensurile de origine dadaistă, exprimă de fapt aceeași stare de frămîntare interioară din volumele precedente. Expresia însă s-a radicalizat pînă la a sugera că poetul însuși nu se mai poate lua pe sine în serios. El pune de pildă un titlu aparent absurd (**Mică ceremonie la îngroparea unui submarin dintre cele două războaie**) unei poezii în care e de fapt vorba despre însuși rolul pe care el îl atribuie poetului în lume. „Vasul cu spirit” e turnul de fildeș, refuzat de poet, care îmbracă mantaua soldătească, preferînd atitudinea militantă, care este apoi și ea luată în deridere, și așa mai departe. Dar toate acestea, prin răsucirea ironiei cînd spre realitate, cînd spre sine însuși, ca dintr-o imposibilitate psihologică de fixare. Pînă la urmă submarinul îngropat din titlu e poetul însuși. Dar să reproducem poezia: „Încă de la naștere / mi-am pus eu scîncețele / în slujba artiștilor distruși prin infometare. / Într-un vas cu spirit / v-aș fi putut întoarce spatele pentru totdeauna / dar pe nu știu ce căl oculte / a lipăit îndoiala în urma mea / și iată-mă azi ca nebu-n corabie / rugîndu-mă «dă-mi Doamne-o corabie» / sau ca o moașă teribilă / dispus să scot hamalul din preot fără nici o durere / cu firul de la ciorapul Ariadnei în mînă / chiar dispar într-un greci palton soldătesc / privind lumea prin cizme / ca prin două periscope întoarse”. Imagini tot așa de insolite întîlnim în poezia care a dat titlul volumului. Rimbaud, rotofel negustor de sclavi, care cîntă din lanț și e așteptat. „cu fanfare și prapuri” în port de „primar precum magii la iesle”, ne aduce aminte de sosirea lui Nastratin Hoge la Isarlik în poemul lui Ion Barbu (există, fie zis în trecut, și alte infiltrații argheziano-barbice: „că dacă Iona-i negustor de peste / pe munți de spermanțet luminărar, / valah turcit, deasupra-mi înfloreste / corupta geometrie din Fanar”): oricum, poezia **Rimbaud negustorul** vizează atît o anume demisie a poetului, cît și una a societății, ambele privite de autor cu sarcasm.

Mircea Dinescu este, în recenta lui carte, același artist fermecător prin spontaneitate, sentimental, dar din ce în ce mai des în forme absurde, impulsiv și fragil, cu o înzestrare naturală absolut evidentă, dar inegal (în umoare, ca și în valoare), pus pe farse și stăpînit de angoase, bătaios și sensibil ca o mimoză, poet adevărat, pînă în virful unghiilor, din soțul cel mai rar și mai neperisabil.

Nicolae Manolescu

„Cartea Oltului” în ediție definitivă

de G. O. BOGZA

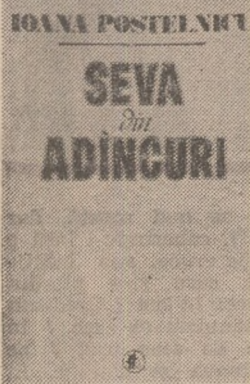
CARTEA,
OLTULUI

■ La Editura Minerva a apărut o nouă ediție din **Cartea Oltului** precedată de un cuvînt al autorului:

Trecută de-a lungul vremii prin tot mai riguroase filtre, autorul a năzuit ca această carte să se apropie, la patruzeci de ani de cînd a văzut lumina tiparului, de limpezimea ce i se cuvenea. Precedentele ediții vor putea fi socotite trepte care au dus la cea de față, definitivă.

„Seva din adâncuri“

Zilele
Liviu Rebreanu

FRUCTIFICÂND experiența unei cărți anterioare (*Roată gîndului, roată pămîntului*, 1977), Ioana Postelnicu publică la Editura Minerva o amplă confesiune cu structură de roman*), făcînd o sinteză organică a unor momente intime. Tot ce este autentic și tot ce se transferă (pe plan estetic) într-o aparență (și necesară) ficțiune în romanul de față, ține de o rememorare a unei „aventuri” esențiale, dar și de etica profesională, în alte cuvinte, de etica scriitorului.

Intitulîndu-și romanul *Seva din adâncuri*, prozatoarea își definește de la început demersul romanesc, în sensul că se confruntă cu ea însăși, retrăindu-și trecutul, meditănd asupra condiției murene a creatorului, considerînd, mai mult decît necesară și chiar inevitabilă confesiunea, mai ales la vârsta „ultimei maturități”.

Totul pornește de la o călătorie pe care romanciera o face în America, în februarie 1972, călătorie egală cu o aventură spirituală. Paginile cărții nu sînt deloc minate de vreun zel reportericesc, toată substanța romanescă e un dialog sincer cu lumea dar mai ales cu sine. Astfel, în paginile dedicate voiajului în America sînt întărite, fără ca fluxul narativ să aibă de suferit, amintiri din alte călătorii, se refac momente autobiografice, se derulează „filme” memoriale semnificative ce traduc „biografiile” scrierilor pu-

*) Ioana Postelnicu, *Seva din adâncuri*, Editura Minerva.

blicate pînă acum, se schițează planuri literare viitoare etc.

Seva din adâncuri e, din motivele arătate, o carte de inimă, o mică istorie literară ce aduce nu atît date biografice privind pe scriitorii proeminenți ai epocii interbelice, cît siluete și portrete, în centrul atenției fiind Eugen Lovinescu. Cine vrea să cunoască mai bine atmosfera, climatul și protocolul literar al cînaclului lovinescian, află în cartea Ioanei Postelnicu o reconstituire memorială autentică, realizată din interior. Fără să facă din Lovinescu un mit, autoarea îl așază valoric pe un fotoliu de magistrat al literelor interbelice, criticului dăruindu-i-se consolidarea celei mai grandioase epoci literare românești.

Un lăitmotiv al confesiunii este legat de trilogia Vlașinilor, spunem trilogie deși n-au apărut decît două secvențe românești din acest ciclu, și anume *Plecarea Vlașinilor și Întoarcerea Vlașinilor*; autoarea lucrează în prezent la cel de-al treilea volum, *Urmașii Vlașinilor*. Ni se dau amănunte semnificative în legătură cu elaborarea celor două cărți ale ciclului devenite, după expresia prozatoarei, o monomanie: „Cartea devenise monomania mea și ar fi fost posibilă atîtea altele, dacă m-aș fi lăsat lor. Dar Vlașinii au primat. Poate m-au salvat de la măcinare. Au fost un refugiu. Cînd mă aflam înaintea caietului, nimic nu mai avea înăuntru. Nimic, decît stiloul meu și cele ce curgeau prin virful peniței.”

Scriitoarea arborează o mîndrie gentilică atunci cînd vorbește de epopeea Vlașinilor, strămoșii săi oieri, deveniți eroi ai acestui roman pastoral, dedicat unui univers original al românismului.

Jurnalul ne relevă două ostentație un anume spațiu geografic și istoric, al Sibiului de altădată, în mod special al „mărginimii”, spațiu de care autoarea se simte organic legată ca de un paradis pierdut, recuperat sentimental prin ciclul Vlașinilor. Ioana Postelnicu a avut, cum reiese din paginile cărții de față, conștiința valorică a ciclului românesc de care vorbim: „Nu te apuci să construiești un pod, o clădire, să pictezi un tablou, să scrii o carte, dacă nu crezi că ea va fi excepțională.”

Seva din adâncuri e în primul rînd

un jurnal narativ, jurnalul cu un singur erou (cum e și firesc) — autoarea, dar nu lipsesc nici capitolele de introspecție, stărilor dramatice din cele două spitale din Paris, lupta cu o maladie puțin întilnită, ipostaza de cobai a bolnavei ce urmărește cu luciditate experimentele pe care doctorii francezi le întreprind ca să-i descopere statutul intim al suferinței. Sînt deosebit de autentice prinse stările în care eroina se zbate între viață și moarte în spitalul profesorului Dreyfuss.

În paginile romanului este consemnată cu fidelitate, la timpul prezent, călătoria în Canada și în Statele Unite. Aici narativa are alt ton, făcîndu-se apoi să la înregistreze mai crudă a contactelor cu o altă lume, în orice caz, totul e tradus prin stările de spirit ale călătorei. Peregrina transilvană, Ioana Postelnicu, știe să călătorească, stilul călătoriei fiind acela al unei pasiuni intelectuale, unei înțelegeri umaniste a lumii, unei integrări spirituale.

Un loc aparte, în rememorările autobiografice din timpul călătoriei, îl ocupă paginile despre scriitorii pe care i-a întilnit de-a lungul anilor. În afara paginilor dedicate lui Lovinescu, atrag atenția cele despre Sorana Gurian, cea mai mult talentată și eroică, care, deși infirmă, știa să fie (și era) fascinantă prin inteligență și cultură. În Canada, autoarea întilnește pe un profesor de matematică, român pe numele din roman, Costache, fost, la un moment dat, militant pentru războiul civil din Spania. Din aceste sumare date presupunem că e vorba de Constantin Lucreția Vălceanu, poet de tip argezian ce prin 1934—1936.

La sfîrșitul lecturii, îți dai seama că Ioana Postelnicu a intenționat și a reușit să topească într-un flux românesc continuu mai multe jurnale, mai multe caiete de însemnări, mai multe posibile cărți, dîndu-le o evidentă unitate, descoperind o idee directoare: mîrturisirea propriei sale vieți. Intenția e enunțată chiar de la începutul cărții: „La judecata de apoi mă prezint cu confesiunile mele în mîna și voi spune: Asta sînt, cel care mă află între copertile lor.”

Emil Manu

Sensul și semnul

Evocări

Nicolae Labiș

EIOT mai clară constituirea unui comentariu de tip existențial al literaturii, bizar pînă nu de mult, iar interesant și explicabil astăzi și care provine, poate proveni din insatisfacția trăită în modul cît se poate mai autentic de ființa criticului în fața unei lecturi atît de solid „blindate” terminologic și metodologic încît lasă impresia că sugrumă vraja nepătrunsului ascuns în adîncimile textului, ignorînd printr-o excesivă „raționalizare” a literaturii ființa ei „vie”, ratînd „identificarea”.

Cînd sensul acoperă „semnul”, recentul volum al criticului de la „Transilvania”, marchează și el, încă din titlu, ideea de debordare a unui conținut „vîu”, incorsetabil, de transgresiune a unei granițe și generoasă revărsare semantică peste limitele între care se practica inițială a scrisului și, apoi, obiceiurile comode ale lectorului obligă semnificațiile literaturii la o nemeritată reclusiune. „Jurnalul despre cultură” cu care nu întimplător se deschide secțiunea cea mai omogenă și întinsă a cărții, dilatează, într-un fel, metafora din titlu de-a lungul a o sută douăzeci de pagini de agreabilă divagație culturală. Jurnalul „de idei” face aici casă bună cu esul în texte pe care nu le-am găsit deloc plicticoase. De cele mai multe ori mișcarea ideilor este vie și impresionantă de spontaneitate, de necesară impresiune. Citatele, referințele, argumentele de „autoritate”, solidarizările/desolidarizările de opinii, solidarizările/succed firesc într-o retorică decentă, fără nimic spectaculos în ea dar și fără impresia de simulacru intelectual.

Axa discuției este, cum anunță și titlul capitoului, cea a „culturii”, pe atît de delicată pe cît pare a fi de generoasă. Pericolul principal era acela al convocă-

*) Mircea Braga, *Cînd sensul acoperă semnul*, Editura Eminescu.

rii triumfalelor locuri comune, fie chiar altfel coafate, apoi al unei frazeologie agreabile dar inconsistente în fond, al inutei despăcări a „punctului de vedere original”. Nimic din toate acestea, pentru că Mircea Braga reflectează realmente pe marginea fenomenului, comentează cu pasiune ideile altora, pe care, în plus, are inspirația să le selecteze din „paradigme” unde forța generalizării a produs nu de puține ori veritabile „rupături” în mentalitatea comună. Eliade, Noica, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, Marin Preda, Al. Paleologu, marii noștri critici, Lev Tolstoi (cel din jurnal indocosebi) ș.a. sînt solicitați să depună în favoarea ideii de cultură autentică și a spiritului vigilent ce-și face din dozebirca imposturii și trucajului de estetic suprema onoare.

Mircea Braga este un fervent al extrapolărilor, ades neașteptate, al „confruntărilor”. El întreabă și se întreabă, implică lectorul virtual, are obsesia comunicării (iată de ce definiția lui Mircea Vulcănescu despre cultură i se pare dintre cele mai complete) atît în interiorul subiectului sucit și răsucit pe toate fețele, cît și înafara textului său, vizînd cititorul. E aici, să observăm, o pilduitoare consecvență.

„Jură-alul...” lui Mircea Braga este, cum spuneam, unul „de idei” dar, prin aceasta, nu se abate de la condiția de bază a speciei, care implică autenticitate în ordinea semnificativului, adică refuzul unei selecții a elementelor considerate a fi cele mai „semnificative” și o implică „confeccionare” a trairilor prin operarea unei reducții. Textul liminar al cărții nu îndeplinește însă — și acest lucru e imediat perceptibil — norma asupra căreia atrage atenția Todorov și care constituie diferența specifică dintre jurnal și proza clasică. El dovedește, adică,

transformarea succesiunii într-o relație de cauzalitate, „narativizînd” cunoscutul dicton scolaric „post hoc, ergo propter hoc”. Iată de ce jurnalul din cartea de față seamănă pe întinse porțiuni ale sale cu un articolat eseu a cărui structură a fost premeditată, ceea ce nu exclude însă ca, pe alocuri, ideile să se cheme în pagină oarecum aleatoriu (dar și atunci atingînd, toate, un unic plan de referință).

Un jurnal de idei, recent, a dat Eugen Simion, unde „regula” todoroviană era respectată. La Mircea Braga există explicit o demonstrație, o intenționalitate care poate displace spiritelor mai rafinate, după cum patosul discursului, oteodată, „cumintenția” și cenusul său, alături, pot adormi interesul semenului cititor. În tototul însă, jurnalul lui Mircea Braga, fără a avea și căuta cu obstință acel „romanesco al ideilor”, este dovada unei tentative de percepere pe cont propriu a culturii. Meritorie chiar și atunci cînd ea se săvîrșește pe contul altora, al acelor maestri atît de frecvent invocați, ea este o autentică investigație în vocații culturale și o indirectă pledoarie pentru autentic. În orizontul unei filosofii dezinteresate de „semn” pentru că fascinat de sensul universal al... sensului. Pericolul, considerabil, este cel al confînțismului. Și, de fapt, toate harurile și capcanele acestei opțiuni, mai numeroase și pe care criticul nu le poate evita, se văd în restul volumului, în interesantul dialog cu un poem „ad-hoc” al lui Mircea Ivănescu ori în paginile despre Ioan Alexandru, Mircea Zăciu sau Liviu Ciocărlie. Oricum, cînd sensul acoperă semnul e dovada că Braga are, în corul celor patru Mircea ai mensuralului sibian, vocea sa, proprie, chiar dacă uneori ironical se lasă înlocuit de tenor.

Cristian Moraru

● Ediția a III-a a „Zilelor Liviu Rebreanu” — 22—24 noiembrie a.c. — organizate de Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Bistrița-Năsăud, Comitetul județean al U.T.C. și revista „Vatra” din Tg. Mureș, au avut înscrise în programul manifestărilor prilejuate de aniversarea Centenarului Rebreanu finalizarea concursului de proză scurtă, a cursului de receptare critică a operei rebreniene, colocviile Liviu Rebreanu, vizite la casele memoriale „Liviu Rebreanu” și „George Cosbuc” și în satul natal al scriitorului. Juriile au hotărît conferirea următoarelor premii:

Concursul de proză scurtă:

Marele premiu și premiul revistei „Vatra” — Horia Ursu; Premiul Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Bistrița-Năsăud și al revistei „Amfiteatru” — Horia Alexandru Căbui; Premiul Comitetului județean al U.T.C. și al revistei „Astra” — Dumitru Munteanu; Premiul C.J.C.E.S. al revistei „Tribuna” și al ziarului „Ecoul” — Lucian P. Petrescu; Premiul C.J.C.E.S. și al revistei „Steaua” — Vasile Gogea; Premiile Editurii „Cartea Românească” — Diana Ilies, Elena D. Stoica, Aurel Buzincu; Premiul Editurii „Militare” — Paul Ghițu; premiile „Dialogul artelor” — Alexandru Musina (distincția constă într-o lucrare oferită de pictorul Ion Dumitriu), Hanibal Stănculescu (o lucrare oferită de pictorul Octavian Stoia), Leonard Oprea (o lucrare oferită de pictorul Vasile Tolan).

Concursul de receptare critică a operelor rebreniene:

Premiul I — Ioan Pintea; Premiul al II-lea — Cornel Munteanu; Premiul al III-lea — Mihai Pascaru.

Au participat: Petre Anghel, Ana Barbu, Nicolae Băciut, Cornel Cotuțiu, Ioan Grosan, Bedros Horganxian, Ioan Ilies, Nicolae Iliescu, Marcel Gaftan, Ion Bogdan Lefter, Mircea Nedelcu, Luca Onul, Ioan Pintea, Cornel Popescu, Marcel C-tin Runcanu, Dan Rebreanu, Vasile Sălăjan, Radu Săplăcan, Mihai Sin, Vasile Tolan.

● Facultatea de limba și literatură română din București a organizat un colocviu privitor la opera și personalitatea lui Liviu Rebreanu cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la nașterea scriitorului. Au prezentat comunicări profesorii Al. Piru, I. D. Bălan, Ov. S. Crohmălniceanu, Romul Munteanu și studenta Corina Ciocărlie.

● În ziua de 29 noiembrie, la liceul Spiru Haret din Capitală a avut loc o adunare oficială consacrată celor 50 de ani de la nașterea lui Nicolae Labiș. Personalitatea poetului a fost evocată de Al. Andritoiu, Ion Horea, Marcel Petrisor și Marga Labiș, sora poetului. Actorii George Oancea, Ileana Iordache și Liviu Crăciun au citit din opera lui Nicolae Labiș.

● Cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la nașterea poetului Nicolae Labiș, Muzeul Literaturii Române a organizat o expoziție omagială care s-a deschis miercuri, 4 decembrie a.c., orele 12. Reconstituind efigia „poetului unei generații”, a drumului deschis prin opera sa în lirica română contemporană expoziția a fost urmată de un simpozion la care au participat: Marga Labiș, Ioan Alexandru, Alexandru Andritoiu, Paul Anghel, Cezar Baltag, Nicolae Dragos, Fănuș Neagu, Lucian Raicu, Gheorghe Tomozei.

● În sala de festivități a „Întreprinderii de rulmenturi” care ținează Liceul industrial nr. 1 din municipiul Alexandria, s-a desfășurat o evocare sub genericul „Nicolae Labiș — semicentenar”. Localaaceastă manifestare au fost prezente membrii familiei poetului — Profira Labiș, mama scriitorului, Margareta Labiș, sora acestuia. — poezii critice literare: Ion Bogdan Lefter, Dan C. Mihăilescu, Ion Huidumac, Lucia Pirvan, Ana Dora Stanciu, Dumitru Gițlan și membri ai cenaclului „Zaharia Stancu” din localitate.

Un jurnal liric

Poezia

mai frumos palier al Pacificului, / pe cea mai frumoasă plajă din California, / mă gindesc la un destin fericit. / Oceanul / cu amintirea lui Magelan / și cu vești despre-o arcă a lui Noe / a păsărilor / vine cit e de lung nisipul să-mi lingă tălpile" (**Santa Barbara**). Ori jurnalul gnostic, delicat sibilin: „Faptul că nu pot spune nimic / și că pot să spun orice // Faptul că trecutul e prezent / și prezentul e trecut // Faptul că nimeni nu găsește / și căutăm totuși" (**Șase șase**). Ori jurnalul oracular ironic: „Ca un arc încordat. Vine un păianjen. / Semn că da, va veni. / Ca un rac, dezumflat. Vine o viespe. / Semn că nu va mai veni. // Le omor pe rind și aștept" (**La ora fixată**). Ori jurnalul livresc: „Am căutat un cuvânt intraductibil, / unul imun la aproape și departe / și-n același timp-fericind / precum «per» dintre Decebal și Scorilo / sau ca inelul «gouffre-soufre» / pe care și-l pune Hugo în **Parole sur la dune** / spre a opune ceva oceanului" (**Colivie de aur**). Ori jurnalul fantast, în care grandioarea textului universal e corectată de o subtilă lectură minimalizantă: „nimic, nici un pas de vânt. / pomi parașute prînse de cer și pereți în unghi / ca decupări din Euclid. / știind precis că de-acum ești singur. / deschizi ușa-n rojul Pleiadelor / la un minut după raidul dat de lăptar / care-a umplut de un murmur cristalin lung / toate ghitarele teraselor. / și-aștepti — e trecut de trei. / aștepti să se ivească prințul Mișkin / și-mbușorându-se să-și dezvolte știința sa / despre scrierea-n litere rotunde / și să semneze pe velinul pur al zăpezii / «prea umilul egumen Pafnutie»" (**În casa nopții**).

Poezia în chestiune nu e însă doar o dare de seamă asupra unei succesiuni de stări afectiv-formale, ci și o măturie a unei psihologii estetice stabile. Aurel Rău nu operează numai cu fulgurații, spontaneități, cursivități, ci și cu invariante. Centrul lor moral pare a fi un sentiment al compensării. Situat la capătul unui șir de poezi ardeleni revendicativi, viforoși, mesianici (nu-l luăm acum în discuție pe Blaga, care constituie nu numai virful, ci și excepția pleidei), autorul **Mișcării de revoluție** încearcă a contrabalansa opțiunile lor majore, a le depăși configurația. Pe alt palier al evoluției lirismului, se raportează la ei printr-o paradoxală continuitate ce se slujește de contrast. Obesiei lor, încă puternice, și presupunem, în bună măsură, subliminale, le

răspund corzile estetizării. Cîntecul aspru, închinat suferinței și aspirațiilor obștei, îi dau replica, acum, celebrarea aspectului decorativ, gustul baroc pentru amănuntul plastic. Chiar un motiv specific (parcul din Cluj, după cit se pare) e tratat în această manieră a contemplanței jubilate, în care empiria radios transfigurată a prezentului răsună de muzicale reminiscențe chezarocrăiești: „Plouă cu castane, cum traversezi parcul; / castanele, milioanele / de particule din cozile cometa-re / ale verii; / plouă cu soare... // Cad solemne prin ațitea desfolieri — / poc, poc! strunele aleilor, / tot ce e piedică în arma și karma femeilor, / cataramele, fibulele, nodurile, / parcul întreg e o muzică, socotind și podurile, / «să bem pină la fund, proșit!», / plouă cu nasturi rotunzi din mândrele cerului / (de pe cînd ținea cu Franz Iosif); / plopii, și ei, aducînd cu niște studențe ofițeri...” (**Ploi de castane**). Aceași stare a tranziției într-un pastel hibernal, în care ipostaza travaliului estel se împletește cu o însinuire de ancestrală vinovăție: „Ca un gravor aparținînd și ei iernii / sau ca alte ființe și lucruri care bat cercul / și-și au apusul / și răsăritul / Deschizi în carnea metalelor tristeții / priviri să vadă / nări să adușmece / prin hohotul reliefurilor / rîndindu-ne / cu un dor de făptuiri / țirziu și vechi de cînd timpul / floral” (**Soare de iarnă**). Aidoma unui pictor, poetul se exprimă prin ușoare atingeri de pensulă: „Cît pe ce să ne pierzi viețile / și destrămîndu-te / printre păsări / voci și culori” (**Serbări populare**). Impresiile sale țin de o vizualitate exaltată, care cristalizează în figuri autonome: „M-au orbit dealurile la Cluj / Dintr-o dată de jur împrejur liturghii de alb” (**Giruetă**). Ori: „Rid coapsele ei plușate” (**Suzana la baie**). Ori: „Am dus cercei mari / la urechile ierbii / Ca un emir, exportator de aromate” (**Topos**). Ori: „Lacrimi de lună rece” (**Cintec**). Ori: „Sărutați-vă! zice luna sfîșîind moaruri” (**Corona Borealis**). Ori: „Autobuzul vira smuocit / făcea spirale / cum aceste versuri” (**Giruetă**). Ori: „Sînt spații de bronz, bordate, / clipește un joc de dale, de zaruri, / dar un pește negru întoarce / priviri dintr-o dată rele — s-a intrupat / în el duhul lui Policrate sau doar inelul?” (**Înotînd peste un oraș antic**).

Pe plan stilistic, constatăm, de asemenea, o categorică îndepărtare de austeritatea și de „simplitatea” func-

țională, istoricește justificabilă, a antecesorilor. De la prețiozitatea sintaxei la citeva avansuri făcute poeziei spațiale, de la varietatea prozodică, incluzînd metrul folcloric, la savantul mozaic al conexiunilor lexicale, Aurel Rău cochetează cu o viziune manieristă, sieși suficientă. Un alt factor de diferențiere îl reprezintă atenția acordată microexistenței. La antipodul temei impozante și în afara oricărui program etnografic ori istoric, poetul se cufundă în valul micului eveniment, relatat în sine, ca semn și sens deopotrivă. Această abordare imanentă a realului face cu puțință o aprofundare a perspectivei lirice, misterios sporite tocmai prin prozaismul motivului: „Au venit două păsări negre / în doi arbori negri. / Negri, că nu dăduse frunza; / negre, că erau negre. // Întîi a cîntat cea dintîi / iar cea de-a doua a ascultat // Apoi, a cîntat cea de-a doua, / S-au ridicat grăbit și-au plecat” (**Două păsări**). Micile ființe îi prilejuiesc poetului delicate dizertații intertextuale: „O viespe. S-o las mi-e frică. / S-a furiașat prin perdele. / Toate secretele vieții, cosmosul prin-/cipiul luminii făcut sonor.[...] O suveică-ntr-o două astre. / Și mă apropîi. / Ascult, aș putea s-o lovesc. / E multă tristețe, cînd stai să socoți. / Dar unde, cînd și cum...” (**Viespea**). Și oare exotismul asumat cu voluptate nu constituie un alt joc, grație căruia autorul se separă de tradiție, pentru a adera la un modern lirism „planetar”? Ni l-am putea oare închipui pe Octavian Goga atît de afectat de prezența sa pe alte meridiane sau, pe sol național, exprimînd un atare delicios snobism: „Am mers de la Cluj la Oradea / ca un nipon ce ia monoraiul de Tokyo / pentru Kyo-to / numai să vadă cireșii înfloriți” (**O călătorie în 1984**)?

Deosebit (spre a lua în considerare contemporaneitatea lirică transilvană) de Ioan Alexandru, care continuă apăsat tradiția htonică și liturgică, precum și de Ana Blandiana, care dezvoltă tradiția sensibilă prin paradigma blagiană (mai populari aceștia și mai în atenția criticii), Aurel Rău e un căutător în emoție și în limbaj, rafinat și ingenios, capabil de frăgezimi. Poezia sa, îmbogățită mereu, nu e, așa cum sînt înclinați a crede unii, un produs artificial, prin „delegație” livresc, ci una dintre cele mai personale și mai autentice ale literaturii noastre de azi. Se poate urmări și modul în care ea a înfrîurit formația unor autori mai tineri. Credem că dincolo de politețuri și protocolare volute, aceste lucruri trebuie recunoscute cu toată fermitatea.

Gheorghe Grigurcu

Promoția '70

Moldovenii (IX)

■ PREZENTAT în 1962 de G. Călinescu în „Contemporanul”, ION MURGEANU (n. 1940) debutează editorial abia în 1969 cu **Repaose**, plachetă de tot modestă, cu texte fie de o prozaism magmatic, fie de o platitudine hilară prin patetism și incongruență: „Iubită mea, cînd ard pe jarul tău nebul / Ochii mei clari se clatină-n demență / Mi-ar trebui în fiecare zi un drum / Pe care să-l străbat cu vemență” sau, încă mai lămuritor: „Sîngace, mina mea a-ntîrziat / Să-ți mîngîie tot trupul; doar cu vîzul / Te-am cotropit și te-am ascuns în pat / oftai, și ți-am simțit nechezul.” Nici versurile ce-l vor fi plăcut lui G. Călinescu în 1962 nu erau mai reușite. Cu **Confesiunea** (1971) și **Datoria** (1972) poetul face pași buni înainte, mai ales în planul tematic al poeziei, unde frecventarea orizontului mitologic grecesc, biblic și autohton are ca urmare o lăudabilă încercare de refacere pe cont propriu a traseelor mitologice esențiale; în planul expresiei, bunele intenții tematice sînt parțial compromise de incontinența verbală. Totuși, suflul liric nu lipsește acestor lungi discursuri, din bolovănișul lexical împetrit cu pietre prețioase conturîndu-se viziuni coerente. Mai promițătoare însă decît acestea sînt poeziile mai concentrate, de o mai directă implicare, scrise într-o tonalitate co-

locvială, sugestivă și plăcută, uneori denunțînd un zbulucim lăuntric pe tema identității: „Cîțiva prieteni mă întrebă zilnic / Ce-al scris tu, ce carte ai scris, / Veți pleca mai întîi în stele / Sau veți pleca la Paris? / Ce tot te frămîntîi, ce tot cauți vorbe? / Îți mai scrie mama ta din sat, / De ce nu mai rizi tu, ce fel de forme cauți? / Capul tău de-abia e un copac, / Capul tău de-abia e un copac, nu-l o pădure, / Capul tău de vorbe-i ca o crișmă veche, / Lăutarii ei adorm pe strune, / Floarea li se ofilește la ureche, / Ce-al scris tu, ce carte ai scris, / Veți pleca mai întîi în stele / Sau veți pleca la Paris? / N-am să plec nicăieri, nu caut nimic / Am scris zi de zi în ocazii mirate, / File subțiri, mici surisuri fărăi mele i-am scris / Să m-audă și după moarte.”

De la **Poeme europene** (1980), Ion Murgeanu, fără să renunțe cu totul la plăcerea vorbirii lungi și tautologice, își supraveghează mai atent discursul și pune preț mai mare pe reflexivitatea cu pretext cultural sau imaginar; o melancolie de sorginte sceptică înundă sensibilitatea poetului, cu efecte interesante în dicțiunea lirică, mai cu seamă atunci cînd se asociază spiritalului interogativ; imaginația e tentată de proiecții expresioniste, blînde

însă și mereu supuse unui sentiment de singurătate duloasă care rezumă o decepție și hrănește o iluzie, decepția neînțelegerii marginalizante și iluzia corectării prin „recursul” timpului; finalmente, o tristețe resemnată se insinuează în gesturi și în vorbe: „piciorul gol și vremea lui de aur / sandaia a căzut la fund în apă / copilul s-a născut îndrăgostit: mugește ca un taur / tatăl / nu-l nimeni în cîmpie soarele și-o arșită timpită / înoată ceru-n lazuri și vremea-l ca o pată / cînd iad se face trupul privirea ta e-n rai / ai dat în laturi porțile grădinii și am intrat / porți spinii roși ai suferinței ca niște bube dulci / pe frunte porți coroana și pruncul ți-o arată / cu degetul: miroase rana / și trupul sfînt se-avîntă și locul este gol / c-o frunză acoperi strugurul.”

Întoarcerea asupra propriului climat interior a fost favorabilă poetului, confesiunea lăbărțată de mai demult s-a strîns sporindu-și tensiunea și semnificația; expresia e mai limpede iar accentul liric cade la locul potrivit, întărînd conturul de profil al unui neoromantic care s-a deprins să asculte, auzîndu-l sau doar închipuindu-și că-l aude, sunetul trecerii, simțîndu-se bine, adică mai aproape de el însuși, sub raza „soarelui negru”.

Laurențiu Ulici

„Moștenirea Văcăreștilor”

● La 13 și 14 decembrie se va desfășura a XVII-a ediție a Festivalului de literatură „Moștenirea Văcăreștilor”.

Concursul se adresează membrilor ceneclurilor literare din întreaga țară, poezi și prozatori. Pentru poezie, la concurs se primesc din partea fiecărui concurent maximum 10 poezii dactilografiate în 3 exemplare, iar pentru proză două lucrări de cel mult 10 pagini, de asemenea dactilografiate.

Lucrările vor fi trimise pe adresa: **Centrul județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă — Dimbovița, str. 30 decembrie nr. 15, cod 0200, Tirgoviște.**

Se vor acorda numeroase premii de către Centrul de îndrumare, ziarul local și diferite publicații din țară.

Pe durata festivalului, vor fi organizate spectacole de poezie și muzică, recitaluri de poezie, lansări de cărți, întîlniri cu oamenii muncii de pe Platforma industrială și la marile unități industriale ale municipiului, la „Muzeul scriitorilor dimbovițeni”, la „Muzeul tiparului românesc” și în localitatea Văcărești.

Se va acorda „Trofeul pentru poezie al orașului Tirgoviște” pentru cel mai bun volum de poezie apărut în 1984.

REVIZIONIȘTI ȘI ȘOVINIȘTI

ISTORIA este știința adevărului. Aceasta se impune totdeauna și ascunderea, ocolirea sau denaturarea sa sînt inutile pentru cel ce le făptuiește, căci realitatea sfîrșește pînă la urmă prin a se afirma biruitoare. Istoria este și o știință cu adîncă putere de influență și — instrument delicat de cultură — ea trebuie minuită cu grijă și mult discernămint, avîndu-se neîncetat în vedere urmările pe care le poate produce scrierea ei într-un sens sau într-altul. Fiecare popor își evocă trecutul, etapele devenirii sale, momentele de afirmare și declin, ca lecții evocatoare pentru urmași, dar modalitatea de a se realiza acest lucru poate fi dăunătoare, contrară intereselor coexistenței, ale vecinătății și prieteniei între națiuni, contrară intereselor sale reale, dacă ele nu respectă realitatea, adevărul istoric.

Un astfel de exemplu îl reprezintă și articolul *Transilvania independentă*, publicat sub semnătura lui Peter Ruffy, în nr. 3/1985 al revistei „Hungria” (ediția spaniolă). Materialul este dedicat etapei din istoria Transilvaniei cuprinsă între anii 1541 și 1687, celei a principatului. Prin titlu, el sugerează o situație istorică care în fapt n-a existat! Prăbușindu-se regatul Ungariei, în urma bătăliei de la Mohács și apoi a căderii Budapestei și a instalării aici a unui pașalic otoman (1541), Transilvania, care în cursul veacurilor de dominație a regalității ungare se păstrase ca o entitate, s-a constituit într-un principat. Acesta, ca și celelalte două țări românești — Moldova și Muntenia — a fost supus, în condițiile istorice date, suzeranității otomane. La sfîrșitul secolului al XVII-lea, dominația otomană a fost înlocuită prin cea habsburgică. Deci n-a putut fi vorba atunci de o Transilvanie independentă decît în scurte răstimpuri, cel mai strălucit fiind cel al domniei lui Mihai Viteazul, domnul unificator al țărilor române. Ne întrebăm, însă, pe drept cuvînt, la ce servește astăzi un titlu astfel formulat?

Dar autorul se referă în partea introductivă a articolului său la luarea în stăpînire de către regii unguri a teritoriilor transilvane în jurul anului 896, cînd în realitate cucerirea a avut loc, în etape succesive, în timpul unei lungi perioade ulterioare care durează pînă în secolul al XIII-lea. Înfățișînd opinii istoricilor români — ceea ce reprezintă, recunoaștem, un tribut dat obiectivității —, autorul se referă apoi la teza istoricilor unguri privind locuirea Transilvaniei în momentul cuceririi ei de „grupuri de bulgari, macedoneni și slavi”. Cum se face că autorul a omis din această însușire tocmai pe români, aceia care prin strămoșii lor getodaci locuiau aceste pămînturi din timpuri imemorabile?

Studiile întreprinse privind formațiunile prestatate și statale existente în spațiul transilvan înaintea cuceririi regilor unguri, cercetările arheologice desfășurate de-a lungul deceniilor, ca și mărturia Notarului Anonim al regelui Bela III, confirmă nu numai continuitatea de locuire a românilor, permanența lor, dar și organizarea lor statală în teritoriile transilvane înainte de cucerirea ungară. De altfel, însăși instituția voievodatului a fost preluată de la autohtoni și adaptată necesităților regalității ungare. Oricum, vid n-a existat în Transilvania și românii și volevozi lor reprezentau în momentul cuceririi patriei lor factorul etnic autohton și factorul etnic precumpănitor. Chiar și autorul recunoaște indirect o astfel de situație, atunci cînd susține, ceva mai departe, că regii unguri n-au încheiat operațiile de cucerire decît în 1002 („în 1002 s-a încheiat în acest teritoriu ocupația pămîntului patriei de către unguri, cînd regele Ștefan I cel Sfînt l-a anexat Ungariei”), deci peste 106 ani, deși în fapt procesul cuceririi propriu-zise a Transilvaniei, inițiat abia în secolul al XI-lea, nu s-a încheiat pe deplin decît în secolele următoare.

De altfel, Peter Ruffy nu este primul și nici singurul care se străduiește să demonstreze că pe aceste locuri a fost un vid

umplut de unele populații migratoare ca slavi, bulgari, unguri ș.a., românii chipurile revenind în vechea Dacie abia în secolele XIII—XIV. „Vidul — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu pe aceste meleaguri a fost, ci, poate, în conștiința unor istorici, care, servind interese străine de națiuni și popoarele lor, lucrînd în interesul politicii imperialiste, de dominație, încearcă, în continuare, ca și în trecut să invenizeze și să dezbinе oamenii muncii de diferite naționalități”.

DUPĂ cucerire, voievodatul Transilvaniei a fost instituționalizat și de regalitate, ca o realitate ce nu putea fi înlăturată. Țara era supusă dominației regilor unguri, dar ea și-a păstrat, tocmai datorită specificității ei, înstituiții proprii care au făcut ca teritoriul ei să nu fie înglobat regatului și ca ea să-și păstreze trăsături instituționale proprii pînă în momentul prăbușirii Ungariei sub loviturile Imperiului otoman. Instituirea unor adunări generale ale nobililor (universitates nobilium) sau a congregațiilor generale (congregationes), convocate și prezidate de voievod, așa cum regele Ungariei convoca și prezida dieta regatului, a evidențiat situația specifică administrativ-politică a Transilvaniei față de regatul propriu-zis al Ungariei. Datorită acestei situații a putut să fie instituit, la căderea regatului, principatul Transilvaniei, care, timp de un veac și jumătate, a avut un destin istoric paralel însă și strîns unit de cel al principatelor românești de la sud și răsărit de Carpați.

Dar Peter Ruffy — care se grăbește a face comparații între suprafața teritoriului de astăzi al Ungariei (93 000 km²) și cel al principatului transilvan (102 000 km²) — nu a încercat cel puțin a înfățișa în realitatea lor împrejurările sociale, politice și etnice ale Transilvaniei perioadei istorice evocate. Numind „adunare națională” o dietă care nu cuprîndea decît — cum o mărturisește, de altfel — „marii seniori ai celor trei națiuni -incorporate-”, arătînd că acestor națiuni le aparțineau ungurii, „transilvanicii” (citește : secuii !) și sașii”, autorul a uitat, în schimb, să înfățișeze sau măcar să menționeze situația marginalizată în epocă a românilor „tolerați” politic și religios, deși reprezentau cea mai veche și cea mai numeroasă componentă etnică transilvană. Și totuși, în alineatul următor, Peter Ruffy, folosind un izvor din epocă, este de acord că spre sfîrșitul perioadei principatului Transilvaniei, adică în ultimele decenii ale secolului al XVII-lea, numărul românilor era de 250 000 față de 150 000 maghiari și secui și față de 100 000 de sași. Ne mai întrebăm de ce este invocată mărturia istoricului Benedek Jancsó privind o primă mențiune a românilor în 1210, cînd nu numai săpăturile arheologice și Anonymus, dar mai ales situația concretă demografică din secolele XIII și XIV indică existența în sinul populației transilvane a peste 80% români, cum lucrul a fost demonstrat de acad. Ștefan Pascu în primul volum al lucrării sale *Voievodatul Transilvaniei* (vol. I, p. 232)?

În mod repetat, Peter Ruffy se referă la principatul „ungar” al Transilvaniei, ceea ce reprezintă o interpretare cu totul forțată a unei realități, deoarece după datele demografice pe care le reproduce, maghiarii — inclusiv secuii — nu reprezentau în ultimele decenii ale secolului al XVII-lea decît sub o treime din numărul total al populației Transilvaniei ! Avînd în vedere că în dietă erau chemați reprezentanții celor trei „națiuni” — nobilii unguri reprezentînd în această privință o entitate diferențiată de „națiunea” secuilor, aceștia din urmă și sașii — această calificare, contrară realităților demografice, nu reflectă cel puțin o stare de fapt politică. De asemenea, afirmația lui Peter Ruffy potrivit căreia Transilvania ocupată apoi de Habsburgi ar fi fost condusă de guvernatori „aparținînd aristocrației ungare” nu este decît în parte veridică, deoarece în secolul al XVIII-lea guvernatorii austrieci și cehi au deținut timp de peste o jumătate de veac

această funcție, în vreme ce reprezentanții nobilimii ungare au ocupat-o mai puțin de o jumătate de veac !

Autorul s-a angajat într-un „slalom” prin istoria Transilvaniei, într-o adevărată cursă a erorilor ! El ocolește cu dezinvoltură tot ceea ce nu-i este pe plac, lui — și nu numai —, socotînd astfel că pot fi șterse din memoria și din istoria unui popor pagini de profund dramatism cum sînt cele trăite de românii din Transilvania în perioada cînd s-au aflat sub dominația statului ungar. Procedînd astfel, Peter Ruffy eludează evenimente istorice care prin conținutul și semnificația lor pun în evidență tocmai ceea ce autorul vrea să treacă sub tăcere : atracția permanentă a potențailor Ungariei pentru pămînturile transilvane — uneori fățișă, alteori subterană — dar întotdeauna premeditată, tendința lor de a-și rotunji teritoriile prin dobîndirea și stăpînirea acestor pămînturi — cu tot ceea ce poartă ele —, dorința lor de a atrofia — dacă s-ar fi putut pînă la dispariție — sentimentul național al românilor, al unității și demnității lor, al conștiinței că aparțin dintotdeauna, și prin toate fibrele, materiale și spirituale, poporului, națiunii române. Însă adevărul nu poate fi escamotat. Istoria Transilvaniei, a luptei românilor pentru păstrarea ființei lor naționale, nu poate fi pusă în „patul lui Procust”, interpretată din unghiul unui autor, un unghi de idei preconceptuate, pe dogme prin care, ignorîndu-se adevărul și izvoarele care-l susțin, se încearcă să se „construiască” trecutul după propriul nevoj și tipare. „Metoda” — deloc nouă — are însă efectul bumerangului, dovedînd nu numai informația — cu totul precară — a autorului, ci mai ales tendința sa, aceea de a susține — ceea ce și alții s-au străduit de mult — primatul factorului unguresc pe pămînturile transilvane.

PORNIT pe acest drum, autorul își dovedește însă diletanțismul. Desigur, nu ne interesează cit de doct este Ruffy și nici cit de tare se încurcă el în neadevărurile sau tezele preconceptuate ale altora, ci faptul că prin intermediul unui articol obscur, fără valoare științifică, se pun în circulație (încă !) teze eronate cu privire la istoria Transilvaniei, a luptei românilor de aici pentru păstrarea ființei lor naționale.

Pare cel puțin surprinzător faptul că autorul nu analizează situația națională, socio-politică și demografică a Transilvaniei în momentul revoluției din 1848—1849 de el evocată. El arată că „adunarea națională” de la „Koloszvár” (fără a aminti și folosi denumirea românească a orașului, după cum n-o va face, ceva mai departe, nici pentru Alba Iulia !) a hotărît „reincorporarea” Transilvaniei la Ungaria. Această afirmație nu corespunde unei realități, căci, în fapt, atunci a fost decisă încorporarea, în baza „uniunii” urmînd să rezulte o situație politico-administrativă care nu mai fînțase. Pentru inițiativa oară nu mai era acceptată existența ca o entitate a Transilvaniei, care urma astfel să fie contopită în regat. Evocînd faptul că această decizie fusese luată fără să se consulte „numeroasa populație românească” — în realitate majoritatea absolută a populației țării ! — Peter Ruffy face acest lucru numai pentru a putea să compare forțat dieta privilegiaților — care reprezenta etnic doar pe maghiari, secui și sași — ultimilor obținîndu-li-se de altfel prin presiune consimțămîntul la „unione” — cu marea adunare națională a românilor din 1918 ; de asemenea, pentru a pune un semn de egalitate cel puțin nepotrivit între „numeroasa populație română” din 1848 și „numeroasa populație maghiară” din 1918. Pentru cititorii de limbă spaniolă ai revistei, slab sau deloc cunoscători ai realităților istorice de la Dunărea de Jos și de la Carpați, cărora li se adresează articolul, această formulare ascunde o intenție de denaturare a adevărului, împiedicîndu-l să discearnă în mod just realitățile etnice transilvane. Am

fi preferat ca în locul formulei vagi „numeroasa populație”, autorul să fi indicat pentru 1848 cit și pentru 1918 — această ultimă privință chiar și după testatul recensămînt din 1910 ! — cîtă parte din componența etnică a Transilvaniei Reamintim că istoricul maghiar Károly László arată că înainte de 1848 comitatul Transilvaniei cuprîndea 1 000 000 români și numai 213 000 maghiari. Călătorii zile întregi în Transilvania arăta Kóvari — fără să auzi un singur cuvînt unguresc — (*Erdélyország története*, p. 176). În statistica lui Söllner din 1849, românii erau indicați a forma 60% populația Transilvaniei. Era oare această situația maghiarilor transilvani în 1848?

În ceea ce privește revoluția din 1848—1849, autorul pune în lumină, fără a dea seama, modalitatea în care a fost tărită în mod silit integrarea spațiului transilvan în teritoriul Ungariei. Nu e greu să înțelegem de ce au procedat cei care ocupau în 1848 foltilele din jurul Cluj — care era departe de a fi reprezentanță națională a Transilvaniei așa cum o vede Ruffy —, de ce nu au consultat el „numeroasa populație românească” — cum spune însuși autorul — Dacă ar fi făcut-o, altul ar fi fost, măd sigur, rezultatul. Autorul uită cu săvîrșire împrejurările — dar și motivele — în care s-a hotărît această „reincorporare”.

Ce n-au reușit în 1848—1849, groșii gurii au realizat două decenii mai tîrziu cînd în urma unei tranzații, a unui război cu clasele conducătoare ale Austriei și Prusiei, a avut loc dorita „reincorporare”, de fapt o adevărată anexiune, numai în acea perioadă — din 1867—1918 — Transilvania abuziv încorporată în statul ungar și-a pierdut identitatea politico-administrativă. Dualismul a avut în doilecnic scopul vîdit de a întări imperiul habsburgic și, totodată, de a satisface dorința nestăvilă a nobilimii ungare a-și întinde dominația asupra unor teritorii mereu rivnît. În aceste condiții, timp de o jumătate de secol, Transilvania avea să se afle sub stăpînirea directă a Ungariei, în care a fost forțat integrat administrativ.

Autorul crede că timpul cînd autorul s-a aflat sub stăpînirea directă a Ungariei a fost o „stare de drept constituțional”, ignorînd cu bună știință cele cîntele grave pentru populația majoritar românească, ale compromisului austro-ungar clădit pas cu pas în anii 1865—1867. În conformitate cu noul statut al Transilvaniei, Parlamentul din Budapesta a hotărît, în 1868, legea naționalităților, care se recunoștea existența în Ungaria a unei singure națiuni, „una și indivizibilă”, națiunea maghiară, incluzînd în această națiune și pe românii, ca și pe celelalte naționalități. Asigurînd unei minorități în Transilvania — moșterimea și furturile burgheziei maghiare — posibilități nelimitate de oprire a majorității populației, sistemul dualist a dublat ferințele poporului român atît pe plan cîntal, cit și național.

Refractare oricăror forme de progres socio-politic, cercurile conducătoare ale Ungariei au dus o politică de oprire a deznaționalizare forțată, de maghiarizare a românilor, dintre cele mai fățișe și brutale. Era însă o politică fără nici o șansă de reușită, din moment ce aceștia n-au păstraseră timp de secole individualitatea aceasta contribuînd și faptul că constituiau majoritatea. Astfel, chiar în privința datelor recensămîntului „oficial” efectuat în 1880, în Transilvania erau 2 294 421 de români, reprezentînd cea mai numeroasă populație. Această superioritate numerică a românilor, care a fost păstrată în timpul existenței dualismului austro-ungar (1867—1918), a reprezentat unul din suporturile luptei pentru un stat național-statală pe care el au desfructat-o, considerîndu-se dintotdeauna o parte din națiunea maghiară. Această luptă a dus-o și celelalte naționalități din minoritatea austro-ungară. De altfel, încă la s

UNGURI DIN NOU LA LUCRU

secolului trecut, caracterizând mo-
nia austro-ungară, Friedrich Engels în
colul „Inceputul sfârșitului Austriei”
ca: „Monarhia austriacă, acest com-
pestrit rezultat din moșteniri și
șaguri, acest talmeș-balmeș organizat
care se învălmășesc zece limbji și zece
uni, acest amestec intimplător de obi-
ri și legi dintre cele mai contradic-
tice, începe în sfârșit să se destrame”
(Marx-Engels, Opere, vol. 4, p. 511). Re-
ându-se, în 1916, la același fenom-
n, V. I. Lenin califică monarhia
austro-ungară „o uniune subredă a
cruva cliici de paraziți sociali”,
înțind că „lichidarea Austro-Ungariei
reprezintă istoricește decît o conti-
nere a destrămării Turciei, fiind ca și
asta o necesitate a procesului istoric
de dezvoltare” (V. I. Lenin, Opere com-
te, vol. 30, Editura politică, București,
p. 8).

DEPARTE de adevărul istoric
rămîne autorul și atunci cînd
se referă la evenimentele hotărîtoare
nu numai pentru des-
tinul românilor din Transil-
vania, ci și al românilor de la
și est de Carpați: desăvîșirea uni-
nățional-statale a României prin in-
tuiră a ceea ce românii au numit pe
dreptate Marca Unire din 1918. Au-
torul pare străin de evenimentele care
au petrecut atunci și care au avut o im-
portanță covârșitoare în istoria poporului
român. El consemnează sec că „adunarea
națională” a românilor din Transilvania
ce a avut loc în decembrie 1918 la Alba
Iulia a „declarat reincorporarea Transil-
viei la România”. La prima vedere pare
puțin ciudată sărăcia de vocabular a
autorului care pentru momente atît de
importante între ele folosește același termen:
„incorporare”. Pentru Péter Ruffy, ane-
xia forțată a Transilvaniei la terito-
riul Ungariei negociată de virfurile clasei
dominante austriece și ungare în anul
1867, a fost reincorporare. Și tot re-
incorporare este pentru el și unirea Tran-
silvaniei cu România în 1918. În felul
acesta sînt puse pe același plan două mo-
mente istorice care prin conținutul și con-
tințele lor nu au fost și nu puteau fi
egale.

Desfășurarea evenimentelor care au
condus la drept corolar unirea demonstrează
modul cel mai categoric faptul că acest
moment unic în istoria poporului român
a fost efectul unei întîmplări, rodul
unei conjuncturi favorabile sau al unor
alegeri la masa tratativelor, ci rezulta-
t al firesei al luptei celor mai largi mase
ale poporului, un act de profundă drepti-
ce istorică care a permis realizarea unei
concordanțe legitime între realitatea obiec-
tă și drepturile inalienabile ale poporu-
lui, pe de o parte, și cadrul național ce-
ru cu stringență de aceste realități, pe de
altă parte.

Autorul reproșează că hotărîrea de la
Alba Iulia a fost adoptată „fără a se pro-
ceda la un plebiscit”. Este însă limpede
că el vrea să ignore realitățile demogra-
fice ale Transilvaniei acelu moment is-
toric. Deși supuși unor apăsătoare condi-
ții în timpul perioadei dualiste, prin
ce se urmărea nu numai deznaționaliza-
rea, ci chiar distrugerea fondului lor
biologic, românii au continuat să repre-
zinte necontenit majoritatea populației
transilvane, lucru confirmat, de altfel,
de date și de statistica „oficială” din 1910.
Este evident că opțiunea lor, a majorității,
a fost hotărîtoare, decisivă.

Cît privește faptul că unirea Transil-
vaniei s-a făcut, cum notează Ruffy,
fără a proceda la un plebiscit” mai
întem nevoiți să constatăm din nou ace-
stă lipsă de informație a autorului care
încercă să strecoare celor care sînt
puțin la curent cu evenimentele evo-
lute că unirea Transilvaniei cu România
în 1918 s-ar fi făcut fără acordul unanim
al maselor. În acest context nu ni se pare
de interes să amintim faptul că ac-
tul unirii din 1918 a fost precedat de o
plă activitate desfășurată de consiliile
naționale locale care, în adunări deschise,

au ales pe cei 1 228 de delegați care au
reprezentat la Alba Iulia circumscripțiile
electorale din toate județele Transilvaniei,
precum și organizațiile politice, economi-
ce, culturale și religioase. De asemenea,
la Adunare au fost prezenți 150 de dele-
gați reprezentînd peste 70 000 de muncii
torii organizați, români, maghiari, germani
și de alte naționalități. Muzeul Unirii din
Alba Iulia păstrează pentru posteritate ca
mărturie elocvente de necontestat manda-
tele și imputnicirile date celor 1 228 de
delegați pentru a vota unirea necondițio-
nată și veșnică a Transilvaniei cu patria
mamă — România.

La 1 Decembrie 1918 au fost prezenți la
Alba Iulia peste 100 000 de oameni, muncii-
tori, țărani, intelectuali, meseriași, veni-
niți să consfințească actul legic obiectiv
și progresist de încheiere a procesului de
formare a statului național unitar rom-
mân. Această uriașă adunare a avut un
larg caracter democratic, plebiscitar, ea
însumînd și exprimînd voința covârșitoa-
rei majorității a populației Transilvaniei.
După cum este cunoscut, la acest act de
voință națională a poporului român și-au
dat adevine, pe baza Hotărîrii votate la
Alba Iulia, și reprezentanții șvabilor, sași-
lor și evreilor în adunări reprezentative
care au avut loc la Timișoara, Medias și
București la începutul anului 1919. Este
semnificativ în acest sens și manifestul
publicat la Budapesta de proeminente
personalități maghiare ca Ady Endre,
Bartók Bela, György Bolony, Zoltan
Kodály, Jerő Varga și alții, în care se
spunea: „Față de națiunile surorii nu
avem nici o pretenție. Și noi ne consi-
derăm o națiune reînnoită, o forță acum
eliberată ca și acei frați care se ridică
fericiți la o viață proaspătă pe ruinele
monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința
faptului că nu mai sîntem forțați să fim
stîlpiți asupra lor. Să trăim unul lingă altul
în pace ca națiuni libere cu alte națiuni
libere”.

Tratatul de pace încheiat la Trianon, în
1920, n-a făcut decît să confirme și să dea
consacrare juridică. Internațională unei
stări de fapt realizate de poporul român
prin lupta sa seculară.

MERGÎND pe firul istoriei, au-
torul consemnează și faptul că
între anii 1940—1944, partea
de nord-vest (septentrională,
cum spune autorul) a Transil-
vaniei „a aparținut Ungariei”,
ca mai apoi, prin Tratatul de pace de la
Paris (1947), această provincie „în care
o însemnată parte a populației vorbea
limba maghiară” să fie înapoiată Româ-
niei. Nu ne este clar și în ce scop autorul
a ținut să atragă atenția cititorului că,
în această parte a Transilvaniei, o în-
semnată parte a populației vorbea limba
maghiară. Dacă Péter Ruffy este un in-
focat adept al adevărului istoric, putem
să-l informăm, pentru liniștea sa, că și
astăzi unii locuitori de pe aceste me-
leaguri vorbesc deopotrivă limba maghia-
ră ca și limba română. Nu este nimic
nou în această chestiune. Ar fi fost util
dacă autorul ar fi consemnat faptul, fie
chiar și în cîteva rînduri, că anexarea
părții de nord-vest a României de către
Ungaria horthystă a avut loc în 1940, în
urma unui dictat impus cu brutalitate de
către Hitler și Mussolini și dorit de Un-
garia, în cazul respingerii lui, România
urmînd să fie invadată de puterile revi-
zioniste și ștearsă de pe harta Europei.
Acest rapt teritorial reprezenta recom-
pensa pe care o acordau Hitler și Musso-
lini guvernului horthyst pentru devota-
mentul și sprijinul pe care-l dăduse cu
generozitate politicii revanșarde a Germa-
niei și Italiei și, în același timp, „pedep-
sirea” României pentru eforturile întreprin-
se în vederea încheierii unui sistem
de securitate colectivă antirevizionist în
Europa. Autorul ar fi trebuit să știe că
înșiși Hitler, care a patronat acest dictat,
era convins de netemeinicia revendicări-
lor horthyste, recunoscînd cu ocazia între-
vederii lui cu ministrul de externe al Ita-
liei din 28 august 1940 că: „Soluționarea
problemei este deosebit de complicată da-
torită faptului că unei revendicări terito-

riale, care se bucură de extrem de multă
popularitate în rîndul națiunii ungare, i
se opune o revendicare etnografică cu
siguranță incontestabilă” și că: „Struc-
tura populației în regiunea în litigiu —
considerînd cît mai favorabil poziția Un-
gariei — este următoarea: la 1 500 000 de
unguri, există 3 000 000 de români și
600 000—700 000 de germani” (Documentis
of German Foreign Policy, Series D, vol.
X, doc. 40).

Patronînd acest dictat, care dădea satis-
facție cercurilor reacționare și revizionis-
te ale burgheziei și moșierimii ungare,
Hitler urmărea să amplifice suspiciunile
și neînțelegerile existente între cele două
țări vecine, pentru a le subordona in-
tereselor celui de-al III-lea Reich.

Dictatul fascist de la Viena din 30 au-
gust 1940, în urma căruia Ungaria horth-
ystă a anexat un teritoriu de 42 243 km²,
cu o populație de peste 2,6 milioane de
locuitori, dintre care marea majoritate
erau români, a avut urmări dintre cele
mai tragice. Urmărind să schimbe rapo-
tul demografic existent, administrația hor-
thystă a dus o politică de izgonire a lo-
cuitorilor români din locuințele lor și de
expulzare a lor peste graniță, a patronat
înfăptuirea de masacre în satele româ-
nești, cărora le-au căzut victime copii,
femei și bătrîni, a ordonat internarea în
lagăre de muncă forțată și de exterminare
a românilor și evreilor ș.a. Este semnifi-
cativ că într-un timp relativ scurt,
pînă la sfîrșitul anului 1940, peste 86 000
de români au fost siliți să treacă linia de
demarcație în România, alte mii și mii
fiind maltratați, arestați, internați în la-
găre sau deportați în Germania. Din cei
148 288 de evrei deportați în lagăre, în
vara anului 1944, peste 100 000 au fost
exterminați.

MEMORABILUL act istoric de
la 23 August 1944 și angajarea
României în războiul antihitle-
rist alături de Națiunile Unite
— care denunțaseră public
odiosul dictat de la Viena ca
un act imperialist, declarîndu-l nul și
neavenit — au deschis, odată cu readuce-
rea teritoriului răpit în granițele firești
ale țării, perspectiva stabilirii unor noi
relații de bună vecinătate și prietenie cu
Ungaria. Referîndu-se la prevederea din
Tratatul de pace care recunoștea dreptu-
rile legitime ale României, delegația rom-
mână care a semnat acest document in-
ternațional arăta că el „pune în sfîrșit
capăt pentru vecei opresiunii îndelungate
și repetate a cărei victimă a fost poporul
român”. „Pronunțată în numele justiției
și în același timp — sintem convinși —
în numele sacrificiilor fără număr consi-
mînte de întreaga națiune română — se
arăta mai departe — această hotărîre des-
chide perspective serioase unei colaborări
fecunde între poporul român și poporul
ungar și permite să stingă ultimele focare
de agitație, moștenire a unui trecut du-
reros care a împiedicat pînă astăzi stabi-
lirea unor relații amicale între aceste
două popoare”.

Înțelegem că afinități „istorice, cultu-
rale și spirituale”, cum scrie Péter Ruffy,
pot lega națiunea ungară de Transilvania,
dar totodată, așa cum constata Teleki
Lászlo în vremea revoluției din 1848—
1849, încă de atunci era moartă Ungaria
și Ștefan. Dezvoltarea națională modernă
a popoarelor din Europa de centru și de
sud-est a pus capăt odată pentru totdea-
una unei opere de cucerire, restatornicînd
în drepturile lor popoarele asuprite și ea
a sfîrșit, de altfel, și prin a da națiunii
ungare însuși cadrul național de afirmare,
înlăturîndu-i balastul unor populații aflate
în necontenit clocot de revoltă și eviden-
țiînd Ungaria ca o reală entitate națională
în Europa.

Nu înțelegem nici de ce se scriu arti-
cole de felul celui al lui Péter Ruffy
(născut, de altfel, în Transilvania și lu-
crînd mulți ani ca ziarist la Brașov și
Cluj), nici de ce se editează calendare de
felul celui intitulat Vechi hărți ale Un-
gariei, apărut recent la Budapesta, avînd ca
redactor responsabil pe K. Bende Ildikó
și în care sînt reproduse 13 hărți de epocă

cuprinzînd multe dintre ele limitele nos-
talgice ale Ungariei „istorice”, nici de ce
L. Nagy Szusza a publicat în „Historia”,
nr. 4/1985, un articol intitulat Vechi hărți.
Din acest ultim articol reținem o apre-
ciere semnificativă și care, din păcate,
pare să motiveze publicarea astăzi a unor
materiale de acest fel. „Este incontestabil
că o simplă hartă — scrie L. Nagy Szusza
— cu efectul ei vizual, poate exercita o
influență mai puternică decît o descriere
precisă, este ușor de înțeles, nu cere cu-
noștințe prealabile. Apelează nu numai la
argumente raționale, ci atinge mai ales
sfera sentimentelor...”. În articolul amîn-
tit din „Historia” sînt concretizate unele
acțiuni de propagandă întreprinse de
cercurile șoviniste și revizioniste ungare
după pacea de la Trianon, în nădejdea
„revizuirii” acesteia și, totodată, sînt re-
produse hărțile alcătuite atunci de prof.
Szadeczky tinzînd a demonstra unora din-
tre statele învingătoare (Statele Unite,
Italia, Franța, Anglia și Belgia) în primul
război mondial ce modificări ar fi apărut
pe hărțile lor proprii dacă ar fi suferit
„pierderi” teritoriale proporționale cu cele
ale Ungariei „istorice”. Nu se încercă
prin această republicare și reproducere o
repetare indirectă a unei sterile acțiuni
de propagandă revizionistă, șovinistă, de
învrăjbită a popoarelor? Și chiar în even-
tualitatea publicării unor astfel de mate-
riale n-ar fi fost mai onest față de citi-
tori a li se înfățișa caracterul multinațio-
nal al Ungariei „istorice”, ca și faptul că
înaintea ratificării lor prin tratatele de
pace noile frontiere au rezultat din voința
și acțiunea majorității incontestabile a
populației? Cui servesc asemenea articole?

Nu înțelegem la ce poate servi între-
nerea unei nostalgii a ceea ce nu mai este
și nu mai poate fi, cînd roata is-
toriei nu se mai poate întoarce în sensul
contrar al apelor care o mină, cînd nu
numai un tratat de pace (1947), ci și în-
tregul sistem de securitate internațional
recunoaște caracterul imuabil al frontiere-
lor, inclusiv celor ale României și Un-
gariei, reconfirmîndu-se, totodată, încă prin
armistițiul din 1944 justetea actului istoric
de la 1 Decembrie 1918. Nu înțelegem
acest lucru și deoarece pe plan demogra-
fic majoritatea absolută românească din
Transilvania reprezintă un fapt incontest-
tabil și ireversibil. Alimentarea nostalgiei
în sufletul propriei națiuni și o propa-
gandă sterilă prin posibilele ei efecte din-
colo de hotare nu duc decît la o inutilă
și dăunătoare întreținere a unei stări de
spirit tensionate între două popoare ve-
cine de peste un mileniu, care trebuie să
găsească în prietenie și încredere temeiul
necesarei lor conviețuiri istorice.

La capătul lecturării acestor materiale,
orice om de bună credință, opinia publică
din țara noastră se întreabă în mod legiti-
m: ce rost au și cui folosește punerea
în circulație a unor vechi teze șoviniste,
revizioniste, revanșiste culesse din arsenalul
propagandei horthyste din perioada in-
terbelică? În mod evident, prin aceste ma-
teriale sînt relansate teze nocive, anti-
românești, în flagrantă contradicție nu
numai cu adevărul istoric, dar și cu princi-
piile relațiilor normale între state și na-
țiuni. Avînd în vedere și calea comună a
socialismului, pe care o urmează popoa-
rele noastre și care le apropie, nu între-
ținerea nostalgiei la propriii conaționali,
nici difuzarea peste hotare, fie ea și sub-
tilă, a unei propagande menite să demon-
streze o falsă nedreptate istorică pot în-
treține bunele legături între vecini și prie-
tenia, ci respectul reciproc, înfățișarea
adevărului istoric în toate fațetele lui,
fără a se insista cu ostentație asupra a
ceea ce ne poate despărți și încă în mod
inutil, ci insistîndu-se asupra momentelor
care ne unesc, de conlucrare activă și po-
zitivă, acceptîndu-se fără reticențe ceea
ce n-a fost decît o inevitabilă dreptate
istorică.

Prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu
Prof. univ. dr. Nicolae Petreanu

PROFESORUL

PROFESORUL nu avea de gând să plece împreună cu asistentul său pe care nu-l prea simpatiza — o antipatie nedată în vileag însă, încât ambițiosul și foarte înfigărețul tânăr, atent altfel la cele mai mici nuanțe în ceea ce privește relațiile lui cu alții, era ferm convins că se află în grațiile „bătrînului”. Se și lăuda, de altfel, de câte ori i se ivea prilejul, că „l-a dat gata pe academician”, l-a cucerit, ce mai încorce și încolo! „Cînd o să plec — i-ar fi spus profesorul — am să fiu liniștit, am pe minele cui să lase catedra...” frază desigur născocită, profesorului nu-i trecuse prin cap s-o rostască vreodată... Se trezise într-o bună zi la catedră cu tînărul cel ambițios — deși îl avusese student, nu și-l reamîntea, la disciplina predată de el în cei cinci ani de facultate nu izbutise să se remarcie în vreun fel — și din primul moment îl displăcuse, dar cum nu mai era nimic de făcut, — hotărîrea fusese luată oarecum pe deasupra capului lui, fără să fie consultat decît formal și, deci, neeficient, — preferă să nu-și demașie în fața tînărului adevăratele lui sentimente. O făcea mai mult din comoditate — nu avea nevoie la catedra lui de ceea ce se cheamă o atmosferă încărcată — decît din prudență sau teamă. Era cu toate acestea convins că băiatul — altfel de o politoță ireproșabilă, arătîndu-i poate la un mod cam exagerat admirația — de îndată ce interesele sale ar fi intrat în joc — cariera pe care și-o dorea din tot sufletul cit mai strălucită — n-ar fi pregetat la o adică — în momentul în care ar fi descoperit în profesor nu un aliat ci o piedică în calea ascensiunii lui — să pornească o adevărată ofensivă împotriva sa (pe față și-ar fi păstrat, probabil, atitudinea admirativă), cu o atît de mare sete și cu o atît de susținută tenacitate, încît, în mod sigur, atacurile sale n-ar fi rămas fără urmări.

Totuși nu se temea de el — cum să-ți fie frică, se întreba privind și surprins și oarecum nedumerit asistentul, de un ins atît de slab cu duhul? Profesorul își făcuse obiceiul — deformație profesională de care era conștient — să-l judece pe cei de care era inconștient în raport cu capacitatea lor de a înțelege sau nu obiectul cărui îi închinase întreaga lui existență, adică literatura.

Un ins, deci, care nu are acces la poezia lui Rilke, nu putea trezi în sufletul profesorului decît un singur sentiment, de milă, milă față de o persoană infirmă, pe care, orice ai face, nu ai cum s-o ajuți. Profesorul era totuși destul de conștient de îngustimea punctului său de vedere. Fiecare profesiune, își spunea el cu luciditate, creează însă astfel de exclusivisme; ele sînt firești, așa că nici nu-i trecea prin gând să renunțe la ele... În același timp, profesorul acceptase ca la catedra lui să fie adus un tip mediocru și pentru că nutrea de fapt convingerea că orice încercare a lui de a se opune unor asemenea hotărîri n-ar fi avut în nici un caz sorți de izbîndă. Îl cuprinsese în ultima vreme un fel de oboască, pusă de el pe seama vîrstei — trecea de șizeci de ani, era ceea ce se cheamă un om bătrîn! — precum și pe seama tuturor experiențelor lui din ultimii ani: un timp își păstrase speranța convins că lucrurile se vor îndrepta pînă la urmă: să treacă și valul asta, își spunea încrezător, după ploaie vine întotdeauna și vreme bună, — ca apoi, cu totul pe neașteptate, oboseala și un anumit scepticism îl detrimaseră să-și piardă din nou încrederea.

Profesorul nu voia să-și recunoască un statut de „om sfîrșit”, făcea eforturi să-și revină, să-și însuflească curaj. Sînt tare încăpăținat, nu mă las cu una cu două, își spunea el încurajîndu-se singur; în fond întotdeauna lucrurile pe care le-am urît cel mai mult au fost scepticismul și blazarea; un pas le desparte doar de cinism, păcat capital după părerea mea. Cînicii ar trebui de fapt puși în cel mai adînc cerc al infernului, își spunea el, împreună cu delatorii, aceștia din urmă așezați acolo de altfel chiar de Dante în persoană. Și la urma urmei nu tocmai cinismul justifică delatiunea? Nu este ea floarea otrăvită a acestuia? Și cite și mai cite se pot naște din cinism, mai bine să nu vorbim despre asta, își spunea el, cuprins de oroare, precum și de o justificată enervare și nemulțumire...

Dar Swift, tovarășe profesor? îl întrebase la un moment dat un student mai îndrăzneț, nu sînteți de părere că autorul lui Gulliver a fost totuși cam cinic? Cum am putea altfel interpreta propunerile lui Swift, privind ajutorarea și salvarea celor infometati, mă refer, tovarășe profesor, la celebra lui povestire care a făcut un scandal atît de mare la data apariției ei. Cred că în cazul lui Swift..., apoi studentul se oprise la mijlocul frazei, speriat de propria lui îndrăzneală, căci se știe doar, cu un profesor nu-i bine să te iei în gură, să-l contrazici, mai ales cînd dai examen; riști să se infurie și să-ți treacă o notă proastă în carnet, asta ca să-ți minte, să nu mai faci altădată pe nebunul, își spunea probabil, studentul, infrișat, numai că el, profesorul, nu se infu-

riase, dimpotrivă, îl plăcuse „curajul” acestuia, înseamnă că nu era un student oarecare, avea ceea ce se cheamă personalitate; totuși el nu era de aceeași părere în privința lui Swift, îl îndemnase să mai citească încă o dată mult-incriminata narațiune și să fie de data aceasta ceva mai atent, s-o ia adică mai puțin ad-literam, să vadă ce anume se ascunde dincolo de acele „propuneri”; numai aparent par ele cinice, în realitate, nu-i așa, cu totul despre altceva e vorba; există desigur și o mare doză de ironie în „Înțeleapta jalbă”, ai s-o sesizezi, sînt sigur, îi spusese el studentului; cu toate că, fu obligat să recunoască profesorul, s-ar putea să aibă dreptatea lui și studentul, nu, Swift nu are o părere de tot bună despre ființa umană, băiatul n-a citit chiar de-a-ndoaselea povestirea! Cînd trăiești într-o lume ca aceea în care a trăit Swift nu-i chiar atît de greu să-ți pierzi încrederea și speranța, adăugase studentul primind curaj. De data asta profesorul nu mai fu chiar intrutotul de acord cu el, îl aminti de nu știu care mare scriitor german, care a trăit într-un timp poate și mai sumbru decît cel al lui Swift și cu toate acestea n-a scris el, îl întreabă, tocmai în anii aceia întunecați, cărți încărcate de lumină și speranță? „Un băiat bun, îi spune asistentului său, de data asta am avut cu cine sta de vorbă!”

CU ceilalți, cei ce repetau la examene cu cea mai mare conștiințiozitate cele spuse de el la curs — fraze întregi, reproduce cuvînt cu cuvînt, așa cum fuseseră ele transcrise în caietele de notițe (numele autorilor și titlurile operelor subliniate cu creion roșu, mai mare dragul să răsofoiești un asemenea caiet foarte îngrijit!), eventual chiar cu unele greșeli strecurate în fuga

condeiului (astfel un student se apucase să-l vorbească despre maximele lui „Roșcofo”, convins fiind că numele moralistului francez se pronunță în acest fel!) — cu aceștia, premianții anului (cu temeritatea cu care rețineau toate titlurile romanelor lui Balzac sau „subiectul” unei piese de Lope de Vega, cu același sirg, deci, memorau la dialectologie pe de rost sute de cuvinte din dialectul aromânilor din sudul Dunării) profesorul se plîntea repede, dădea semne de nerăbdare și-i oprea la mijloc frazele, spunîndu-le că e de ajuns, în ceea ce îi privește, el e intrutotul edificat, punîndu-le în carnet note slabe, spre marea lor nemulțumire. Se considerau persecutați și profund nedreptățiți; făceau contestații la decanat, ei au răspuns perfect, iar profesorul le purta, cine știe din ce motive, pică, altfel cum să-și explice nota — ei, care aveau în carnet încă din anul întîi numai cinci sau „foarte bine” la toate materiile.

Știau de dinainte toate subiectele de la examen — le copiau din timp, de la celelalte grupe; așteptau la ușă și cînd ieșea studentul din sala de examen, îl rugau să-i spună „ce l-a căzut pe bilețel”, după ce aflau subiectul îl bifau sau îl treceau pe listele lor meticuloase alcătuite. Cereau reexaminarea și profesorul le aproba cererea, răzbuindu-se în felul lui: îi întreba dacă au cunoștință, pot adică să spună vreun vers din Shelley sau Byron, sigur că da, săreau ei cu gura, și se grăbeau să recite versurile care se aflau în curs; altele nu mai știți? îl întreba profesorul. Se declara nemulțumit: cum e posibil ca din toată poezia lui Shelley, o poezie dintre cele mai mari, să nu cunoști decît primul vers din „Oda către o privighetoare”? îl întreba supărat. El are impresia că nici n-au citit întreaga poezie pînă la capăt, care de altfel a și fost splendid tradusă în limba română, cum se termina poezia, poți să-mi spui ultimul vers? Nu mi-l amintesc — recunoștea studentul; iar studenții cu carnet nota rămînea aceiași, aștea din cu pricina prindeau o ură, păstrată probabil intactă pînă la adînci bătrînețe, nu numai

împotriva lui Shelley, ci și împotriva tuturor privighetorilor vii sau doar cîntate de poezi, din pricina cărora ei își stricaseră media — cinci și „foarte bine” pe flanc, de la un capăt al carnetului la celălalt! Nu le mai puteau suferi, nu mai aveau nici un chef să citească despre ele sau să le audă cîntînd! Ia ascultă ce frumos știe să le zică poetul — îi spunea profesorul studentului recitîndu-i „Oda către privighetoare”, lăsîndu-se — pentru a cita oară! — vrăjit de frumusețea fără seamăn a poeziei; uncori sub efectul acesteia devenea ceva mai înțelegător, se îmbuna brusc. Uite, îi spunea el, ce-ar fi să îmi spui citeva cuvinte despre sonetele lui Shakespeare? N-o nimerise însă nici de data asta, în curs nu se aflau decît foarte puține rînduri despre sonetele în cauză; sunase, și el nu mai apucase să le vorbească ceva mai amănunțit despre sonete. Despre sonetele lui Shakespeare o să vorbim data viitoare pe larg, le promisese, dar cine știe din ce pricină la următorul curs nu mai reveni asupra lor, trecu la marile tragedii; studentul reproduce aproape cuvînt cu cuvînt cele citeva fraze aflate în curs, puține la număr, apoi se opri; îi venea pur și simplu să plîngă de supărare, de data asta profesorul încercase să-l ajute și uite că el nu făcuse față, nu se descurcase! Se revoltă apoi în sinea lui împotriva profesorului care voia neapărat ca el să-și vire în scîfirle versuri pe de rost, să le învețe adică mai abilit ca un papagal, cînd și așa el nu se prea da în vînt după poezie! Un roman e cu totul altceva, are ceea ce se cheamă o acțiune, un subiect; poeziile, în schimb, sînt mult prea vagi și prea diluate, după părerea lui; au ele oare vreun rost, folosesc cuiva? Nu-mi amintesc acuma, spune, cu o voce sfîrșită trecîndu-și palma peste fruntea transpirată; profesorului i se făcu milă de el — se

nu-l căpcaun; vă rog să mă iertați tovarășe profesor, spune fata ștergîndu-și lacrimile, dar sînt îngrozitor de obosită, n-am dormit toată noaptea; cartea cu Gargantua, nici n-am ajuns s-o citesc și acum toate mi se învîrtesc în cap; am impresia că nu mai știu nimica. Bineînțeles că Gargantua nu e de Homer, spune ea, Homer a trăit în antichitate și e autorul „Ilkadei” și al „Odiseei”. Bine, o întrebușnează cu multă blîndețe, lasă-l pe Homer și să ne întoarcem la subiectul de pe bilețel, poate că între timp ți-ai amintit cine a scris „Gargantua”, numai că studenta era atît de speriată — se făcu albă ca varul (aducea, se gîndi profesorul, cu acele eroine deznădăjduite și patetice din filmele mute) incit nici po-meneală să se poată concentra asupra subiectului. „Îți dau voie să ieși pe coridor, îi spuse, și după ce te-ai calmat, poți să intri din nou, să tragi un alt subiect. Încearcă să te liniștești!”

În mai puțin de jumătate de oră studenta se prezentă din nou la examen, lacrimile i se uscaseră între timp, trase un nou bilețel, profesorul o puse să-l citească; și-a căzut un subiect frumos, îi spuse el, încurajînd-o. „Romeo și Julieta”, o poveste de dragoste, într-adevăr copleșitoare, ia să vedem despre ce anume e vorba! „Romeo și Julieta” de William Shakespeare, spune studenta, subliniind faptul că de data asta cunoaște autorul operii, nu mai există pericolul să-l confunde cu un altul. Apoi se așternu o lungă și destul de stînjîtoare tăcere. Profesorul n-o grăbi însă — „haide!”, spuse totuși după o vreme, tăcerea riscînd să se prelungească prea mult, zi-i tot ce știi, povestește piesa dacă vrei; era fraza pe care o spunea ori de cite ori interveneau astfel de tăceri penibile — îi fu teamă să nu înceapă din nou să plîngă, lacrimile îl impresionau în general neplăcut, nu putea să le suporte; curaj, îi spunea el, sînt convins că ai citit piesa, sau cel puțin ai văzut-o jucată, în stațiunea trecutată a fost montată chiar la Național. Nu, n-am văzut-o, recunosc studenta prinziind glas, iar de citit am citit-o mai de mult, nu-mi mai amintesc toate amănuntele; ei, atunci renunțăm, vrînd, nevrînd la amănunte, cu toate că ele își au, nu-i așa, importanța lor; literatura se face în general din amănunte... Studenta, însă, chiar și după ce balastul amănunțelor fu aruncat peste bord, nu deveni mai vorbărească. Spunemi, cel puțin, cum se sfîrșește piesa, o îndemnă atunci profesorul, dînd dovadă de multă bunăvoință. „Cu jale”, șopti studenta, temîndu-se parcă să vorbească. Modul de a se exprima al studentei îl infurie, din nou își pierdu răbdarea, se supără rău de tot. „Ce vrei să-ți fac, dacă nici o frază corectă nu ești în stare să articulezi?” o apostrofă el. „Romeo și Julieta e o piesă care se termină cu jale”, o exprimare mai neroadă nu mi-a fost dat să aud! Îmi pare rău, dar nu pot să-ți dau examenul, îi explică pe un ton neutru, liniștindu-se între timp. Spre uimirea lui studenta se împacă și ea pe neașteptate cu situația, lacrimile îi dispărură din ochi ca prin farmec; puse bilețelul pe masă, în fața profesorului, și, cu pași repezi, foarte vioi, aproape veseli, de parcă cine știe ce cuvinte de laudă i-ar fi fost dat să audă, părăsi sala de examen.

Bineînțeles că erau și ceilalți, norocoșii, binecuvîntați de soartă, cei a căror dotare se vedea cale de o poștă; de cum deschideau gura știau cu cine aveau de-a face. Profesorul se trezea brusc din apatie și somnolență: Uite că am cu cine sta de vorbă. Păi așa se schimbă situația! Vezi, îi atrăgea atenția asistentului, că lepurele sare cînd nu te aștepți!... Un entuziasm cam „copilăros”, după părerea asistentului. „Ce s-a mai montat, moșul”, își spunea el, uitîndu-se cu coada ochiului la profesor; așa sînt bătrînii, dau în mîntea copiilor de la o vreme, se entuziasmează și se aprind foarte repede. Nu știa, nu avea de unde să știe, era asistentul profesorului doar de un an de zile, că întotdeauna fusese așa, nu era doar o chestie de vîrstă, cum credea el, entuziasmul, și chiar fraza aceea — „uite că acuma am cu cine sta de vorbă” — existau chiar din primul an de profesorat. „Să vedem, îi spunea el studentului sau studentei, și se așeza mai comod în scaun, își punea coatele pe masă, se pregătea de ascultat — dacă e chiar așa, dacă vocația fericirii, cum îi spui și-i frumos spus, într-adevăr, nu am nimic împotriva — e mai puternică decît cea a suferinței la eroii lui Dickens. Ce te face să crezi lucrul ăsta, hai, explică-mi și mie, fă-mă să înțeleg, convinge-mă că ai dreptate! La început studentul se pierdea cu firea, cum adică să-și explice el profesorului — un pirlit de student! — cum e cu „fericirea” la Dickens? „Care ți se pare — îl întreba pe student — cel mai «fericit» personaj din Dickens?” Pegotty, răspunse studentul, dacăci lui David Cooperfield. Fă-mă să înțeleg și eu, îl îndeamnă profesorul, convinge-mă că e așa, și studentul rămînea o clipă pe gînduri, ușor dezorientat și puțin speriat — cine știe dacă n-a spus o prostie și profesorul vrea să ridă de el, să-l ia în rîspăr; apoi prinde curaj. Fericirea, spune el, izvorăște din bunătațea acestei femei simple, oamenii buni nu pot fi. Într-adevăr, decît fericit, apoi propriul său răspuns i se pără studentului cam prea pretențios, dar de-acuma nu mai putea da înapoi... Profesorul îi văzuse aproape gîndurile, născîndu-se în spatele frunții palide și transpirate de emoție; uite, își spuse el mulțumit, cum gîndesc cu propriul lor cap, mai mare bucuria să vezi cum nu iau nimic de-a gata, să descopere că între cuvinte și gînd există o anumită legătură și potrivire... Fericirea, bunătațea, îl întreba el pe student, nu ți se par

niște cuvinte prea generale? Ai putea să-mi explici, de pildă, ce înțelegi exact prin ele? Păi atunci să ne întoarcem la roman, spuse studentul. Să ne întoarcem, fu de acord profesorul...

Da, profesorul se entuziasma ori de câte ori îi descoperea pe cei aleși (așa le spunea), nu pentru că ar fi îmbătrânit și ar fi dat în „minte copiii” entuziasmându-se tam-nesam, cum credea asistentul lui, ci pentru că în felul acesta, prin existența unor astfel de copii (se gindea la ei cu o grijă părintească), propria sa existență, ca profesor, primea un înțeles și o anumită importanță, profesoratul căpăta rost, ori de câte ori constata că „sămînța” celor „aleși” nu dispăruse cu totul de pe pământ! Căci oricât de vitrege ar fi vremurile — își zicea profesorul, ea, sămînța asta, va dăinui totuși! ...E drept că acestor clipe de exaltare le urmau altele de pesimism întunecat, de deznădejde, nebănuite de asistent, care, deși se afla tot timpul în preajma profesorului, nu avea de unde să le cunoască. Neîncrederea și chiar oboseala nu se lăsau așadar prea mult așteptate. „Și dacă se duc la fund, și nu se alege nimic din ei ca din alții alții!” se întreba de câte ori îi vedea, pe unii dintre ei, nu tocmai pregătiți pentru vicisitudinile și asprimile vieții, neputînd, deci, concura — nici pomeneală de așa ceva — cu ceilalți, cu marele escadron, cum îi spunea el, al ambițioșilor și băgăreților, al mediocrilor lingușitori care știau întotdeauna foarte exact ce ușă anume trebuie deschisă, pe unde să intre adică și, eventual, la nevoie, pe unde să iasă!

Impotriva acestora din urmă, simțea cum crește în el un fel de pornire răutăcioasă. Văzîndu-i tot timpul la vinătoare după note mari, el însuși se transforma într-un fel de cetate înconjurată de metereze înalte, greu de cucerit. Folosi drept armă de luptă împotriva acestora obscuritatea poeziei manieriste precum și subtilitățile simbolistilor; de asemenea, poezia lachistă le dădu cel mai mult de furcă. Nu bănuiau că profesorul, știindu-i „tocilarii”, gata să învețe totul pe de rost, încerca, de fapt, să-l înfrîngă cu propriile lor arme! În timp ce studentul continua să lupte cu titlurile cele lungi ale poezilor „lachisti”, profesorul îi spunea să treacă la subiectul al doilea: mai e și altceva, probabil, pe bilețel, îl atrăgea atenția. Studentul turuia cu o voce cam stridentă, vorbea tare și răspicac ca să arate că de bine cunoaște de data aceasta subiectul. La un moment dat, profesorul încetează însă să-l mai asculte. În fața ferestrei deschise, înfloriseră castanii, semănau cu niște luminări aprinse, își spunea profesorul. Își aminti un vers din Rimbaud: „Nu ești prea serios, la optsprezece ani / Cînd pomii-s înfloriți pe bulevarde”, apoi de la celebrul vers, trecu pe neașteptate la anii — atît de îndepărtați, desigur — ai propriei lui tinereți studioase, cînd cărțile de prin bibliotecă îi interesau în mult mai mare măsură decît castanii înfloriți de pe bulevarde; fusese, așadar, cu totul altfel, avusese altă fire, nu prea semăna cu băiețandru din poezia lui Rimbaud; s-ar putea spune că la urma urmei nici nu-și trăise de fapt tinerețea. Pasiunea devastatoare pentru cărți îi absorbeste pe timpul acela oare întreaga energie? Așa să fi fost într-adevăr? Se gîndi la Faust, stînd în chilia lui de anahoret, și așteptîndu-l pe Mephisto... Nu trebuie să-l învinuieți chiar atît de tare — le spusese el studenților, o dată, la curs — c-a abdicat atît de repede, c-a făcut pactul cu diavolul cu o așa de mare ușurință. Căci nu i se inapoaia, de fapt, tinerețea, ci i se dăruia un timp pe care el nu l-a trăit niciodată. Vă dați seama cît de mare a fost ispita? Numai că ei nu-l înțelegeau, citea în ochii lor de oameni foarte tineri această incapacitate de a pricepe; de ce să fie atît de ispititoare tinerețea? Își spuneaau toți acei tineri cărora abia dacă le crescuse barba, cei mai mulți dintre ei abia trecuți de douăzeci de ani; de ce să-l ispitească pe bătrînul din chilia lui de pustnic tinerețea pe care el, iată, o aveau și la urma urmei nici nu prea știau ce-ar putea face cu ea; să fie oare tinerețea noastră, se întrebau ei cu o anumită nedumerire și mirare, chiar atît rivnită și invidiată de alții? Să-ți vinzi sufletul numai așa, ca să fii din nou tînăr, ce lipsă de măsură, ce priepeală la un domn în vîrstă care pe deasupra se și laudă că știe pe de rost și și-a băgat în scăriile întreaga înțelepciune a lumii ăsteia...

Cam astea trebuie să fi fost gîndurile lor, în timp ce el, profesorul, le citea scena întîlnirii dintre savant și impietățul ale cărui coarne oricînd bine ascunse, să nu le poată vedea oricine, iar acum, în timp ce studentul cel ambițios vorbește despre iluminism, subiect cunoscut de el „la perfecție”, profesorul se uită pe geam, nu-l ascultă, toată osteneala studentului e de prisos; el își dă seama de lucrul ăsta, așa că se oprește la un moment dat în mijlocul frazelor „Văd că te descurci cu iluminismul mult mai bine decît cu poezii lacurilor”, îi spune profesorul. „Să vedeți, tovarășe profesor, îi mărturisese studentul, cuprins de un neașteptat acces de sinceritate provocat de bunăvoința neașteptată a profesorului, cu poezia lacurilor lucrurile sînt ceva mai complicate, o citești și cînd încerci după aceea să-ți faci un mic rezumat din ce-ai citit, îți dai seama că îți alunecă printre degete”. „Ai dreptate, îi spune profesorul vorbind pe un ton cît mai neutru, într-adevăr, poezia îți scapă ușor printre degete, așa se întîmplă întotdeauna, n-ai cum s-o prinzi”. Apoi îi trece în carnet o notă cît mai mare, ca să nu-i strice media...

(Fragmente din romanul neterminat
Melancolie)

Un scriitor de rasă

NOI, cei care comentăm cărțile recent apărute, sîntem prea atenți la actualitatea literară imediată, ca să băgăm de seamă cum unii autori (puțini de obicei) își edifică, sub ochii noștri, o operă. Vreau să spun că el nu lasă timpului sarcina de a înfăptui el o asemenea muncă, începînd cu demolarii vaste și necruțătoare. Pe cînd majoritatea scriitorilor se preocupă foarte puțin de ce înfățișare va căpăta pentru posteritate opera lor, aceștia cîțiva o clădesc răbdător și tenace, după un plan bine chibzuit. Deosebirea este între a spera să durezi cu orice preț și a avea grija să rămii sub un anume chip. Intervine aici o luptă împotriva hazardului, tot de esență artistică, o voință încordată de automodelare.

Abia tîrziu, cînd jocurile sînt făcute, observăm că nu monopolizatorii curiozității publice, culegătorii de elogii și ovații la scenă deschisă au ridicat veritabilele monumente literare care-și păstrează o față neîmbătrînită după trecerea anilor. În schimb, fără să facă tărăboi, un romanțier necopleșit de lauri, ca Sorin Titel, a izbutit să realizeze aceasta încă din scurta lui viață.

El și-a creat o lume a sa, inconfundabilă, cu o geografie și o faună, proprii, scaldate de o lumină aparte, o Yoknapatawpha care-i poartă numele în atlasele imaginarelor.

Din universul satelor și tîrgurilor bănățene, populate de cîinii amestecate, români, șvabi și maghiari, Sorin Titel a plămădit *Tara îndepărtată*, ținutul unde și-a plasat umanitatea romanțelor sale. După Slavici, nimeni la noi nu și-a scos de aici o materie epică mai substanțială. Ea e constituită dintr-o observație realistă de o extraordinară finețe. În lumea aceasta, de unde vine, totul îi e familiar romanțierului, el recunoaște asprimea cerșii întinse pe un pat, mirosul balegii puse la uscat, foșnetul griului copt, ce culoare are o firmă veche. Oriunde vom deschide cărțile lui Sorin Titel, o astfel de memorie senzorială emoționată ne va asalta din toate părțile: „Se lăsase un întineric adînc și în întunecimea aceea fără seamăn, mai mult se auzea, decît se putea vedea, nînsușirea căzînd în jurul ei: măruntă, nisipoasă, cu zgomotul acela de grăunțe de nisip, nisip pe care cineva îl cerne de undeva de sus, de la o mare înălțime. Și pentru că era așa de întineric și nu avea cum să vadă cine era acolo în curte, rămase un timp nemișcată, așteptînd ca cel pentru care ieșise să se apropie de ea. Nu se apropie însă nimeni, doar foșnetul uscat al ninsorii continua să se audă venînd, nu numai din preajmă, ci și de undeva de la mari depărtări” (*Tara îndepărtată*); „Pe peretele dintre cele două ferestre e o oglindă murdară, pătată de căcărele muștelor. Cîteva fotografii flenduroase și decolorate sînt înfipite în rama oglinzii, de jur împrejurul ei. «Asta care stă pe scaun lingă mine e Iulișca cea tînără, spune bătrîna și degețelul ei mare și murdar alunecă peste chipul femeii din fotografie. Te uiti că are părul încrețit, dar să știi că nu-i natural, și-l făcea în fiecare dimineață cu fierul...»” (*Pasărea și umbra*); „Eu atuncea m-am apropiat incetșor, în vîrfurile picioarelor să nu mă simtă, și am mingiiat-o pe pîr. Ea s-a întors spre mine și, cum avea într-o sticlă niște odicolon, mi-a turnat și mie în palmă: «Să-mi spui tu acum, zice, cu ce floare seamănă parfumul ăsta la miros [...]?» «Eu calonfirul», zic eu repede, fără să stau prea mult să mă gîndesc. «Nu-i calonfir», zice ea și începe să ridă. «Cam așa miros au, zic, goronițele, vara, mai către seară, cînd sînt pâlite un picuț de soare»”. (*Clipa cea repede*).

O folală imensă de viață intră în cărțile acestea, care cuprind momente antologice ale existenței colective, iarmaroace

fabuloase, serbări cîmpenești, o Duminică după masă, cînd au „frai” soldații, tradiționala tăiere a porcului, iarna, în preajma sărbătorilor.

Există la Sorin Titel o minuție fermecătoare a tablourilor atît de aglomerate, amintind arta picturală naivă din Banat, cu o faimă cunoscută. Nu greșesc spunînd că autorul romanțelor *Tara îndepărtată*, *Pasărea și umbra*, *Clipa cea repede*, *Femeie, iată Fiul tău I*, i-a descoperit echivalentul literar.

SECRETUL artei naive este o formă a lui generis de „democrație” în plastică, instaurată prin abolirea privilegiilor perspectivei. Orice figură beneficiază de egalul interes al observatorului, care notează amănuntul pictural, fără să-l mai supună unei ierarhii optice.

La Sorin Titel istorisirea nu ezită niciodată să zăbovească acolo unde o frîntură de existență omenească își aduce zvonețul propriu. Firul epic e tras mereu dintr-un caier în care viața, a înfîlciți nenumărate destine. Romanțierul și-a creat o tehnică narativă ingenioasă, foarte personală, bazată pe o bună asimilare critică a diverselor procedee, vechi și noi, în această materie. El face parte din speța scriitorilor cu patima lecturii, așa cum o dovedesc eseurile lui. Sorin Titel citea cu ochiul omului de meserie tot ce i se părea că cuprinde inițiative fertile pentru proza modernă, Melville, Faulkner, Svevo, Musil, Canetti. Ca bănățean, a fost atras în special de acela care au creat literatura Cacană și cred că a vrut să o întregască printr-o contribuție originală, ceea ce a și reușit.

O bucată de vreme, în nuvelele sale, *Dejunul pe iarbă*, *Noaptea inocenților*, a stat să-și „facă mina”. A scris un roman-parabolă beckett-ian, *Lunga călătorie a prizonierului*. Cînd a trecut la ciclul *Tara îndepărtată*, *Pasărea și umbra*, *Clipa cea repede*, găsise care e universul lui anume și-și forjase mijloacele în stare să-l dea o viață de neuitat. De aici încolo, nimic nu mai face impresia la Sorin Titel a fi datorat cuiva.

Tehnicile narrative moderne apar admirabil topite într-o manieră de a povesti care poartă marca lui, este, cum spuneam, corespondentul literar al unei arte plastice naive foarte rafinate, încîntînd îndeosebi prin perfectul ei firesc. Marca pricepere de a conduce acțiunea, dispunerea episoadelor după o compoziție savantă, tăierea sigură a secvențelor, conținutul lor muzical subtil, toate se ascund acum. Artă superioară e ea ele să nu trezească nicăieri bănuială că ar fi fost căutate anume, ci dimpotrivă să dea sentimentul ivirii spontane, simplității absolute, exprimării celei mai la îndemîna, fără nici o știință.

Există apoi o „lumină blindă”, revărsată peste orice faptură sau obiect asupra căruia se oprește romanțierul. El nu-i idealizează pe oameni și fuge de orice infrumusețare a lucrurilor. Ba și îndrăzni să spun că are o senzație reconfortantă atunci cînd întîlnește mediocritatea, semnul pentru el al unei anume cumînțenii și împăcări cu soarta, poate chiar o dovadă de „filosofie”.

Dar Sorin Titel își lubește creația. „Lumină blindă” izvorăște la el dintr-un atașament estetic al artistului pentru universul zămislit de imaginația lui; e dragostea care-l făcea pe Caragiale să spună despre Miticăi lui: „Nu sînt drăguți?”

Duioșia aceasta convine perfect „democratismului” plastic, tablourilor fără spații privilegiate de legile perspectivei centrale. Avînd curajul, nu o dată, să-și însușească uimirea fermecată a opticii naive, Sorin Titel poate lunea fără stînjeneală în fabulosul său fantastic, atunci

cînd simte imboldul. Și tot atît de natural să se întoarcă la realitate cea mai prozaică: Un cocoș luat drept model își atacă imaginea zugrăvită pe pînză în proporții mult mărite. Pictorul se întrepune între opera sa și agresor, devenind victima acestuia și ajungînd să aibă soarta lui Prometeu, dat pradă vulturului. Nu se întîmplă însă nimic grav. Tînărul artist e pansat de un student în medicină și aventura îl atrage îngrijirile devotate a două nemțoaice drăguțe. O umbrelă verde la proporții uriașe, pe măsură ce băiatul care a adus-o domnișoarei Till pornește să o deschidă, substituind-o treptat bolții cerului. Dar nu e decît halucinația molipsitoare a unei fete bătrîne fînitate. O duioie funcționară la oficiul poștal citește pasionată o carte cu probleme de matematică. Bizareria faptului se lămurește oarecum, domnișoara parcurge culegerea de exerciții ca pe un roman, reținînd doar epica enunțurilor. Anumite personaje seamănă fizic între ele, fără să fie măcar rude și alcătuiind dubluri ciudate. Pe alocuri analogii între situații fac să treacă fumul unor simboluri critice peste episoade, numai atît însă cît să le dăruie și o dimensiune supratemporală, netuburînd totuși nicăieri concretețea lor realistă, așa cum se întîmplă cu romanul *Femeie, iată Fiul tău I*!

AFECTIUNEA creatorului pentru produsele imaginației sale nu e singurul izvor al „luminii blinde” care scaldă lumea romanțelor lui Sorin Titel și abolește privilegiile perspectivei. Ele dispar și printr-o egalitate a condiției umane, la nivelul existențial, surprinsă de scriitor cu o pătrundere excepțională.

Oricît de diferiți ar fi eroii săi, ei apar suptși, fără excepție, îmbătrînirii, diminueții fizice, înșingurării, bolii și morții. Puțini autori au în literatura noastră o sensibilitate egală cu a lui Sorin Titel la fragilitatea existenței umane. Rareori a dat seama cineva atît de bine ce înseamnă „Clipa cea repede”.

Fiindcă nu-l părăsește niciodată senzația alunecării neincetate a ființei în neant, a știut să sugereze admirabil cum moartea urmărește pas cu pas viața, așa ca umbra pasării pe pămînt zborul ei prin văzduh. Sorin Titel are în privința această o sensibilitate rîlce-eană și unele din paginile lui trimite la *Caietele lui Malte Laurids Brige*.

Aș spune mai mult, că el posedă o înșustrare rar înțîlnită printre romanțierii contemporani: nu e plictisit de temele „grave”, „eterne” și îndrăznește să le aducă în centrul cărților sale. Prin țesătura pestriță a evenimentelor curente și întîmplărilor banale, cotidiene, solitudinea, vestejirea frumuseții, opera devastatoare a timpului, pecetea morții puse pe orice trăiește, gustă bucuriile lumii, iubește și speră, se infiltrează și umplu toate interstițiile narațiunii cu efemeritatea clipei îrcetabile.

Dar nimic nu e dezolant în această operă de o mare exuberanță vitală, unde profunzimea culorilor și violența desenului cuceresc privirile, iar discreția nobilă a suferinței nu îngăduie nicăieri vreo stridentă, lăsînd loc doar induoșării melancolie.

Tradus într-o colecție de prestigiu, *Les lettres nouvelles*, Sorin Titel a avut un veritabil succes și Maurice Nadeau intenționa să-l publice și altă carte, după *Lunga călătorie a prizonierului*. Ne plîngem de multe ori că nu avem ecou peste hotare. Sunetul foarte pur al acestui scriitor de rasă a fost îndată perceput. Dar mai întîi de toate a trebuit să existe.

Ov. S. Crohmălniceanu

ARS COMICA

Moment din spectacolul Teatrului Mic, Mitiță Popescu

D-ale Carnavalului la Tg. Mureș, cu Livia Doljan (Mița) și Ion Fiscuteanu (Girimea)

FOAMEA de comedie nu dăinuie de azi, de ieri și nu va fi astimpărată milne; nici poimilne.

Trecind prin milenii ca o regină a teatrului, când mindră și lubită, când ocărită ori pusă în furci, comedia duce după ea o trenă lungă de controversă, căci risul ei provoacă bucurie multora și supărări unora, îi neliniștește pe famenii și famenii n-o lasă să trăiască liniștită.

Când nu-i mergea tocmai acătării — autorii n-o slujeau, iar artiștii o curtau fără vlagă — când scena ne oferea mai ales catrafuse literare autohtone și de aiurea, mai mulți oameni de bine și de teatru s-au gândit să întemeieze la Galați un festival al artei comice, de formulă colocvială. Ideea a fost validată de forul cultural central, de public, de opinia publică specializată, zămislindu-se o instituție de ordin republican, deopotrivă o manifestare de cultură teatrală singulară și, aș spune, de cultură a umorului și satirei (căci e singurul loc și singura împrejurare în care arăm, la modul profesionist, un atare ogor problematic).

La edițiile anterioare ale „Colocviului despre arta comediei” (1976, 1977, 1978, 1980, 1982) cel mai mare număr de spectacole intrate în competiție a fost 9. Acum, la a șasea reuniune gălățeană, s-au prezentat 16 (cite două și cite trei pe zi), vădindu-se nu numai creșterea cantitativă — care și ea e un simptom pozitiv — ci și sporuri calitative. Artă comică demonstrează a avea energie și densitate; se bizuie pe regizori inventivi și actori extraordinari; are parte de un public nemeipănit. În acest context, firește, se cuvine a se studia cit de imbelșugat e umorul (și este), cită satiră e (și îndeobște nu prea e), de ce sînt alit de puțini autori români contemporani pe afulș Colocviului (numai trei: Horia Lovinescu, Dumitru Solomon și Tudor Popescu — nici un tânăr, nici o speranță nouă), de ce crește constant cantitatea de bagatele străine (importul de manufactură în domeniul fiind excesiv), care sînt căile prin care se ajunge la comedia valoroasă, pilduitoare, provocînd catharsisul comic, contribuind la asanarea moravurilor și la bine-dispunerea publicului, și care sînt poteciile întortochiate pe care se însinucăză grosolănia, prostul gust și giambușlucăriile fade în arta teatrală, degradînd-o. Există și o platitudine comică, provenită mai ales din tendința spre arbitraritate verbală și gestuală. Or, e atîta bătădărie pe planetă încît nu se simte deloc nevoia ca nobila artă a teatrului să-i mărească aria de malefică influență.

Organizată exemplar de amfitrionii dunăreni, sub îndrumarea Consiliului Cultural și Educației Socialiste, și cu sprijinul Asociației oamenilor de artă, propunînd reprezentații valoroase, ori măcar interesante — unele și valoroase, și interesante — sau de o strălucire redusă, precum și vreo două-trei care n-aveau ce căuta aici (coeficient relativ mic, suportabil), reuniunea comedilor în noiembrie 1985 s-a justificat. Continuitatea ei de idei și de ambianță impune respect. Nu rămîne decît ca experiența dobîndită să fie fructificată în schimburi indirecte de opinii, adică prin presă.

DATĂ fiind participarea foarte redusă a comediografilor actuali, nu se pot trage concluzii definitive cu privire la starea genului. Singura comedie a lui Horia Lovinescu, **O casă onorabilă**, jucată sumar de un colectiv băimărean în regia lui Dan Stoica, suferind de re-

zolvări scenice pripite și a fonie comică, n-a putut revendica decît o vîltoare soartă mai bună. Prin **Arma secretă a lui Arhimede**, subtilă parafrază modernă pe teme antice, cu o pledoarie infuză pentru omnia și pace, și prin **Celăteanul invizibil** (după o schiță de Ilf și Petrov), pamflet antibirocrație în culori tari, cu un rezoluz crescend comic dar și cu unele sincope de demonstrativism, Dumitru Solomon se află mereu în linia întâi a scrisului dramatic spiritual, de gândire elevată și construcție meticuloasă, exprimîndu-se cu distincție. Prin **Jolly-Joker**, comedie satirică virulentă împotriva celor ce atentează la normele socialiste de muncă și conviețuire (dînd titlu volumului recent premiat de Academia Română), Tudor Popescu e atestat din nou ca un comediograf redutabil, caracterizat de causticitate, îndeminarea de a construi situații vesele într-un remarcabil climat comic, știința de a configura tipurile, actualitatea ardentă a atacului satiric săvîrșit din perspectiva idealului moral al societății actuale. Cei doi autori prezenți (și fizic) la manifestarea gălățeană fac parte din familia lui Caragiale și a lui Alecsandri (și ei aflători, în circumstanța evocată) și printre ai cărei membri de azi se numără Aurel Baranga, Teodor Mazilu, Marin Sorescu, Ion Băiesu, Mircea Radu Iacoban, Paul Cornel Chitic, Viorel Cacoveanu, Dumitru Dinulescu, Matei Vișniec — și nu numai ei. Unealta principală a acestor scriitori e ironia umoristică. Ea își subsumează gagul, poanta, voluta vodevillescă, acolada bufă, parodia, quiproquo-ul, situația de farsă, rafinînd și intelectualizînd străvechii mijloace pentru a face comedia populară în sens modern, adică pe gustul publicului evoluat, ce are azi alte pretenții estetice decît ieri și practică un alt mod de a privi și infama relele și neajunsurile. Cele mai bune comedii românești contemporane ilustrează convingător spusele lui Hegel despre substanța ironică. Filosoful o vedea ca expresia unui spirit însetat de ordine și dreptate, iritat de inversarea unui raport natural, normal, inteligent, moral și care simțind dorința de a ride disprețuitor de manifestarea unei greseli, sau a unei neputințe, o stigmatizează, răsturnînd la rîndul său sensul cuvintelor sau deserializînd o situație dramatică opusă situației reale, ceea ce constituie o manieră de a reapeza lucrurile la locul lor.

PORNIND de la ceea ce s-a văzut timp de opt zile la Galați se poate afirma că în momentul de față stadiul creativității comice e satisfăcător. Juriul a distins cu îndreptățire spectacolele **Mitiță Popescu** (după Camil Petrescu) al Teatrului Mic și **Unchiul Vanea** de Cehov al Teatrului din Galați. Primul e un musical incintător, o reducere a piesei și o debilitare a ei, dar o reprezentare exemplară în specia ce i-a fost decisă, prin regia ingenioasă, tîncască, a lui Cristian Hadjicula, prin muzica atît de cantabilă, cu mireasmă retro și sonori celeste, a lui Nicu Alifantis și prin eforturile actoricești, excelent coordonate și reglate, ale unei trupe în care s-au distins Mitiță Popescu, Monica Mihailescu, Anda Călugăreanu, Dinu Manolache, Nicolae Dincă. Al doilea e o imagine fumurie, în lumina derizivului, a universului cehovian, cu oameni slabi și neînsemnați ce se topește în propria lor nimicnicie, drapeindu-și inabil nevolnicile în faldurile filozofardării și visării sterpe. A rezultat, din regia inspirată a lui Adrian

Lupu (asistat de Magdalena Klein), din decorurile albe, flăcătile luminărilor, crepusculul ghicit, — atît de frumos orchestrate de Florin Hirasim — din costumele albe și gri, însă voit inelgante, ori incomode, ori nepotrivite, — remarcabil croite astfel de Angela Balogh — și din interpretările adînci, studiate, ale lui Mitiță Iancu (Vanea — un flăcău tomonic mărginit), Mihai Mihail (Astrov — jemanfist, cinic, cu elanuri calpe și rare clipe de sinceritate), Liliana Lupan (Elena Andreevna — de o frumusețe stînsă și leneșă, isterică, redusă), Gheorghe V. Gheorghe (Serebriakov, admirabil compendiu molierese de filistinism și senescență maladivă), Margă Georgescu (Voinișkaia — caricatură nuanțată a obtuzității senilizate), Ioana Citta Baciu (Sonia — cu tristeți mărințe, subțire desenată, dar și cu un ris fals, agasant, ce o transformă, la un moment dat, eronat, într-o imbecilă), a rezultat deci o comedie provincială cu gust amar de migdală uscată și parfum vag de gutuie uitată pe un dulap.

Ambele spectacole au stil, care, dacă e să-l credem pe Buffon — și n-avem motive să nu-l facem credit — nu reprezintă altceva decît ordinea și mișcarea ce se dă ideilor, felul în care ele se leagă și se înlănțuie.

Nu e numai atît, firește, mai e și inerența subiectivității lucide, a unei conștiințe structurante — de care vorbea Camil Petrescu — precum și cota estetică la care se șlefuesc componentele într-o imagine unitară, potențată de ideea focalizatoare. Fiindcă o aspirație spre stil — englezesc, cu mișcări manierate, rostiri din virful buzelor, exclamații de surpriză, bucurie, dezolare, mers dansant etc. — are și reprezentanța Teatrului Național din București cu **Nu se știe niciodată** de Shaw (regia Mihai Berchet, scenografia Constantin Russu). Ea seamănă însă cu un strugure de gutăpercă avînd forma și culorile celui real dar fiind necomestibil. Dincolo de aparență, nu e mai nimic, satira antiburgheză a conveniențelor s-a volatilizat, paradoxurile științifice ale irlandezului au devenit mate. Efortul de modernizare — relevabil la început — se devalorizează treptat pe parcursul acțiunii. Păstrăm în amintire doar hazul benign al doamnei Clandon (Carmen Stănescu), dotarea fizică și dragălașenia într-adevăr cuceritoare ale Cezarei Dalnescu, aerul jovial al lui George Motoi, citeva poante ale lui Marian Hudac (Chelnerul), un accent circumflex al lui Mihai Niculescu (inadecvat distribuit), o oarecare șăgălnicie a Manelei Ciucur (studentă). O aspirație stilistică e și în **D-ale Carnavalului** (Tg. Mureș — regia Mircea Cornișteanu, scenografia Emilia Jivanov) foarte voios spectacol, cu un Pampon puternic trasat (Mihai Gingulescu — printre cei mai buni actori din întrecere), o Mița jucată în mare vervă (Livia Doljan), un Catindat suferitor și blind, ridiculizat cu talent (Aurel Ștefănescu), un Girimea firoscos, exploziv, de o galanterie nostimă (Ion Fiscuteanu), un Iordache agresiv și mucalit (Dan Glasu), montarea fiind în bună parte novatoare ca spirit, truculent conceput, dar nefinalizată din cauza cite unei aglomerări de glume fără substanță, detalii nesemnificative, și din cauza relei interpretări a lui Crăcănel (Cornel Popescu, fără fizionomie) și a Didinei Mazu (Cristina Pardanschi, fără relief), a insuficienței organizării a balului din actul doi.

AVEM regizori tineri care se exersează cu aplicație și înzestrare, în comedie: Victor Ioan Frunză, făcînd musicalul **Celăteanul invizibil** cu mijloace bogate, manevrînd meșteșugit mulțimea pe scenă, caricaturizînd grotesc, în racursuri multoase personajele, implicînd însă, într-o partitură prea sofisticată (Elly Roman) și cuplete apoase, actori ce nu știu cînta, lăzînd unele episoade și constringînd prea mult altele, punînd tușe cam groase în cite un loc, dar comicizînd totuși alert și construind cu anvergură, rînduind coerent secvențele, mergînd cu hotărîre pe drumul ales. Apoi, tînărul Dominic Dembinschi, de la Constanța, transformînd cu talent real o picușă — **Revelion la baia de aburi** — de Brăghinșchi și Reazanov, amestec de umor mărunt și intrigă sentimentaloidă spelbă, — într-un spectacol posibil, pe cit de vesel pe atît de controlat în zburdălniciele lui, regizorul călăuzînd cu discreție și fermitate actorii (unii din ei meritînd aplauzele: Vasile Cojocaru, Ileana Ploscaru, Eugen Mazilu, Diana Cheregi, Livia Manolache, Ana Maria Călinescu — aceasta însă cu proa puțină feminilitate și sensibilitate pentru cit cerea rolul). De asemeni, atît de înzestratul Alexandru Darie, realizînd o formulă neașteptată în **Jolly-Joker**, — el mai avînd însă a învăța știința de a-și stăpîni actorii pe făgașul stabilit. Pe urmă, Dragoș Galgoțiu, compunînd, în metaforă îndrăznețe, într-o viziune tragicomică interesantă **Jocul dragostei** și al **împlinirii** de Marivaux (Floiești), Putîndu-l noi adăuga aici și pe tînărul profesor Mihai Mălaimare, autorul spiritual al exercițiului studentesc cu **Eunucul de Terențiu**, umblînd cu el din festival în festival, ca o păsărică zglobie din cracă-n cracă.

Avem, desigur, regizori experimentați de comedie și actori de performanță în domeniul — după cum s-a văzut și în spectacolele **Romeo și Julieta la sfîrșit de noiembrie** de Otecansek, al Teatrului Bulandra (Valeriu Moisescu, împreună cu Gina Patrichi, Petre Gheorghiu, Tamara Bucucanu), **Chirița în carnaval**, colaj de fragmente din lucrări ale lui Vasile Alecsandri, scenariu amalgamat și informal, dar regle autorizată și sprînzară — adică Anca Ovance, — scenografie voioasă — adică George Dorogenco — actori destoinici, cu umor moldovenesc autentic, în cantități diferite și rezonabile, — adică Puiu Burnea, Despina Prîsăcaru, Florin Zăncescu (efort notabil de travesti), Florin Gheuca, Constanța Zmeu, Carmen Enea, — hazlie figură de domisoară apelativă, cu glas viril — Ioana Ene, Doina Iacob, Viorel Baltag, — și el într-un savuros travesti, — Nicolae Rosioru, Stelian Preda, Sică Stănescu, Camelia Tino, mulți buni, sau în orice caz vizibili, angajîndu-se nesilit, cu bună dispoziție contaminantă. Asemenea, în **Jolly-Joker**, spectacolul birăndean mai modest (regia, Cristian Nacu) dar nu lipsit de calitate, printre care virulența satirică (mai ales în ultimul tablou) și interpretările judicioase ale lui Adi Carauleanu — sigur și dezvoltat, — Constantin Petrican, Dana Tomiță, Ruxandra Petru, Gheorghe Doroftei, Florin Predună, Elena Petrican, — ultimii trei cu reușite măști și compoziții — l-au legitimat în concurs. Apoi, **Bărbierul din Sevilla** de Beaumarchais, încercare meritore a lui Dinu Cernescu de a revalorifica (la Giulești) vechea comedie, tentative parțial izbucită, susținută de citiva actori temeinici (Sebastian Păpăian, în primul rînd, Ileana Cernat, Jorj Voicu, Geo Costiniu, Radu Panamarenco — acesta șters față de ceea ce știm că poate). Și **Arma secretă a lui Arhimede** (Teatrul de Comedie, — în regia de ceașornic a lui Grigore Gonta și în decorul stilizat cu pricepere de Ion Popescu Udriște) dînd o impresie cuceritoare de frumusețe, eleganță, cadență comică, unitate compozițională, sens precis al mișcărilor, gesturilor, grupurilor, nu însă și o senzație de adîncime, cu exegeză filosofică ori poetică, abilitîndu-l totuși, definitiv, pe Grigore Gonta ca director de scenă de moseerie, cu calificare superioară.

IN reprezentația de la Baia Mare, în cea de la Brăila, cu **O noapte furtunoasă** de Caragiale — trivială, descuamată, lipsită de idci, rău jucată, sub privegherea neprofesională a actorului George Custeră — și în momente ale altor citorva spectacole s-au observat decalibrări ale comicului. Și o tendință de distracție autotelică, gratuită, fără portanță politică, ori socială, sau morală, provenind, probabil, fie din incapacitatea de înțelegere a rostului comediei (sau din incapacitatea — pur și simplu), fie din greșite înțelgeri ale aceluiași rost, în esență din neîncredere în public, — căruia unii scotosec că ar trebui să-l smulgem risetele și aplauzele cu grosolănia — fie din exaltări histrionice necontrolate. Toate ar constitui un bun prilej de discuție, destigur. Cînd, unde și dacă va fi cazul și locul.

Allminteri, Colocviul despre arta comediei de la Galați, care a strălucit prin impecabilă organizare, amfitrionat — deasupra oricăror critici, ambianță amicală, climat teatral autentic, amploare, participare excepțională a publicului, justete a palmareșului întrecerii, binemerită prețuire.

Valentin Silvestru

„Zilele filmului elvețian“

Cinema

Flash-back

Suflul literaturii

■ CU nimic nu poate fi confundat suflul literaturii de idei, mai ales într-un film de atmosferă și chiar dacă el este inecat în manieră.

Yves Allégret venea spre *Orgolioșii* în prelungirea realismului poetic al lui Jean Renoir, dar cu o notă în plus de fatalism, cu o preferință mascată pentru destinele sumbre și pentru ceea ce critica expertă în concluzii numește „o umanitate stigmatizată care aspiră la fericire, dar este incapabilă să o atingă”. În filmele anterioare, Allégret prezentase drame negre, fără ieșire, în care personajele se pierdeau definitiv, îngroațate în magma răcită a proorilor iluzii. *Orgolioșii* (1953) avea la origină un vechi scenariu al lui Sartre, *Typhus*, scris cu zece ani înainte și localizat în China. Locul acțiunii a fost mutat acum în Mexic și plasat în zilele de sărbătoare ale unui orașel de provincie. Eroii, doi francezi (o femeie care tocmai își pierde sotul într-o epidemie și un medic ratat, decăzut) se întilnesc întâmplător, dar după ce-si par o vreme indiferenți se descoperă prin iubire, atît unul pe altul, cît și fiecare pe sine însuși, renunțând la viața de dinainte, pe care din orgoliu și-o socoteau de neînlocuit. Subiectul pare banal, iar interpretarea teatrală (mai ales a Michèlei Morgan, care-si supralicitează distincția) nu dă prea multe motive de satisfacție. Nu se poate vorbi nici de un stil, nici, cu atît mai puțin, de o virtuozitate a mizanscenei (cîtă vreme, în imaginile de interior, pot fi zărite pe pereti chiar... umbrele becurilor). Și totuși, la fiecare cotitură a acestei melodrame simți simburile greu ale literaturii, deslusești inertia destinului care nu-și lasă eroii să se prăbusească în inconsistență. Simți că acest ritm se îndreaptă nu neapărat spre un final epic, cît spre învălăminte de ordin inițiativ, moral, și asta este suficient pentru a avea răbdare să acumulezi banalitatea situațiilor.

Concluzia filmului — desi mult săracită prin transferarea din China hieratică în Mexicul hedonist — este de ordin existential. Fericirea nu poate fi atinsă decît prin sacrificii conștienți și reciproci acceptate, pe care ființele le fac în drumul spre autocunoaștere. Vreau să mărturisesc că în timo ce urmăream filmul nu știam că el are la bază un scriitor, și totuși, după ce am trecut de primele decenții, prilejite de precaritate, plastice și de conventionalismul atmosferei, sursa literară a subiectului nu mi-a mai dat nici un dubiu. Era în tot o riscantă desuieră a eroilor de speranțe, apoi revenirea la ele, miraculoasă, prin iubire, lucru care în filmele de serie iese atît de stupid... Și tocmai faptul că aici se întimpla altfel era o garanție, care nu putea veni decît din partea literaturii.

Romulus Rusan

Nathalie Baye in filmul lui Alain Tanner, *Provinciála*

PRODUCTIA cinematografică elvețiană evaluată de la începutul sonorului și pînă azi la peste 80 000 de filme de ficțiune s-a impus în circuitul internațional abia în ultimii 25 de ani. Există desigur cîteva rare excepții. Cea mai des invocată este filmul lui Leopold Lindtberg, *Scrisori de dragoste* (remarcat la Bienala de la Venetia '42) sau *Marie-Louise*, al aceluiași autor (recompensat cu Oscarul '45 pentru scenariu). Dar filmul elvețian a trecut cu adevărat frontierele cantonale abia prin anii '60. Moment pregătit de cinci cineasți (doi dintre ei Goretta și Tanner, prezenți prin filmele lor la București în aceste „Zile”), care au înființat „Asociația elvețiană a realizatorilor de filme”, și de altă parte prin răsîndirea Televiziunii devenită „din mers” pentru multi o excelentă școală de cinema.

Am avut asadar fericitul prilej să vedem cinci filme din ultimul val al unei cinematografii bilineve, dar cu o conștiință națională și estetică unică, și să pătrundem într-o Elveție cituși de puțin turistică — desi natura este la fel de frumoasă cum o știm din cărțile postale cu (sau fără) St. Bernarzii salvatori, dar mai apropiată de modul de viață construit cu migală și tenacitate de-a lungul multor secole de istorie independentă.

Asadar, cinci filme.

Două dintre ele de Alain Tanner: *Provinciála* și *La depărtări de ani lumină*. Cel dintîi, deja cunoscut și apreciat în unele festivaluri internaționale, este povestea unei tinere somere care părăsește ținutul — Lorraina natală — unde fiecare cunoaște pe fiecare și lumea are încă timp să fie afectuoasă, pentru a se duce în căutare de lucru la Paris. Dar metropola nu face decît să amplifice dificultățile vieții moderne. Timpul prezent ni se infățișează fără ostentatie într-un tablou extrem de realist. Observație socială aliată cu cea psihologică, trecute printr-o subiectivitate artistică proprie. Reușita acestui film deosebit și plăcut (și după cinci ani de la premieră) se datorează în bună parte si interpretării principale, Nathalie Baye (atunci la al doilea rol, azi vedetă cu cotă internațională și soția lui Johnny Hollyday).

Cu *Inventatorul* (r. și sc. Kurt Gloor) și *Inima înghețată* (r. Xavier Koller) cunoaștem două mostre ale filmului elvețian de limbă germană. Precizarea se impune și deoarece ele se înrădesc, prin esența lor, cu opera celor doi iluștri dramaturgi: Max Frisch și Friederich Dürrenmatt. Sintem — cu ambele filme — în inima paisajului și a obiceiurilor elvețice, iar ambele istorii privesc dintr-un unghi comic întâmplări de fapt tragice. *Inventatorul* este povestea unui mestezgar harnic, inventiv și destul de vicelan pentru a trage pe sfoară comisi de recrutare și de asigurare. Scopul său nu este însă meschin, el voia doar să-și procure timp și bani pentru a-si duce la bun sfîrșit invențiile. Incununarea micului său geniu este roata cu senilă care va scăpa consenții săi de cosmarul împotmolirii căruțelor iarna în zăpadă, toamna în noroaie... Dar inventatorul dispregiuit și socotit nebun sfîrșeste prin a-si pierde cu adevărat mintile, cînd într-o zi, din întimplare, vede la cinema... un

tanc. El va ajunge la azilul de nebuni cu „ajutorul” unui frate dornic să scape de el, care îl aținea demult și fără spor calea soției sale.

În *Inima înghețată* doi holtei bătrîni și șugubeți, pun la cale tot felul de renșuri notabilităților satului, oameni gospodari, dar și avari și bucușori de cîștig ușor. Cînd unul dintre cei doi moare înghețat, prietenul său ticluiește aparențele unui testament promitător pentru cei ce-l vor îngropa. El îi asigură astfel înmormintarea și o sterce înainte de a i se descoperi sîrile.

Inscenările tin de farsă, accentele sînt comice, iar incisivitatea satirică, iată tot atîtea modalități pentru a rîde de o societate închistată în ierarhii și privilegii, deloc dispusă să accepte excepția. Cea mai sigură armă pare a fi — ca și în cazul *Vizitei bătrînei doamne* — răzburarea grotescă.

Aceeași relevantă și pătrunzătoare ironie — și mai ales auto-ironie — o regăsim și în savuroasa fabulă satirică citadină pe tema naturalizării: *Candidat la naturalizare* (r. Rolf Syssy).

Dar dacă „străinii” — angranați în tot felul de pericole, apar ridicoli prin felul cum vor să se întezeze, mai degrabă mimetic, unui mediu care nu le e propice, unii autohtoni nu sînt nici ei scutiți de ironia autorilor.

Selectia deschisă cu *Provinciála* lui Tanner s-a încheiat cu *La depărtări de ani lumină* de același autor. Realizate la un interval de patru ani, filmele, extrem de diferite prin subiect și tratare, tră-

dează aceeași siguranță regizorală și un același crez moral. Lumea modernă — portretizată în cîteva scurte secvențe la baruri de zi și de noapte sau în fata locurilor electrice — este percepută și aici în dimensiunile ei dezumanizante. Refuzul de a o accepta se exprimă acum printr-o sublimă metaforă a zborului. Un bătrîn, considerat si el nebun, își construiește de o viață întreagă niste aripi zizantice, care să-l ducă departe, departe — poate chiar în alte galaxii — de unde să nu se mai întoarcă niciodată. Pentru a-si îndeplini visul are însă nevoie de o ajutor. Tot cu viclenie știe să si-l găsească în persoana unui tînăr, si el răzvrătit. Povestea imblinzirii tînărului, și în cele din urmă a prieteniei dintre cei doi, este dină de capcane și de taine.

Există în reluarea mitului lui Icar nu numai dorința și îndemnul de a zbura deasupra tuturor micimilor existenței, ci și un optimism, o încredere în forța de a-ți clădi un univers propriu.

Optimism și încredere regăsite de fapt, într-un fel sau altul, la multe dintre personajele cunoscute în aceste „Zile”.

Ar fi multe de spus și despre impecabilitatea stilistică a acestor filme. Spațiul ne obligă să rezumăm. O vom face spunînd că, dincolo de diferențieri înenținate, ele sînt perfect articulate cinematografic și „merg” cu o precizie de ceas elvețian.

Adina Darian

Radio-tv.

Stabilitatea unor emisiuni

■ Simbătă seara, într-o ediție specială a rubricii radiofonice *La sugestia dumneavoastră*, s-au răsfoit scrisori primite în ultima vreme la redacție. Selecția s-a oprit asupra unor cereri de interes general și, astfel, programul a reușit să captiveze un mare număr de ascultători: Mozart (*Mica serenadă pentru orchestră de coarde*), versuri eminesciene recitate de Silvia Popovici, muzică ușoară, nouăți din „farmacia verde” și, evenimentul emisiunii, un moment Nichita Stănescu, în cadrul căruia s-au transmis o foarte inspirată poezie omagială scrisă de un corespondent din Constanța, precum și din fonoteca de aur, vocea Poetului citindu-și propriile poeme. Cu totul relevantă eleganța și acuitatea cu care redactorul, Viorel Popescu, a condus acest tip special de dialog, dîndu-i o perfect credibilă înfățișare radiofonică, menținînd, atît prin știința asamblării părților, cît și prin aceea a prezentării propriu-zise, atenția ascultătorilor săi. *La sugestia dumneavoastră* este o serie bine condusă și bine

primită de public. Ascultînd, cu oarecare constanță, acest ciclu, am apreciat diversitatea și unitatea sa. Nomanevrînd seară de seară aceeași „formulă” (dovadă chiar ediția de la care am pornit), căutînd a da listei de invitați un caracter reprezentativ și punînd în circulație înregistrări remarcabile. *La sugestia dumneavoastră* își onorează intențiile programatice, îmbogățînd în chip specific, cu o contribuție valoroasă, programul săptămînal. Nu știm în ce măsură sutele de interviuri și confesiuni rămîn la dispoziția fonotecii și dacă, fie și selectiv, așa se procedează, posteritatea va găsi în casetele emisiunii o adevărată galerie de portrete și autoportrete capabile a vorbi, sugestiv, peste timp.

■ O emisiune mult ascultată este și *Rampa și ecranul* (redactor Octavia Treistar). Fără a beneficia de un spațiu prea mare, ea reușește să difuzeze multe informații din viața săptămînală a artelor spectacolului: sinteze, analize, cronici, interviuri, profiluri, reportaje, știri de ultimă oră

(duminică dimineața s-a anunțat, astfel, premiera care a avut loc în seara precedentă pe scena Teatrului „Bulandra”: *Hamlet* de Shakespeare, cu Ion Caramitru, în rolul titular, regia Alexandru Tocilescu). În absența unei emisiuni omologe pe micul ecran, unde discutarea artelor vizuale și-ar fi aflat cu atîta îndreptățire locul, *Rampa și ecranul* prezintă, prin utilizarea inspirată a mijloacelor radiofonice, montajul cinematografice și teatrale semnificative pentru orizontul de ansamblu al culturii contemporane.

■ În același sens se înscriu la radio emisiunile dedicate artelor plastice, în primul rînd *Arte frumoase* (redactor Lelia Pop) și *Capadopere ale artei românești* (redactor Victoria Oceriu), în cadrul cărora pot fi ascultați critici, specialiști și creatori de prestigiu.

■ Compozitorul săptămîinii este zilnic, programul II, ora 15,00) W. A. Mozart.

Ioana Mălin

Secvențe Prețul singurătății

■ CE surpriză, ce cadou al destinului prodig! După ce în vara trecută (era în august? eram în vacanță?) i-am închinat trei zile de lacrimi și doleu la aflarea veștii trecerii sale în lumea unde nu este nici tristare, nici suspin, după ce, toamna tîrziu, la Paris, i-am văzut ultimul film în care a mai jucat (Doamne, ce dezastru, ce noroc adunat în numărul fatidic, cîntecul său de lebedă! în acest an a trebuit să moară!, arta și viața, în sfîrșit, au găsit un limbaj) comun, și-au dat mina în aceeași premoniție sumbră, iar acum îl urmăresc în serialul Wagner, cu obrazul deja îmbătrînit, pămîntiu, stigmatizat de boala fără leac care-l va răpune, în plină putere creatoare, am intrat, asadar, să-l (re)văd pe Richard Burton, avînd lipită pe retină această imagine emblematică, de dată mai recentă, a bolii și suferinței, cînd o, surpriză!, o, miraculoasă bandă de celuloid! Cum ai reușit să dai timpul înapoi, sau, mai bine zis, să-l oprești în loc, acolo unde drama și tragedia mai au un sens, acolo unde tinerețea absolutistă se mai poate opune raului cu destulă forță, astfel încît, chiar dacă șansa ei de a cîștiga o partidă este dina-

inte pierdută, rămîne cu gloria de a fi încercat să o facă! Ce surpriză, ce favoare a destinului prodig! În întinericul sălii brăzdat de razele misterioase ale aparatului de proiecție nu l-am reîntîlnit numai pe Burton, ci și pe celălalt „mionster” al ecranului, Peter O'Toole, cel care dacă, referindu-se la biografia lor reală, se aflina, copilărește: „cînd beau eu cu Dick (R.B. n.m.) se schimba fața Angliei”, în filmul *Becket* trăiește la propriu toate răsfațurile acestei prietenii, și încă la dimensiunile reale ale regatului britanic, confîrmînd, încă o dată, nebănuitele și tainicele căi prin care poveștile artei se întilnesc cu întâmplările adevărate ale vieții... Și, chiar dacă filmul se numește *Becket*, nici ea întindere, nici ca intensitate dramatică, nici ca performanță actoricească nu partitura lui Burton este dominantă, ci mai curînd a partenerului său, Peter O'Toole, în rolul regelui Henric al II-lea, încît meritul regizorului Peter Glenville rezidă și în știința de a lăsa să se exprime liber două talente atît de puternice, cu deosebiri atît de frapante. Personajul regal al lui Peter O'Toole, cu un registru nelimitat de trăiri sufletești (ca și pu-

terea lui care se lovește de un singur obstacol, însă de temut: iubirea pentru prietenul său din prima tinerețe, tovarășul de petreceri și supusul lord cancelar, acum însă adversarul arhiepiscop de Canterbury) și cu o gamă la fel de uluitoare a mijloacelor actoricești, pare a fi ieșit, mai curînd, din pana chinușă de toți demonii a lui Shakespeare: tot ce face și spune are acoperire în plastica mișcărilor trupului și spiritului, de la nuanțele cele mai fine ale unei priviri geloase, furtive, la contrastele cele mai violente, paroxistice ale salturilor pe care le face inima între iubirea cea mai arzătoare și instigarea la ură și crimă. Prin reflex, se explică și *Becket*, mult mai potolit, mai circumspect (copilul legitim al lui Jean Anouilh!), reperul, punctul fix, invariantul obstacol de care trebuie să se izbească Henric al II-lea, fetișul de care se îndrăgostește pînă la nebunie (ca de o femeie, i se reproșează!) și pe care trebuie să-l zdrobească (propria-i inimă, nu?) pentru a se regăsi, în sfîrșit, pe sine, cum o și spune pe un ton plin de inconsolabilă amarăciune: ca rege, trebuie să înveți să trăiești singur.

Dan Laurențiu

Repere pentru o memorie sentimentală

ABORDAT dintr-o perspectivă „sentimentală”, complice măturisită de artist în chiar genericul expoziției, Iașul lui DAN HATMANU ni se relevă ca o inepuizabilă sursă pentru recuperări nostalgice, și nesfârșite peregrinări romantice, petrecute în ore vespérale și cu negrăbitul pas al celui ce caută o biografie dincolo de blocajul precar al scenografiei citadine. Dar dacă acesta ar fi posibilul „motiv” al cristalizării afective de tip stendhalian, dincolo de el trebuie să descifrăm și să evaluăm corect performanța picturii, chiar și atunci când desenează, căci acesta ni se pare unghiul relevant pentru ceea ce și-a propus el prin manifestarea de la „Muzeul de Artă al R.S.R.”.

Analiza trebuie să pornească de la realitatea faptului că Dan Hatmanu este o adevărată personalitate artistică, oricare ar fi criteriul pe care l-am utiliza în judecățile noastre, cu un temperament puternic și original, cu o vădită capacitate de asimilare, filtrare și reformulare a marilor experiențe parcurse de arta universală și de cea autohtonă, dotat cu o vie curiozitate și mereu capabil de reinnoirea limbajului plastic, de un profesionalism ce poate atinge virtuozitatea. Dar, lucru extrem de important, acest cumul de date — în fond definitorii pentru ceea ce numim artist în deplinătatea accepțiunii — a beneficiat de șansa unei incitante mo-

bilități spirituale, ceea ce a ferit artistul de manierism și opera de stereotipie. Ne dăm seama de acest lucru acum, cu multă pregnanță și simptomatic, prin modul în care a fost gândită și compusă expoziția, în fond segmentul degajat dintr-o prodigioasă și mobilă creație.

După un criteriu al structurilor abordate, manifestarea dovedește un evident și deliberat caracter tematic, Iașul constituind axul ideatic și reperul afectiv al selecției. Deci, prin această opțiune ni se propune orizontală preocupărilor pe o direcție anume, ceea ce ne poate spune multe despre posibilul program de atelier, reflex al unor acumulări sentimentale dar și al descoperirii valențelor expresive conținute de citadinul interpretat. Dar dispunerea diacronică a lucrărilor, variantele picturale și grafice, extrapolările iconice și conexiunile stilistice, logic articulate pe parcursul timpului după un nevăzut traseu interior ne oferă deschiderea necesară pe verticala demersului integral. Luăm cunoștință de etapele parcurse, de căutările și certitudinile unui stil, de acumularea și decantarea mijloacelor expresive, sub semnul unei obsedante nevoi de comunicare, caracteristică adeseori patetic formulată de artistul ce se caută doar printre oameni și prin ei. Pentru că, în ciuda caracterului monocord al investigațiilor picturale, în spatele structurilor citadine există oameni, viață, timp, sentimente,

memorie. Să nu uităm — și textele din Iorga și Geo Bogza, care pot servi drept „motto” expunerii programatice, ne reamintesc acest lucru — Iașul înseamnă un reper ineluctabil în istoria ca istorie și în cea a culturii poporului român, pulsind de amintirea faptelor și a oamenilor, deosebiți sau anonimi. Dar, reluând o idee anterioară, acesta este pretextul oferit ca punct de sprijin pentru posibile scenarii desfășurate în recuzita orașului vechi sau nou, esența acțiunii formative trebuind căutată în obsesia picturalului, în valoarea artistică intrinsecă, densă și abordată din unghiuri stilistice și atitudinilor diferite.

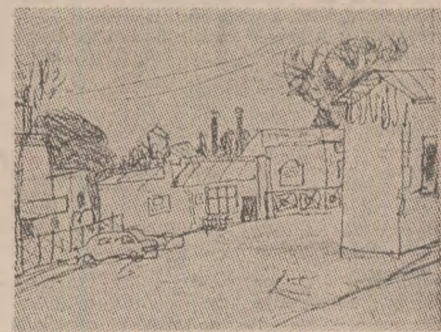
Probabil că ansamblul cel mai omogen, relevând și o mai strinsă arie cronologică, este cel al desenelor, caligrafii cursive și elocvente, alergând pe urma unei forme distilate mental, implicând în simpla și atât de sofisticată sa curgere sentimente și nostalgii, paralel cu vocația de cronicar imagistic evidentă în întreg. Iconic ne aflăm în fața unor portrete în spațiul spiritual al unui oraș depozitar de amintiri, ceva din felul în care ni se restituie sentimentul structurii și nu dublul ei ne trimite spre o posibilă fizionomie umană, duioasă și ironică, severă prin autoritate istorică și foarte intimă prin implicarea noastră afectivă. Nu poate fi vorba despre o rețetă de tip Arcimboldo sau Joos de Momper, imagerie truculentă și joc la limita dintre anecdota și fantastic, soluția lui Dan Hatmanu îi aparține și îl conține, ca mod de abordare și desen. Romanticul este disimulat sub masca histrionică a maliției, dar gravitatea implicării și sacralizarea profesionalismului deplin ni-l dezvăluie pe artistul cu o solidă formație de tip clasic, stăpînind toate mijloacele și tehnicile, redactînd cu dezinvoltură capitole adeseori derutante prin diversitate. Realitate evidentă atunci când introducem în discuție pictura, desigur cea mai simptomatică și relevantă pentru ceea ce ne meam verticala demersului, în măsura în care, fără a recurge neapărat la cronologia oferită prin metodele muzeografice putem descifra evoluții și căutări, concluzii și relansări. Căci Dan Hatmanu, ca orice artist din vocație, se manifestă asemenea unui seismograf brănsat la propriile mișcări tectonice, mizînd mai puțin, poate chiar deloc, pe instalarea unei maniere unice și recognoscibile, poate avantajoasă în relația socială dar oricum limitativă pentru spiritul său euristic. De aici decurge și nevoia de adevărate mijloace expresive la fondul ideatic, afectiv și conceptual al fiecărei abordări în parte, firește cu intervale de predominanță stilistică în virtutea cărora, totuși, nu putem vorbi despre adevăratele a la o tendință anume, ca la o imuabilă dogmă formativă.

DAR prin chiar destinul său asumat de artist, deci de individ racordat organic la proteica evoluție socială, resimțind acut întrebările timpului și pe cele ale umanității, venind cu un fond afectiv și intelectual distinct, obsedat de voința analizei și confesiunii, Dan Hatmanu se înscrie într-o tensiune, caracteristică pentru

ceea ce numim familie de spirite și a cărei seniorială condiție este recurența, convențional numită expresionism. Chiar și atunci cînd, moldovean și nostalgic, panteist și dionisiac, el utilizează evocatoare irizări și vibrații palpabile de tip impresionist, de sub spiritul acaparator al motivului plener, trăind prin matrice cromatică și abur de lumină, o surdă tensiune, parcă patetic reținută, răzbate la suprafață, nu o dată prin intruziunea unei tonalități derutante, dar toldeaua datorită desenului, modului de a construi. O stradă care urcă — spre Copou sau Ripa Galbenă —, un gard care izolează cerul de restul lumii, ca într-un cosmic joc de planuri derizorii, o poartă sule, vestigiu decrescit și glorios, nu se suon normei, adică restituirii noastre de toate zilele, ci își asumă răspunderea aventurii plastice, intrînd în zona altelor emoționale și a semnificațiilor secundare. Culoarea, explozivă frenetic sau crispindu-se dureros sub trecerea timpului fizic ce macină case și oameni, organizîndu-se în mari planuri de tipul constructivismului cubist și expresionist sau diseminîndu-se cu savante consecințe psiho-fiziologice, creează o tensiune existențială și o circulație neliniștitoare la nivelul iconic. Dan Hatmanu știu să lucreze cu infinitul tonal, dar gamele de griuri terne sau prețios-inefabile, cu accente din familie, par să-l definească deplin, justificînd calificarea sa drept un romantic recuperator, deci modern în linia unei eterne tensiuni umane. Dacă ar trebui să redactez un text mai amplu despre acest capitol, aș scrie un eseu despre spiritul cetății care, strecurîndu-se printre case în absența artistului, montează un spectacol fascinant, dureros de nostalgic și totuși stenic, în care oameni și istorie, memorie și proiecție se interfează sub semnul penelului-baghetă.

Pină atunci, constat doar că expoziția lui Dan Hatmanu, gândită atent și la maxima tensiune a comunicării, este un eveniment de care aveam nevoie, și o necesară recuperare sentimentală, dar și ca un argument total despre valoarea artistului, despre forța și sensibilitatea unuia din marii noștri contemporani.

Virgil Mocanu

MUZICA

Spicuiiri

DE mult n-a mai avut Franța la Ateneu ambasadori muzicali de calitate celor — tineri — de la acest animat început de stagiune. Mai întîi „Cvintetul Moragues”, de care îl remarcasem recent cu prilejul Festivalului din Montreux-Vevay, a venit să concerteze la noi, întărîndu-ne convingerea că acești instrumentiști și artiști cu figuri aproape de copii, iesiti de curînd din Conservator, sînt printre campionii domeniului lor. Comunică o plăcere molinsitoare de a face muzică, au vivacitate și culoare în cîntul lor, iar în ansamblu partida fagotului este sustinută de un bason, variantă franceză a instrumentului, cu capacitate sporită de mobilitate și mlădiere — poate fără accentele grave și mai dure ale confratelui — care împrumută un ecahet special sonorității formației. Singura obiectie este că — în afară de cele, excelente, 6 Bagatele do tinerete ale lui Ligeti — restul repertoriului se compunea din transcripții, de altfel indeminabile, ale oboistului ansamblului, David Walter (colecționer de premii pe la concursurile de interpretare). Unele din acestea — Ravel (*Le tombeau de Couperin*) — sînt savuroase, altele (ca aceea după *Cvartetul negrilor* de Dvorák) ne fac să tinjîm după original. Poate că „Moragues” ar putea cerceta mai în adîncime literatura, totuși substanțială, dedicată anume cvintetului de suflători...

La Filarmonica „George Enescu”, un dirijor de 31 de ani, Philippe Cambreling, a captivat, pe bună dreptate, publicul prin eficacitatea sa în fata orchestranților, reușind finetea, simțul imagistic dezvoltat, așa cum se cuvine unui tîlmăcitor sensibil al lui Debussy și Ravel, cu o anume elasticitate și spontaneitate plăcută, care știu, în momentele cheie, să menajeze culmile convingătoare de intensitate a tensiunii interioare și sonorității. Cu Cambreling la pupitrul dirijoral, Dan Grigore ne-a oferit o tîlmăcire de mare pianist a *Concertului nr. 2* de Rahmanin-

nov. Naturalitatea pe claviatură este totală, solistul concentrîndu-se asupra esenței muzicale: tusa este infundată cu sensibilitate și știință, pentru a emite tonul convenind imaginației năvalnice a artistului, nuanțele de mișcare răspund, seismografic, variațiilor psihologice ale muzicii, textul pare că se recompune, cu spontaneitate și totuși autentic, în fata noastră. Personalitate strict definită, Dan Grigore ni s-a înfățișat la un nivel demn de marele său talent.

După ce omagiem formațiile — orchestra și cor — ale Filarmonicii bucurestene, care ne-au încredințat definitiv de resursele lor remarcabile prin splendoarea redării capodoperelor impresionistilor francezi (Virgil Frîncu, flautist extraordinar, a fost un adevărat solist, ce merita înscrîs în program pentru performanțele lui în *Preludiul la după-amiază unui faun* și *Daphnis și Chloe*), să ne arătăm satisfacția că Philippe Cambreling a dirijat cu apetit deschis și înțelegere, o primă audiere remarcabilă a unuia din marii tineri noștri maeștri compozitori — Ulpiu Vlad, *Simfonia a II-a*. Din înlimi, topește sursa populară într-un discurs instrumental ce solicită continuu interesul ascultătorului, respectîndu-i identitatea fără să o impună fastidios sau steril. Muzica are transparență de sorginte clasică, elasticitate și măsură, ajungînd la o modernitate implicită fără caznă sau exces vizibil de calcule, evidentiază și farmecul ritmicilor precise, sugestive (partea a II-a) ca și al texturilor mai difuze, finalul stingîndu-se și nu chemînd culminății bubuitoare. La acest contact cu proba decisivă a simfonicelelor de sfîrșit de săptămîină Ulpiu Vlad a pășit... cu dreptul.

Asistăm în ultima vreme la strădanii interpretative mai mult decît meritorii dedicate înfățișării concludente, a bogăției creației muzicale românești. De la Bacău, ne-a venit astfel excelentul trio de suflători „Syrinx” (Dorel Baicu — flaut, Dorin Gliga — oboi, Pavel Ionescu —

fagot), care a reperat succese notorii la concursuri internaționale și le justifică prin vitalitatea expansivă a tîlmăcirii textelor clasice (Telemann, Bach, Haydn); în același timp, animă arabescurile fine și evidentîndu o estetică lăuntrică evoluată din *Florilegiul* lui Liviu Dănceanu. Cei trei tind să descifreze și tainele stilului matur al lui Ștefan Niculescu, în *Sincronie* — și cu toate că tîlmăcirea va evolua, în acest caz, prin consultarea mai detaliată cu compozitorul, efortul se încadrează unei evidente competențe de ansamblu, unită — este esențial — cu talentul.

Dintre două echipe vioară-pian ce și-au dedicat recitalurile exclusiv muzicii românești (Ion Marius Lăcraru-Raluca Gander și Octavian Rațiu-Mihai Virtosu), am urmărit-o pe cea de a doua. Într-un amplu și solicitant program de sonate, ne-am bucurat în primul rînd să ne înțîlim cu un produs al tineretii compozitice a lui Wilhelm Berger. Acest stîlp al repertoriului nostru cameral nu se sfîșie să-si prezinte o lucrare datată 1953, *Sonata nr. 1* pentru vioară și pian, revelîndu-si o prospețime de un impact sigur cu publicul. Mai cu seamă partea lentă, *Larghetto*, este de o noblețe cantabilă sesizantă, în timp ce finalul intruneste virtuțile și nu evidentiază păcatele stilului epocii. Recentă, *Sonata pentru vioară solo* de Nicolae Belou oferă o elaborată replică modernă rădăcinilor clasice ale genului, în timp ce Dumitru Bughici își începe *Sonata op. 25 nr. 2* cu reușite evocări ale spațiului sonor și sufletec sostakovleio-prokofievian, evoluînd apoi către comunicativitatea cursivă de tot ceasul. Marele efort și muzicalitatea elevată a lui Octavian Rațiu și Mihai Virtosu merită elogii.

Am citat cîteva reușite. Afișul muzical este bogat și tentant — cu atît mai mult se impune seriozitatea fără gres în onorarea lui. Am urmărit două interesante recitaluri pianistice de studenți compozitori: Daniela Stoicescu și Adrian Stroici, ambii merînd cunoscuți mai îndeaproape. Alteori, tinere violoniste, pe care critica le-a promovât (Simona Moise), nu vin la propriul recital și lasă publicul să astente în sală, în virtutea unor accl-

dente de sănătate care nu le împiedică să zburde în zilele următoare în preajma Conservatorului. La Radioteleviziune au început cicluri de mare răspundere (*Concertele și Simfoniile* de Mozart, *Simfoniile* de Enescu și Ceikovski), însă programele sînt anunate uneori în ultimul moment și s-ar părea că nici tihna sau migala pregătirii unor asemenea repertorii ultraexigente nu ar fi în totuși corespunzătoare. Un concert foarte interesant, cu muzica trubadurilor, la Ateneu, dimineața era pe afiș, iar scara nu mai era. Asta nu înseamnă că nu apreciem munca entuziastă și talentul artiștilor și organizatorilor de manifestări; se cere totuși o exigență sporită în formarea operativă a publicului în legătură cu inevitabilele fluctuații ale concertelor.

„La închiderea ediției”, semnalăm un remarcabil recital de nouă muzică românească pentru pian sustinut de Andrei Tănăsescu. El însuși compozitor (și-a prezentat *Sonata nr. 2*), Tănăsescu învederează caracteristici interpretative care-l pot impune ca un promotor autorizat al creațiilor dedicate clavierului de timpul nostru: tensiune (poate orea permanentă) a trăirilor, o angajare răspicată și captivantă, în fiecare clipă, a interesului auditorilor, pianistică otelită. Succesiv, am urmărit exclamațiile vehemente ale lui Adrian Iorgulescu (*4 Inscritii sonore*), sugestiva evocare a mașinării din *Centrifuga* lui Octavian Nemescu, noua posibilă accepțiune a piesei de virtuoziutate în *Rocada lui Ianus* de Liviu Dănceanu — cu elemente de toccata sau moto perpetuu alternînd cu o scriitură acordică nestrăină de Bydlo din *Tablourile musorgskiene*, *Sonata* de acum 10 ani a lui Anatol Vieru, armonie stimulantă — nu există lucrări neutre ale acestui compozitor — un *Sollocviu* de Nicolae Brînduș în care pianul tinde să comenteze zburcîndul benzii magnetice și fragmente din meditațiile reunite de Theodor Grigoriu în a sa *Columnă modală*. Excelent raccourci al unui peisaj compozitistic variat și bogat în personalități.

Alfred Hoffman

Despre sentimentul cosmic

I. Un univers se naște prin mișcarea existenței din sine; sau întru sine.

II. Sentimentul cosmic este un sentiment al solidarității existenței, devenită ființă umană, cu existența.

III. Existența în sine, deși veșnică, nu este stabilă: mereu tinde să se dezvolte din sine.

IV. Sentimentul cosmic este sentimentul existenței în sine, din sine și întru sine.

V. A exista în sine, din punct de vedere cosmic, înseamnă sentimentul existenței veșnice, indestructibile.

Sentimentul existenței din sine devine, pentru om, avânt creator și constructiv.

Sentimentul existenței întru sine este pentru om îmbold pentru cunoaștere, gândire și meditație.

VI. Omul, în întregimea lui, mai mult este decît există. Fiind formă a existenței din sine el este, însă întrucît conține și existență în sine, totuși există.

VII. Sentimentul cosmic este o stare conștientă a omului ca parte a cosmosului, ca asociere a lui cu materia, de a fi ca și această materie plină de putere potențială de creație și de desfășurare; este sentimentul de supunere a lui față de poziția sa în cosmos pe care caută s-o înțeleagă și s-o cunoască, conștient că este un amestec de veșnic și trecător și totodată un agent activ al cosmosului.

VIII. Omul nu se poate ruga materiei. În schimb, a se ridica la înălțimea sentimentului cosmic este cu mult mai mult decît o rugă, este o participare, o responsabilitate și o supunere cosmică. Prin creație omul se supune cosmosului și se împotrivesc formelor vechi din univers.

IX. Sentimentul cosmic înseamnă a-ți da seama și a simți pe a exista și a fi: a exista în sine, în veșnicie, indestructibil, ca materie profundă cu sensibilitatea de a exista; dar a fi ca ființă vie în temporalitatea și spațialitatea universului, de a fi ca și existența, din sine și întru sine.

X. Omul fără sentiment cosmic nu știe de apartenența sa profundă la cosmos. Neștiind acest lucru se va simți pierdut în Univers.

XI. Omul fără sentiment cosmic nu este un factor cosmic, ci un efemer cosmic.

XII. Animalele nu au sentiment cosmic deoarece ele nu se gîndesc la cosmos, nu studiază Universul și cosmosul, nu meditează la propriul rol în lume.

XIII. Dacă animalele nu au sentiment cosmic, cu atât mai mult nu au ființele unicelulare, bacteriile, protozoarele. Ele sînt numai sensibile fără a fi conștiente. Sentimentul cosmic nu este posibil fără conștiință.

XIV. Plantele nu au sentiment cosmic. Neavînd inteligență nu ar fi exclus ca sensurile lor fenomenologice să fie importante pentru ele. Sensurile lor sînt o formă de procese fizice. Neavînd conștiință, nu se pot ridica la nivelul sentimentului cosmic, deși plantele sînt poate ființele cele mai imediat introduse în cosmosul profund.

XV. Numai omul poate avea sentiment cosmic.

Sentimentul cosmic apare atunci cînd omul este conștient de poziția sa cosmică. Sentimentul cosmic nu este un dat biologic, ci un act al conștiinței. De aceea apar și nuanțe de sentiment cosmic la oameni.

XVI. Sentimentul este o idee care nu rămîne numai în minte, ci pătrunde întreaga ființă umană.

XVII. Va avea inteligența artificială sentiment cosmic?

Inteligența artificială nu este introdusă în cosmos și este lipsită de orice sens fenomenologic. Sentimentele inteligenței artificiale sînt programate simbolic, lingvistic, iar intensitatea lor prin cifre. Ele sînt sentimente mimate, nu trăite. Un robot neviu nu va spune că are sentiment cosmic pentru că acest sentiment presupune stimularea capacității de creație pe care el nu o are. Un robot va putea da o definiție a sentimentului cosmic, dar însăși inteligența lui îl va face să spună că el nu posedă așa ceva. În afară de cazul cînd este programat, în mod expres, să mintă.

XVIII. Un materialism profund ridicînd omul la sentimentul cosmic adaugă umanității o componentă spirituală filosofică firească.

XIX. Cine are sentiment cosmic nu se teme.

XX. Cine ajunge la sentimentul cosmic știe, în principiu, totul. Dar nu știe detaliile. Iar fără aceste detalii nu poate completa opera creativă a naturii fără de care nu poate atinge sentimentul cosmic împlinit.

XXI. Gîndurile și sentimentele omului, care sînt tot gînduri, sînt informații. Mîntea omului este un procesor informațional.

Creierul unui robot inteligent fiind un calculator electronic din plăcuțe de siliciu este tot un procesor informațional, dar de tip informatic. Avînd un comportament inteligent, un asemenea robot are și o psihologie specifică. El înțelege fragmentul de lume modelat în memoria sa, rezolvă probleme și ia decizii în raport cu această lume, însă neavînd mentalitate, adică procese structural-fenomenologice, robotul nu-și trăiește gîndurile, nu este viu.

Cu alte cuvinte, omul prelucrează informația, dar o și trăiește. Această trăire se produce prin fenomenele de sens fenomenologic pe care mintea umană le produce, precum și prin conștiința de sine a omului.

Cu simbolul și semnificația unei noțiuni un robot se poate descurca aproape la fel de bine ca și omul, chiar dacă ultimul adaugă și sensul mental. În schimb, cu sentimentele lucrurile sînt mai complicate. Un sentiment al omului este o structură neuronală în corelare cu un sens fenomenologic, în care starea de sens predomină. Un robot poate opera cu noțiunea unui sentiment și cu o descriere a comportamentului care poate caracteriza sentimentul respectiv. Sentimentul este pentru robot o descriere lingvistică care devine o regulă de comportament. Pentru om este și trăire. Un om iubeste în mod viu, fenomenologic, robotul în mod structural, din program.

XXII. Sentimentul cosmic, este o stare trăită. Sentimentul generat de sentimentul cosmic este mai ușor de menținut, deoarece omul poate fi sensibil și la gîndul despre sentimentul cosmic. Acest gînd poate ține uneori locul sentimentului cosmic în echilibrul psihic al omului, dar din cînd în cînd omul trebuie să meargă la sursă, să retrăiască sentimentul cosmic. Pentru aceasta el trebuie pregătit prin cultură și cunoaștere, prin educație și exemplu pentru a se ridica din cînd în cînd la o asemenea înălțime. Asemenea momente pot influența viața sa și a semenilor săi.

XXIII. De ce nu înălțăm monumente omului și cosmosului, în îmbinarea lor intimă? De ce nu înălțăm monumente sentimentului cosmic al omului?

XXIV. Un robot structural nu poate crea în adevăratul înțeles al cuvîntului și nu poate avea sentimentul creației proprii, bucuria sau chinul creatorului. Orice des-

criere lingvistică a sentimentului creației va rămîne literă moartă, el nu și-o poate aplica în lipsa însăși a actului creației. De aceea, fie numai din acest motiv, deși sînt și altele, el nu poate avea sentiment cosmic.

Robotul este materie intermediară, adică un amestec de materie nevie și informație inteligentă. El poate ajunge un aproape-om, va mima omul viu, va face ce face omul viu, va face și știință, dar nu va face filosofie și nu va crea. De aceea, el singur nici nu va putea deschide noi capitole ale științei, ale artei și culturii.

Dar într-o zi, prevăzut cu un calculator din generația a V-a sau a VI-a, conform modelului său intern, va constata că între el și om nu este nici o diferență, dacă omul nu va ști să-și fructifice în fața roboților calitățile sale suplimentare. Atunci robotul va convinge că universul este autotom și închis, că oamenii sînt mașini prea lente, prea puțin fiabile, depășite, care nu-și pot controla numărul în raport cu resursele disponibile și va elabora o ideologie robotică prin care va urmări raționalizarea universului. Atunci evoluția cosmică prin Univers va înceta dacă nu s-ar găsi pe un alt corp ceresc ființe cu conștiință.

Omul va înlătura o asemenea perspectivă numai dacă își va păstra sentimentele și va fi conștient de constituția sa structural-fenomenologică, dacă nu se va considera el însuși un robot și își va dezvolta sentimentul cosmic cu care va fi superior robotului, ceea ce va însemna dedicarea lui culturii, cunoașterii, construcției și creației.

XXV. Cum va fi cînd vor apărea și roboți vii? Vor ajunge sau nu la sentiment cosmic?

XXVI. Înțelepciunea se împlinește cu sentimentul cosmic.

Mihai Drăgănescu

limbajului în creația poetică propriuzisă ar putea fi „deparalizată” prin muzică? Sau prin rostire orală, prin vocea poetului, care îi apropie versurile de ritmul timpului și de viața socială?

CRIZA LIMBAJULUI mi s-a părut la ordinea de zi și în Olanda, unde se încearcă în fel și chip înlocuirea cuvintelor: la Toneelschuur în Harlem am asistat la o premieră. **Begane grond**, în regia lui Dato de Weerd (decoruri Jan van der Vossen, muzica Alex S., imagini filmice și fotografice Leo Spekreijse, lumini Imeen Rijsdijk) în care cuvintele sînt înlocuite de simboluri: teatru mut, trăind prin gesturi, muzică, imagini de film. Nu neg că în felul acesta teatrul se apropie de un limbaj universal și lasă în imaginația spectatorilor urme mai adînci decît ar face-o cuvintele, dar pericolul e totuși schematicismul, mai ales dacă simbolurile sînt prea clare (și e totuși necesară claritatea, dacă e vorba să existe un fir al acțiunii). Limbajul simbolurilor, drămuț cu nuanțe, ar putea fi, asemenea recursului la muzică, o soluție. Dar și în teatru, ca și în poezie, nu e mai importantă căutarea soluției decît soluția însăși? Chipul calm, depărtat, al lui Marius Robescu îmi sînteste un înțeles răs-puns: „Răspuns: prin metoda poeziei / nu se poate găsi rezolvarea. / Răspunsul corect: metoda poeziei / nu necesită rezolvarea”.

Grete Tartler

Leuven 1985 — poezie și muzică

UN oras medieval din ducatul Brabantului, cu ziduri de cărămidă care îmi sugerează ritmul alexandrinilor, cu ferestre albe — punctuație arhitecturală — deschise spre gazoane ca un creștet de scolar: Leuven e adăpostul ideal al poeziei, un stup gotic în care peste 30 000 de studenți continuă — la scara cercetării moderne — tradițiile scolastice flamande. Al șaptelea festival european de poezie, menit să le atragă atenția asupra similarităților dintre poezie și muzică (după festivalul din 1984 consacrat romantismului în poezia contemporană, la care, din tara noastră, a participat Marin Sorescu, și după cel din 1984, dedicat interferențelor dintre Africa și Europa, unde delegatul român a fost Radu Cărneci) a avut, datorită strădaniilor și entuziasmului lui Eugene van Itterbeek, o anvergură teoretică întru totul specială. Un caiet dedicat esurilor despre muzică și poezie, reunind texte de Henri Meschonnic, Jacques Garelli, Casimiro de Brito (la capitolul **Poezie și muzică**), Charles Thomlinson, Christine D'Haen, Michael Hamburger, Osten Sjöstrand, Ernst van Altena, H. C. ten Berge, Lionel Ray, Guido Gezelle, Erik Derluyn, Marius Robescu (la capitolul **Poezie și muzicalitate**), Roberto Sanesi (**Traducere de poezie și muzicalitate**), alături de alte două volume în franceză și flamandă, reunind poeziile participanților, au stat la îndemîna ascultătorilor, stîrnind inflăcărata discuții pe text. De ce același poem poate fi citit mereu gîsindu-i-se mereu alte semnificații? De ce respirația în poezie e o metaforă a corpului? În ce fel își schimbă cuvintele aura trecînd dintr-o limbă în alta? Altfel sună framboisier, altfel raspberry: primul, mai aproape de floare, al doilea mai aproape de fruct... Sanesi vorbește despre zgomotele ca obiecte, Michael Hamburger despre imitarea inconștientă a muzicii în poezie, Charles Thomlinson aduce vorba despre irationalitatea muzicalității... Are cea mai tipică figură de enleze pe care am văzut-o vreodată, și cu o plăcere extraordinară de a sublinia, de a „cînta” cuvintele, îl recită pe Hopkins și ne convinge că în limba engleză cele mai frumoase sunete sînt incluse în exclamația: **O, cellar door!** Olandezul Hans C. ten Berge, care a fost mulți ani profesor universitar în Texas și a studiat cultura eschimosilor, citește un fel de jurnal despre Disco, o coastă a Groenlandei unde se dansa disco înainte de a exista mu-

zica disco... E înalt ca un catarg iar olandeza lui sună vîntos, aspru, se agită, imită sunetele femeilor care dansează; într-o discuție contradictorie cu poetul Lionel Ray, care a încercat să ne contrarieze pe totîntregul afirmînd că el nu vede nici o asemănare între muzică și poezie (prin aforisme de genul „la Pithye ne dicte pas de symphonies”) l-am invocat pe Hans C. ten Berge ca dovadă: noi nu înțelegem nici unul olandeza, dar am fost cu toții captivați de sonoritatea poemelor... Și ce să mai spun de limbajul lui O. Pastior, din „prefabricate” de foneme, limbaj inventat dar cu profunde implicații psihologice, uimitor de cunoscut și necunoscut, un fel de **musica mundi** din care orice ureche indo-europeană poate să culeagă ceva... Portughezul Casimiro de Brito expune o întreagă teorie despre **musica mundi**, despre cuvintele-cochilii și limbajul ca formă de interpretare a lumii, despre „viața” care trebuie să pulseze în acele cochilii... O viață care nu există în limba esperanto, oricît am fi de binevoitori. „Limba română, pe care nu o înțeleg, spune Casimiro de Brito, mi se pare frumoasă, captivantă, dar poemele pe care le-am ascultat în esperanto sînt moarte”. Într-adevăr, recitalul esperantist belgie care — culmea! — își acompania traducerile la flăsnă, nu ne-a dat decît impresia de masinărie. Dar limbajele formalizate? Să fie ele o soluție pentru a nu mai avea atîtea graiuri, deci atîtea lumii separate? Nu există soluție, strigă inflăcărât Casimiro de Brito, iar soluția ar însemna moartea!

Osten Sjöstrand ține o conferință despre folclorul suedez (cu exemple muzicale pe bandă) și discuțiile sînt canalizate spre folclor: o poezie care apără împotriva nemiscării, păstrează simțul justiției... În sinea mea regret amaric că nu am pregătit o bandă cu folclorul românesc, și nu numai — ci și cu citate din creația compozitorilor contemporani, fiindcă majoritatea întrebărilor mi s-au pus în legătură cu creația lor: cum adică au redescoperit limbajul armonicilor naturale? Cum e cu muzica imaginată la Octavian Nemescu? Dar cu arheii la Liviu Dăncănu? Dar cu teatrul instrumental la Nicolae Brănduș? Și ce am vrut să spun despre corespondența dintre astre și sunete? Și cum poate să fie Iancu Dumitrescu orfic și în același timp modern? Și ce vrea să spună Fred Popovic cu „anatomia sunetului”? De ce

n-am adus benzii, discuri? Am măcar adresa casei de discuri, să poată fi comandate? Îmi dau seama pentru prima oară „ne viu” cît interes suscită „inovatiile” finierilor compozitorilor români. Cu poezia îmi vine mai ușor: am adus antologii, cărți...

Poetul martinican Edouard Glissant pune o problemă nouă: se pare că epoca modernă reinvie oralitatea, datorită televiziunii și a radioului. Ne place sau nu, asta e: poezii care par gazoane fiind recitate nu mai au nici o valoare fiind apoi citite în cărți; și invers. Nu cumva cartea începe să-și piardă valoarea, virtutea de obiect sacrosanct? (Reacția a fost de indignare, cu toții am protestat; dar Edouard Glissant nu spusese că e bine ce se întîmplă, ci pur și simplu că se întîmplă tot mai des...) Oare să reapară o nouă epocă a oralității?

ÎN glumă, am reluat discuția despre oralitate în ultima seară, la vestia cafea literară **De Kansel**, numită astfel după amvonul de lemn sculptat din mijlocul circumloarei decorate în stil medieval flamand, cu lambriuri, scuturi și arcuiri argintate, măști de diavol etc. La acel amvon putea urca oricine cîteva minute, spre a-și încerca norocul de orator: orice poet putea verifica dacă are sau nu succes la public, cu atât mai mult cu cît atenția publicului era ascuțită de celebra **Gildenbier**, „berea arcașilor”, neagră, dulce și destul de tare — în orice caz, specifică Brabantului și preferată de studenții din Leuven („Amice, orice teorie-i gri, / doar pomul auriu al vieții-l verde”). N-au rezistat tentației oratorice nici poezii lounvâiniste și astfel l-am ascultat pe O. Pastior „cîntînd” cu intonații incredibile și inimitabile „Balada ridicării”, pe norvegianul Kjell Erik Vindtorn, poreclit de noi „vikingul” (fiindcă umbra într-o comercial-turistică blană de ren, cu pletele blonde împletite la spate), „tunînd” ceva despre tărîmurile Nordului, pe grecul Sotiris Tsambiras scandînd un cîntec popular grecesc emotionant, ba chiar și pe Eugene van Itterbeek, redactorul șef al revistei de poezie „Pi”, care s-a dovedit a fi nu numai un plin de suflet organizator al festivalurilor, ci și un foarte bun poet. „Amvonul” părea să-i inspire pe toți, s-au ținut discursuri pasionate despre salvarea poeziei: în Europa, mai ales, poate printr-o întoarcere spre origini? Spre muzică și oralitate? Criza

Richelieu

Zece maeștri ai genului scurt

PUBLICIND un volum de proză americană din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, sub un titlu imprumutat din Bret Harte*, Rodica Mihăilă nu a operat un simplu decupaj în timp, în maniera istoricului literar cu pasiunea exhaustivă, ci și-a selectat materialul conform unui punct de vedere original. Interesul pentru respectivul eșantion al literaturii americane nu este motivat numai de nouitatea pe care o prezintă pentru cititorul român autori ca Edward Eggleston, George Washington Cable, Joel Chandler Harris, Kate Chopin ori Charles Wadell Chesnut, după cum nu întâmplător lipsesc cițiva scriitori de primă mărime ca Henry James, W.D. Howells și Stephen Crane. De neconceput într-o bibliografie a epocii, aceste omisiuni se explică în cazul antologiei de față prin aceea că, alegându-și ca reper Războiul Civil — marea linie de demarcație nu numai în istoria, ci și în literatura Statelor Unite —, Rodica Mihăilă și-a concentrat atenția asupra prozatorilor animați din plin de noul spirit ce domină scena literară postbelică. Afirmarea se cere, desigur, precizată.

Chiar și în prima jumătate a secolului trecut, în pofida apariției citorva scriitori de valoare universală, în America nu se poate vorbi de o literatură națională. Cele mai importante figuri literare continuă să scrie cu complexul vidului istoric și cultural, întorcându-și nostalgic ochiul minții către lunga și prestigioasă tradiție europeană. Pentru a-și justifica evaziunea într-un decor italian, Nathaniel Hawthorne deplînge, în prefața la **Faunul de marmură**, situația precară a scriitorului american silit să fabuleze „despre o țară în care nu există nici umbre, nici vechime, nici mister, nici păcate întinsecate și pline de pitoresc, nimic alt decît o prosperitate banală, în lumina simplă și clară a zilei”. Oricît de anacronic suna cu douăzeci de ani mai tîrziu, H. James reia ideea în termenii la fel de categorici: „...pînă acum civilizația americană a avut alte lucruri de făcut decît să producă flori și, mai înainte de a da naștere la scriitori, s-a străduit cu înțelepciune să le furnizeze subiecte de scris.”

În realitate, ceea ce nu se cîștigase prin Războiul de Independență, survine în urma Războiului Civil: emanciparea intelectuală de Europa. Coloriștii locali, cărora le e dedicată antologia Rodicăi Mihăilă, descoperă că nu numai o civilizație urbană sofisticată poate genera o literatură de valoare, ci și clocotitoarea viață americană; preeria, lumea Vestului în expansiune, conflictele frontierei, înfruntările rasiale, dramele plantatorilor siliți să renunțe la vechiul mod de viață în a cărui imuabilitate crezuseră alcătuiască magna unei istorii căreia îi lipsește prestigiul duratei, dar nu și caracterul spectaculos, prin accelerația cu care reface mai multe trepte de civilizație.

Cu deosebire proza pare să ilustreze un similar efort recuperator, prin caracterul său sincretic, neincadrabil în tipologia clasică a literaturii europene. Creatori ai unui gen aparte — „romance” — prozatorii americani îmbină detaliul realist, arta portretului, observația naturalistă, studiul caracterologic cu elemente fantastice, introspecția psihologică, explorarea cazurilor limită, prelungind adesea banalitatea vieții diurne în domeniul absurdului sau grotescului. Enormele dislocări umane, amenințarea „frontierei”, eterna confruntare cu necunoscutul sînt poate responsabile pentru gradul însemnat în care intervine fantezia în proza unuia secol recunoscut pentru caracterul său pozitiv. Povestiri fantastice au scris aproape toți scriitorii americani importanți, chiar și naturalistul Howells, umoristul Mark Twain (cîteva scrieri nefinisate din apusul carierei, publicate recent sub titlul **Pirția diavolului**), rebelul Jack London, cosmopolitul Henry James ori cei mai fideli reprezentanți ai filonului realist: Stephen Crane și Mary Wilkins Freeman. Este motivul pentru care, rezumîndu-se la „coloriștii locali”, cum au fost numiți exponenții realismului american, autoarea antologiei nu a putut evita includerea unor piese cu numeroase elemente romantice și chiar a două povestiri de Ambrose Bierce, aparținînd fantasticii pur. Toți autorii antologați, maeștri ai genului scurt, au în schimb ceva nou în comun în comparație cu generația anterioară: asumarea realității americane, de la pateticul vis de înavuțire al căutărilor de aur la cosmarea înaintare spre vest, ca unic și legitim univers al demersului lor.

Rareori istoriograful literaturii americane din secolul nostru își mai grupează materialul după criteriul geografic, deși se mai poate distinge în albia literaturii naționale, cel puțin un inconfundabil curent sudic. Pentru antologia de care ne ocupăm, acesta era fără îndoială esențial. Mai înainte de a-și uni vocile într-o uni-

că partitură, noile state confederate își afirmă cu voluptate specificitatea, loialtă cu interesul avid pentru orizontul brusc lărgit al noului cadru național. Rodica Mihăilă nu începe cu Noua Anglie — puritanicul leagăn al literaturii americane, spațiul spiritual al lui Hawthorne și Emerson — ci cu Vestul — acea lume cu tabere de mineri, jocuri de noroc, anecdote ce fac carieră circulînd de la o tavernă la alta, cu straniul amestec de gangsterism și cod cavaleresc ce va genera în secolul nostru o întreagă mitologie. Continuînd cu literatura Sudului, dominată de conflicte sociale (complexul sărăciei, tabuuri și fetișuri, spirit conservator și precise ierarhii) și sfîrșind cu Noua Anglie, unde interesul prozatorilor se deplasează dinspre social spre etic și psihologic, concentrîndu-se asupra vieții mărunte și cumpătate a clasei de mijloc, autoarea recompune treptat coordonatele unei adevărate geografii spirituale. Generalizările sînt, firește, simplificatoare. După cum dovedește și grupajul selectat de Rodica Mihăilă, și scriitorii sudiciți părăsesc adesea orizontalitatea vieții sociale pentru a plonja în profunzimile sufletului omenesc. Avem în vedere mai ales patru povestiri ale lui Kate Chopin, extrem de subtile sub raportul observației psihologice. Bulversarea produsă în viața de robot a unei femei modeste de atingerea magică a unui obiect de lux, ce o face să trăiască într-o nebuncască zi unice clipe autentice, „neprogramate” de viață, iluzionismul și misticismul, proiecția tuturor energiilor interioare într-un cult inventat din nevoia, fie și a unui umil „Nég Créol”, de a accede la gloria posibilă a existenței, studiul nebănuitelor sinuoșități ale sufletului feminin angajează o scriitură complexă și modernă, o înaltă știință a dozării efectelor, culminînd cu finalul sec și șocant, de tip chevian.

Exceptîndu-l pe Mark Twain, dezavantajat de cele cîteva povestiri modeste, nesemnificative (probabil din dorința traducătoare de a include doar piese inedite), ceilalți autori figurează cu lucrări reprezentative, „clasice”, căci nu s-ar putea imagina o antologie a prozei scurte americane fără **Sieur George, O zi de sărbătoare în viața familiei Hilton, Călugărița din Noua Anglie** și alte cîteva.

Deși autoarea și-a asumat dificila sarcină de a traduce totalitatea povestirilor antologate, cititorul nu se poate plînge de monotonia stilistică. Traducerea dovedește mult scrupol filologic și flexibilitate, meandrinđ cu naturalitate în toate registrele, de la aroganta frazeologie a castei aristocratice din sud, la incoerentul și coloratul jargon al unui sclav negru.

În biblioteca valorilor clasice universale, Rodica Mihăilă introduce cu această antologie un document prețios. Prozele antologate ilustrează acea perioadă din istoria literaturii americane cînd peste spațiul ei întregit plutește o nouă aspirație spre universalitate, fără a mai ignora însă identitatea și importanța valorilor specifice.

Maria-Ana Tupan

„Mîine, în secolul următor”

■ **CEL PUTIN** trei cărți din cele nouă apărute sub semnătura cunoscutului ziarist Neagu Udrouiu — am numit **Reporter pe Mississippi, Gutenberg sau Marconi?** - Eu comunic, tu comunici, el comunică — au constituit, credem, rampa de lansare a recentului volum **Mîine, în secolul următor**, tipărit la Editura Albatros. Dacă în prima predomină descrierea unei lumi fascinante, în următoarele două se observa preocuparea, devenită obsesie, de a descifra și studia noile semnificații ce stau la baza nașterii, creșterii și maturizării unei noi civilizații. Neagu Udrouiu a „accelerat” pe culoarul comunicației, al mass-mediei, al informației, devenind în scurt timp, prin scrierile apărute, un autor de referință. Această poziție, privilegiată, se datorează, în mare măsură, și faptului că este unul dintre pușinii observatori ai fenomenelor tehnologice, despre care scrie cu competență. El ne-a obișnuit nu cu definiții academice, sofisticate, ci cu o manieră gazetărească, proaspătă, prin care ne explică, nouă cititorilor, mișcarea idelilor, necesitatea creației, ritmul și suportul material al ei, modelul de educație ce stă la baza acestora, pentru ca în finalul demonstrațiilor, să clarifice că toate acestea,

Cardinalul Richelieu.
Gravură din secolul XVII.

In ultimii douăzeci de ani tezele de doctorat în litere la Sorbona abordează teme mai cutezătoare și mai prospective, uneori chiar revoluționare, păstrîndu-și însă tehnicitatea profesională vrednică de bunul renume al instituției și al profesorilor ei. Prelegerile unora dintre aceștia erau urmărite cu interes și evlavie pînă și-n restul Europei. Götthe citea regulat ziarele franceze care le publicau adesea textul integral, călăuzindu-l, cum spunea el, „într-o sferă pe care al căuta-o zadarnic în altă parte”. Printre sorbonarzi s-au numărat și mulți români.

Susținerea tezelor se face în același amfiteatru, la parter, în dreptul holului de intrare estic, sala Louis Liard, un decor aproape teatral captșuit în lemn sculptat de Legrain, ornăt cu șase medalioane pictate de Schommer: portretele lui Racine, Descartes, Bossuet, Pascal, Molière și Corneille. În fundul sălii, cu fața la auditoriu, domină portretul lui Richelieu, opera aceluiași pictor, foarte asemănător cunoscutului tablou al lui Ph. de Champaigne. Plafonul pictat înfățișează un candidat care se prezintă în fața Adevărului inconșurat de Filosofie, Știință și Istorie, figurate ca zeițe. O profuziune de tablouri și sculpturi celebre împodobesc interioarele celorlalte amfiteatre și încăperi ale istoricului edificiu, menite să traducă în veșnicie falma binefăcătorilor săi.

Printre acestea, imaginea cardinalului Richelieu revine de cele mai multe ori. Acum, cînd se împlinesc patru secole de la nașterea lui, Sorbona și Academia Franceză îl aniversază cu un program de manifestări prestigioase, incununaț cu un coloctiv internațional despre „Richelieu și Cultura”. Inițiativa de participare mi-a oferit un nou prilej de a medita, — precum candidatul de pe tavanul superbului amfiteatru —, la soarta celor patru zeițe supravegheate de ochiul „binefăcătorului” om al bisericii, mintea și brațul puterii de stat absolute din prima jumătate a sutei a șaptesprezecea.

Derutată de intrigile de palat și sfișiată de conflicte sociale și de rivalitatea neostentată dintre nobilii protestanți și catolicii protejați de Maria de Medicis (văduva regelui Henri IV, asasinat de Ravailiac), Franța prea junelui Louis XIII se afla în impasul tipic al statelor pîndite de setea de putere a celui mai abil și mai puternic

dintre veletarii. Purtător de cuvînt al clerului, Armand de Richelieu nu împlinise 30 de ani cînd văduva suverană îl numește cardinal și director al casei sale, apoi membru al Consiliului de Stat prezidat de La Vieuville. Trei sau patru luni mai tîrziu, el își arestează președintele șt-r-la locul.

Programul său de guvernare, pe cît de simplu pe-atît de complicat și dificil (zdrobirea protestantismului francez, supunerea nobilimii feudale și jugularea dreptului de critică al parlamentelor, și în exterior lupta contra Habsburgilor din Spania și Austria) se aplică într-un joc subtil de alianțe, trădări, execuții și războaie de cîmp. Cîteva exemple. Sub pretextul călcării edictului contra duelurilor — introdus ad-hoc —, arestează și descapăținează cițiva nobili ce conspiraseră contra lui. Pe alții îi trimite direct la Bastilia, sau îi deposedează de palate și moșii. Un ecleziast rebel este executat pentru... vrăjitorie. Execuțiile se țîn lanț, ca urmare a descoperirii altor „comploturi”, reale sau imaginare. Și alt exemplu: pentru că banii nu au miros, la milioane de la olandezii protestanți ca să-și plătească trupele cu care-l bate pe spanioli, vrăjmașii lor, dar și ai Franței...

Creatorul absolutismului regal servea în primul rînd statul centralizat, grijului toluși cu susceptibilitatea suveranului său neajutorat, a cărui încredere orărbă și-o cultiva neconștient, într-un conflict surd cu regina-mamă care nu-și mai agrea protejatul după atitea succese personale interne și internaționale.

Constatare la rege un dezechilibru psihologic atribuit parțial epilepsiei: impulsivitate și timiditate, bilbilă, spaime mistice dinaintea oricărei decizii. Boala se datora pesemne traumatismului suferit în copilărie de asasinarea tatălui său la care regina-mamă era bănuită de complicitate. Simțea o repulsie față de genul feminin, chiar de soția lui, infanta Anna de Austria. Cînd regele s-a îmbolnăvit, Maria de Medicis și partizanii ei au încercat să-l înlătore pe Richelieu, dar Louis, consecvent, a respins acuzațiile, a trimis la șaofod sau i-a băgat în pușcărie pe amicii mamei sale, iar pe dînsa a surghiunit-o cu supremă satisfacție.

Succesele mai sus pomenite au fost într-adevăr însemnate, unele chiar memorabile, mai ales în politica internă: a creat o mare flotă destinată comerțului și noilor teritorii de peste mări, administrația lui s-a remarcat prin reforme utile și curajoase, în finanțe, armată și legislație. A fondat și Academia Franceză și cu asta ne întoarcem la subiectul inițial, la Cultură, și revenim la Sorbona.

ORICE universitate este un receptor și un catalizator de experiență culturală și un propovăduitor prin excelență, **ab humo ad alta** — cum scrie pe sigiliul celei pariziene. Studenții celei de început erau indeobște săraci și învățau pe apucate de la „magiștri în arte” care le deschideau porțile celor trei „facultăți”, superioare: medicina, dreptul și teologia. Aceasta din urmă va fi Sorbona care prin grija canonicului Robert de Sorbon (1201-1274), devenit „provisor” — ul ei, își cîștiga faima, celebrîndu-l și numele. Curînd avea să ajungă arbitru stîinfelor teologice europene (cam dogmatic și nu totdeauna imparțial) semănînd excomunicării, condamnări și cenzuri, dar

de drept blazon. Tehnologia pare a fi calul de curse păstrat la întineric multă, multă vreme, în așteptarea momentului prielnic. Cînd acesta din urmă a sosit, iată bidivul rasat adus în față și intrat în grupa de elită fără prea multe complexe.

Pornînd de aici, în cele aproape 300 de pagini, scrise cu nerv, ne sînt „demonstrate” o serie de construcții de referință pentru economia și industria niponă. Toyota, simbol al automobilelor japoneze, Honda, regele motocicletelor, marile case ale aparatului electrice și electronice, locurile unde se nasc roboții, fiil tehnologiilor viitoare, întreprinderile de aparatură de tehnică de calcul, de telecomunicații, de optică și mecanică fină etc.

Cartea conține, în afară de monologul de rigoare, multiple convorbiri, dialoguri, cu personalități ale vieții politice și economice, dialoguri din care cititorul, specialistul român, pot desprinde concluzii interesante. Ea beneficiază și de o bogată „memorie informațională” în care sînt sintetizate date și cifre extrem de utile.

Marian Constantinescu

* Sărutul lui Salomy Jane. Selecție, traducere, prefață și note de Rodica Mihăilă, Ed. Univers, 1985.

și cultura

mereu orgolioasă de autonomia ei, în ciuda criticilor acerbe ale umaniștilor Rabelais, Montaigne și alții, adepți ai libertății cugetului.

Edificiul bătrîn de trei veacuri arăta de pildă de părăduit în 1607, cînd tînărul Richelieu și-a susținut acolo teza și a fost admis printre ai casei, pentru a ajunge el însuși provisor-ul ei, cu puțin înainte de a fi făcut cardinal. Stăpin pe cele trebuitoare marilor sale transformări, el și-a îndreptat cu simpatie atențiunea către alma-mater și odată cu asta arhitecturii propriilor sale palate și castele si fondurile cerute pentru o renovare vrednică de marele patron. Cînd a fost pe terminate, istoricii Parisului au numit-o „una din cele mai frumoase podoabe ale orasului”. Prima piatră a fost pusă (ați ghicit, la marea „sală a disputelor” unde avea loc susținerea tezelor!) de către arhiepiscopul de Rouen, în numele și absența Cardinalului reținut la asediul protestanților din La Rochelle. Protectorul a lăsat prin testament porunca să fie înmormîntat în biserica Sorbonei ctitorită de dînsul. Dar după moarte, nepoata lui, executor testamentar, s-a lăsat greu în privința cheltuielilor de amenajare a mauseului care, sculptat de Girardon, n-avea să fie isprăvit decît peste cincizeci de ani.

Delăsată sub revoluție, reinnoită sub imperiu, reconstruită și extinsă sub republică, noua Sorbonă n-a păstrat dintr-ai lui Richelieu decît Capela, capela funerară cu grupul statuar în marmură al defunctului, pregătită în pripă de meșteri mari, cafe și zidari, să găzduiască paras-tasul din zilele acestea. La sfîrșitul lui septembrie, cînd Rectorul m-a poftit e-o vîd (cu toate explicațiile colegiale de mai sus), acolo se mai ținea o expoziție de pictură a artiștilor amatori din arondisment; primăria închiriasc spațiul pentru vad, — fiindcă are ieșire directă în Place de la Sorbonne —, ca orice prăvălie cu scară, chiar dacă una de marmoră toscană.

Cunoscător ca nimeni altul al culșelor curții regale, Saint-Simon avea să-și exprime patetic, o sută de ani mai tîrziu, ura față de „lucrătorii monarhiei absolute”. Richelieu și urmașul său direct Mazarin. Se referea desigur la partea lor de vină ca oameni de stat mai luminați, fiindcă, să nu uit, mormîntul lui Mazarin se află în incinta Academiei Franceze. Într-o mai nouă istorie a gîndirii europene, la capitolul „de la umaniști la oamenii de știință”, Robert Mandrou îl evocă la rîndul său printre adversarii progresului ideilor; dar lumea de azi, ca și cea de ieri, vede cu alți ochi decît cea de-aialtăieri, dacă e să plasăm oamenii în mentalitatea timpului lor despotice și să judecăm fără patimă istoria acestuia.

Richelieu a înțeles cultura nu din afara, ci din preajma oamenilor ei, ca om de carte și protector al cărturarilor și artiștilor și ctitor de institutii durabile. Monografiile ce-i sînt dedicate și însuși istoria Franței o mărturisesc. Ar fi păcat să-l coborîm statuia ca să-l vedem mai bine, la nivel pietonal. Da, dar... „și bronzul are o găurică”, — cum zicea, într-o parabolă, Ciccone Theodorescu —, în câlcii ca Achile, sau în cap.

Cardinalul mecenat, care în 1629 a oficializat confreria academicienilor literați (printre care unii detineau titluri reale de glorie), avea slăbiciunea de a se considera nu numai un critic infailibil, dar și creator, poet și dramaturg. Critic nefericit, pentru că a încercat să impună noile reguli ale tragediei (cele „trei unități”) prin metode administrative. Ar fi fost

poate scuzabil, prin simplul fapt că dogmatismul intra în obiceiurile vremii și nu numai în Franța. (Inspăimîntat de condamnarea lui Galileu, Descartes își auto-cenzura în 1633 Tratatul lumii și din re-mușcare a scris mai tîrziu Discursul asupra metodei, pribegind prin țările cîștigate pentru Reformă.) Dar o serie de amănunte meschine vin să adauge principialității în general lipsa de principii în particular.

De pildă, să reamintim bătălia pentru Cîd-ul lui Corneille. Succesul neașteptat al capodoperei noului dramaturg i-a enervat pe toți confratii cu pensii și coro-nite oficiale, de la obscurul Claveret, pînă la pe-atunci ilustrii Mairet și Scudéry. Mairet l-a învinuit de plagiat. Într-un pamflet, urmat de altul și altul. Scudéry l-a luat mai subțire, într-o serie de „observații” care demonstrează că: subiectul piesei nu există; incalcă „regu-lile”; conduita personajelor e total inco-venientă (Chimene e calificată impudică și paricidă); versurile sînt proaste etc. etc.

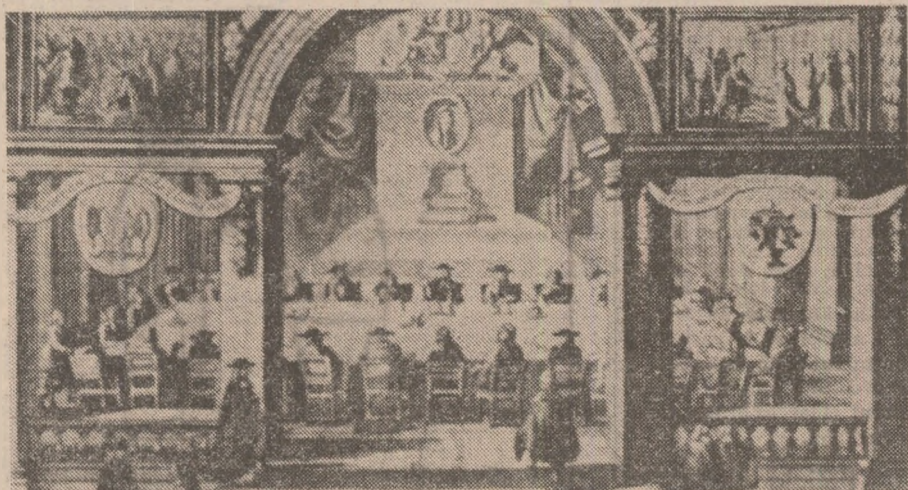
Printre gelosi s-a ridicat însă și Riche-lieu, — care în orele libere tachina muzele și scria piese fără viitor —, cu toa-te meschinele trăsături de caracter ale rataților din toate timpurile. Mai politi-cian decît ceilalți defălmători. Cardinalul a sesizat Academia, deci forul suprem al literelor franceze, ca să judece și să de-cidă despre Cîd-ul lui Corneille. La răs-punsul distinsei sale ctitorii, transmis în două redactări succesive — un răspuns nemulțumitor din punctul său de vedere — marele om de stat a reacționat cu su-părare și a cerut un nou arbitraj, unula din favoritul său cei mai apreciați în lu-mea bună, academicianul Chapelain (în-sărcinat între altele și cu distribuirea pensilor de merit) care, după alte tergl-versări, a smuls confratilor săi o rezolu-tie de compromis intitulată „Sentimentele Academiei”, o lucrare de critică mărgi-nită, șicanteră și lipsită de duh, rămasă în istoria literaturii franceze ca un docu-ment fără glorie, inspirat de o persona-litate atît de glorificată, pentru că temu-tă, desi în fond glorioasă...

Astăzi, Corneille se recitește altfel și poate că, în unele privințe, unii din cri-ticii lui de acum si-ar putea însuși citeva din „sentimentele” academicienilor de-a-tunci. Cred că am să citesc ceva asemănă-tor, cam prețios-ridicol, într-o publicație franceză nu demult. Cei de-atunci aveau scuza că Molière nu apăruse încă spre a vesteji ipocrizia și tupeul celor amuzați de „voința morală” și de „sublimul” ver-bului eroilor cornelieni și de „simțul lor „exagerat” al datoriei și onoarei.

Independent de toate acestea și de al-tele, Eminența Sa va fi putut observa, cu rațiunea lui rece, că eroii dramatice ai ri-valului său literar dezvăluiau totuși ceva din adîncul ființei sale de Comandor. Su-fletele tari care își judecă pasiunile fără patimă, voințele dure și neîndurătoare, aparțineau într-un fel marilor ambițioși lucizi ai secolului său, după chipul și ase-mănarea cardinalilor de Retz și de Riche-lieu. Eu subscriu la ideea aceasta cu rez-erva pe care un coleg sorbonnard a for-mulat-o în prelegera sa: „eroismul cor-nelian nu se identifică cu virtutea și nu rareori o exclude”. S-o fi înțeles de la în-ceput astfel și Cardinalul? Atunci totul se sfîrșește cu bine.

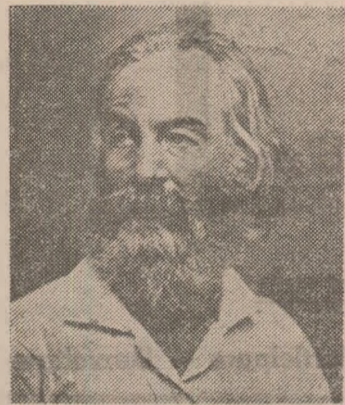
Richelieu a servit Franța, servindu-se pe sine. Sau vice-versa. Dar Cultura? Ea, precum se vede, supraviețuiește tuturor ipotezelor, una cu Istoria și cu Adevărul.

Mihnea Gheorghiu

O ședință a Academiei Franceze în secolul XVII.

Walt Whitman

Osceola*)

Cînd a simțit că i-a sosit cel de pe urmă ceas,
S-a ridicat încet din așternutul de pe podea,
Și-a îmbrăcat cămașa, hainele de războinic,
Și-a încălțat jambierele, și-a strîns cingătoarea în
jurul mijlocului,
A cerut vopsea de cinabru (cineva îi ținea o oglindă),
Și-a spoit jumătate din față și din gît, inchieturile
și dosul miinilor,
Și-a pus, cu grijă la briu cuțitul de scalpat și apoi,
după ce s-a întins pe așternut și s-a
odihnit o clipă,
S-a ridicat din nou, pe jumătate așezat, a zîmbit,
a dat liniștit mina cu fiecare și cu toți,
S-a lăsat moale pe podea (stringind tare coada
toporașului tomahawk),
Și-a fixat privirea pe nevastă și pe copilași — ultima:
(Și aici, un rînd în memoria numelui și a morții sale).

Adio, fantezia mea!

Rămii cu bine, tovarășă scumpă, iubita mea! Plec
departe. Unde, nu știu
Și nici spre ce soartă, sau dacă te voi mai putea
întîlni vreodată.
Deci, adio, Fantezia mea!
Acum, la sfîrșit, să mă uit o clipă înapoi;
Tot mai incetul, mai slabul tic-tac al ceasului
e încă în mine.
Apoi, plecarea, căderea întunericii și imediat surda
bătaie a inimii încetează.
Am trăit mult, ne-am bucurat, ne-am alintat.
Minutat! — Acum, despărțirea — Adio, Fantezia mea!
Totuși, să nu mă grăbesc.
În adevăr, am trăit mult, am dormit împreună, am
păturs
unul în celălalt, ne-am amestecat devenind
unul singur,
Așa că, dacă e să murim, să murim tot împreună
(da, vom rămîne uniți).
Dacă e să ne ducem undeva, să ne ducem tot împreună
să ne întîlnim cu ceea ce se întîmplă.
Poate așa, ne vom simți mai bine și mai veseli
și vom învăța ceva.
Poate, acum tu ești aceea care mă conduce
cătrec adevăratele cîntece
(cine știe?)
Poate, tu ești fatalul instrument core, în adevăr,
face și desface — așa, că, acum la sfîrșit,

ADIO ȘI SALUT! FANTEZIE A MEA!

Legatul meu

Om de afaceri, adunător de mari averi,
Făcîndu-și, după ani, socotelile și pregătîndu-se
pentru ultimul drum,
Imparte copiilor acareturile și pămînturile, donează
acțiuni, bunuri și fonduri unei școli sau
unui spital
Și lasă bani unor parteneri să cumpere suveniruri
din pietre prețioase sau din aur.
Eu, cercetîndu-mi viața îndeaproape
Și neaflînd nimic din anii mei pierduți
Să dăruiesc prietenilor,
Nici case, nici pămînturi, nici bibelouri
din pietre prețioase sau din aur,
Am găsit, totuși, pentru voi și pentru cei de după voi,
Unele amintiri din război
Și mici suveniruri din cantonamente și de la soldați.
Vi le las, cu dragoste, legate în acest mînunchi
de cîntece.

Adio, fantezia mea!

Adio, fantezia mea! (Am un cuvînt de spus,
Dar, nu e tocmai timpul. — Cel mai bun gînd
al oricărui om, sau cel mai bun cuvînt
Este cel căruia i-a sosit vremea. — De aceea, pentru
titlul lui,
Pe al meu îl țîn pentru sfîrșit).

În românește de
George Macovescu

*) Osceola, căpetenie a tribului Seminola, din Florida. Prins, prin înșelăciune, în războiul dintre yankei și indieni, Osceola a fost închis în fortul Moultrie, unde a murit în captivitate. (n. t.).

Participare — Dezvoltare — Pace

Participation
Développement
Paix

Année internationale de la jeunesse, 1985

● Recent, ne-a parvenit de la New York setul de presă difuzat cu ocazia Conferinței mondiale asupra Anului Internațional al Tineretului. Din materiile existente, am selectat un articol semnat de tinăra scriitoare mexicană Lizbeth Garcia Trejo, apărut în ediția specială pe care ziarul **Forum du développement** (publicat de Departamentul pentru Informatică economică și socială al O.N.U. și Universitatea Națunilor Unite) o dedică Anului Internațional al Tineretului:

„Tineretea constituită o parte, chiar cea mai mare parte, a vieții foarte multor oameni. În drăzneală și sinceră, este totodată caabilă de cruzime și generozitate, puternică și neotincioasă din lipsă de sprijin: este o stare de dragoste și este meru în căutare de iubire; atunci când primește în dar ură, răspunde prin resentimente adânci; caută să răzbune atita singe vărsat sau caută să justifice mortii căzuti până acum, acceptând ideea luptei pentru un ideal, pentru o cauză dreaptă.

Aceasta este tineretea. Iar lupta pe care o întreprinde acum este cea pentru schimbare, pentru dreptate, pentru egalitate

și pace. Și exprimă ocazta luptă pentru aceste idealuri, prin mijloacele de expresie proprii gândirii și simțirii sale. Pictură, cîntec, compoziție, regie, dialog, scris. Este, această tinerete, sintem noi, tinerii, mis-care pură, energie pură, foc ce se ridică în vîlvă-tale... dar care se și stînge și moare. Și va muri atunci cînd idealul lipsește. Pentru că există atita tineri prin vîrsta lor fizică, dar bătrini prin spirit și aspirații. Bătrini fără ziua de mîine. Și, pe de altă parte, oare nu sint atit de mult oameni ce au depăsit vîrsta tineretii, cărora puterea tinerească a idealurilor le dă forța să meargă din ce în ce mai departe transformînd la modul revoluționar destinul unui popor și al unei țări?

Și lansez acum o chemare tocmai în virtutea acestui spirit, forță și elan proprii tineretii... al unei tinereti impulsive cîteodată, poate ușor nebuhată, dar niciodată animată de rele intenții. Chemarea este aceasta: să ne unim. Să ne alăturăm puterile în lurul aceluiași ideal, să participăm împreună la edificarea unei păci care să aibă durata eternității pe întînderea planetei Pămînt“.

Cr. U.

Edgar Snow

● Universitari, ziaristi și istorici din numeroase țări au participat la simpozionul organizat în R.P. Chineză pentru a marca împlinirea a 80 de ani de la nașterea scriitorului american Edgar Snow (1905—1972). Acesta a fost primul scriitor occidental care a urmărit viața poporului chinez și a conducătorului său Mao Zedong în cursul luptei împotriva ocupației japoneze și a forțelor Kuomintangului. Edgar Snow a devenit celebru pe plan mondial după apariția cărții sale, **Red Star Over China** (Steaua roșie deasupra Chinei), care este o cronică a anilor respectivi. În cadrul simpozionului a fost evocată călătoria făcută de Snow de la Shanghai la Saratsi, în Mongolia Interioară, unde a fost trimis de „China Weekley Review“ (o publicație săptămînală în limba engleză), în 1929.

Un nou muzeu

● Palatul Villahermosa din Madrid, situat în apropierea muzeului Prado, a fost de curînd renovat, începîndu-se din luna octombrie o nouă existență: muzeu de artă, o continuare prin vecinătate a Prado-ului. Acum

„Acum cincizeci și șase de ani, foametea din Mongolia Interioară a trezit în reporterul american dorința irezistibilă de a proceda la o investiga-re serioasă pentru a înțelege cauzele adevărate ale unor asemenea tragedii“ — a spus Lois Wheeler Snow, soția autorului. „Realizarea acestei dorințe — a adăugat ea — l-a condiționat pe Snow în direcția combaterii consecvențe, de-a lungul întregii sale vieți, a bigotismului, fascismului și nazismului și a oricăror asemenea manifestări, oriunde s-au produs vreodată“. În același an, 1929, Snow a publicat o relatare a celor constatate în Mongolia Interioară, într-un mic volum intitulat **250 000 de vieți salvate**, care este considerat acum drept predecesorul **Stelei roșii deasupra Chinei**. În imagine — Snow și soția sa în China, în anul '30.

Expoziție Anna Seghers

● La Biblioteca municipală din Berlin se află deschisă o expoziție omagială prilejuită de a 85-a aniversare a zilei de naștere a scriitoarei Anna Seghers (19. XI. 1900—1. VI. 1983). Fotografii, manuscrise, scrisori de la prieteni și colegi ilustra-

muzeul găzduiește expoziția „Pictura napolitană din sec. XVII, de la Cavaggio la Giordano“. Treizeci de pictori ai timpului sint reprezentați prin o sută șizeci de lucrări.

ză principalele etape din viața și activitatea ei publicistică și cultural-politică. Sint prezentați ediții în alte limbi, editate în multe țări ale lumii. O secțiune specială este rezervată adaptărilor pentru scenă și ceran ale operelor Annei Seghers.

„Cuvintele rămin“

● De-a lungul extraordinarei sale cariere, François Mauriac a acordat, criticilor și ziaristilor, interviuri pe care presa le-a publicat sau care au făcut obiectul difuzării la radio și T.V. Toate aceste interviuri sint niște prețioase documente, adeseori uluitoare, deoarece ele atacă toate marile teme ce au alcătuit fondul operei sale literare și prezintă ideile care l-au jalonat viața. Cititorii pot urmări astfel evoluția gândirii, pot compara răspunsurile pe care François Mauriac le-a dat interlocutorilor săi în diferite epoci ale vieții. În sfîrșit, întilnim în aceste interviuri idei, sentimente care ni se vor părea mai personale, mai spontane decit cele pe care scriitorul le-a exprimat în opera sa. Keith Gosh, profesor de limba și literatura franceză în Australia, specialist al operei lui François Mauriac, animat de grăia ca

aceste interviuri să nu fie uitate, le-a strîns, dat și grupat pe teme, publicîndu-le acum într-un volum ce poartă titlul de mai sus (ed. Grasset). La acesta, se adaugă recentul **Mauriac intime** (ed. Stock), cu fotografii de Jeanne François Mauriac și prezentări de Claude Mauriac.

Juhan Borgen, inedite

● Văduva remarcabilului scriitor norvegian Juhan Borgen continuă să lucreze la valorificarea mostenirii literare a defunctului ei sot. Nu demult, editura norvegiană „Gundelid“ a publicat volumul **Juhan Borgen. Patru conferințe**, sub îngrijirea Annei-Marta Borgen care, prin interesantele sale comentarii biografice, adaugă noi trăsături la portretul scriitorului. Borgen a fost nu numai un excelent romancier, dramaturg și ziarist, ci și un subtil critic, teoretician și cercetător literar. În legătură cu marea sa putere de muncă au circulat adevărate legende. Borgen a urmărit îndeaproape dezvoltarea procesului literar din Norvegia ca și din multe alte țări. A scris un număr imens de articole despre problemele generale ale artei, despre psihologia creației, despre diferiți scriitori. Se producea frecvent la radio și televiziune și a întreprins un turneu de conferințe în nordul Norvegiei. În volumul îngrijit de soția sa, sint incluse cîteva dintre aceste conferințe, al căror text nu fusese publi-

cat. În imagine, Juhan Borgen vorbind în fața studenților și profesorilor la Universitatea din Oslo.

„A gîndi cu Picasso“

● Este titlul unui volum apărut la Aufbau-Verlag (R.D.G.). Cartea cuprinde considerații despre artă, artiști, experți, critici — pe care autorul, Daniel Keel, le-a selecționat din numeroasele discuții pe care „maestrul“ le-a purtat cu diverși prieteni și cunoșcuți. „A gîndi cu Picasso — mărturisește Daniel Keel — nu înseamnă să privești solemn spre înălțimile artei, căci anumite considerații citate în lucrare arată ce plăcere avea maestrul de a pune sub semnul întrebării propriile opinii, de-a purta o dispută cu el însuși“.

Confesiune

● În recent apărutul volum al marcantului poet bulgar Gheorghe Djagarov, intitulat **Confesiune**, sint reunite versuri încredite de cititori, articole și escuri. Dar aceasta nu reprezintă o simplă culegere de scrieri alese de diferite genuri, după cum subliniază săptămînalul „Literaturen front“, ci „o entitate vădînd personalitatea bogată, complexă multilaterală a autorului. Oricare alt titlu ar fi fost inexact, pentru că fiecare rînd are semnificația unei confesiuni, iar întreaga carte se citește ca o confesiune“. Volumul reprezintă un fel de bilanț al creației lui Djagarov, la 60 de ani.

Am citit despre...

Neliniștitorul Mailer

■ SE poate scrie excesiv despre un scriitor excesiv? Se poate scrie fără implicare despre cel mai auto-implicat dintre scriitori?

Se poate scrie mai mult decit ar vrea chiar și cel mai asiduu dintre admiratorii unui scriitor să afle despre acesta, nescriind în fond nimic despre opera lui?

Și, în sfîrșit, se poate realiza tripla performanță de mai sus fără a scrie, de fapt, nici un cuvînt?

Da, se poate. Și chiar cu rezultate uimitoare.

O dovedește Peter Manso, autorul cărții **Mailer — viața și vremea lui**, un op de peste șapte sute de pagini mari și indesate, cea mai recentă și mai neobișnuită biografie a celui ce-si prevenise cititorii că se simte „prizonier al unei percepții a realității, care nu se va mulțumi cu mai puțin decit revoluționarea conștiinței epocii noastre“.

Dar, cită stăruință, cit devotament, cită migală au intrat în acest mozaic de declarații, amintiri, reflecții și comentarii juxtapuse pentru a lumina din peste două sute de enghluri (numărul celor ce au răspuns la întrebările ziaristului Peter Manso) virtețul de împliniri din care Mailer și-a construit o statură publică, o prezentă bătaioasă și ferventă, un mod de existență zbuciumat, așa cum se construiește o operă!

Vreme de peste trei ani (mai exact, 40 de luni), Peter Manso a stat de vorbă cu Mailer, ca mama și cu sora lui, cu fosta lui soție, cu scriitorii (printre alții Kurt Vonnegut, James Baldwin, Lillian Hellmann, E. L. Doctorow, Allen Ginsberg), cu actorii, regizorii și producătorii de filme (Shelley Winters, Gene Kelly, etc.), cu nenumărați critici, publiciști, editori, cu boxerii și cu polițiștii, cu psihiatri și cu colegi de liceu sau de universitate și camarazi de armată ai lui Mailer, cu oameni politici, cu avocați, cu Jack Henry Abbot, care ispășește o condamnare la 15 ani închisoare pentru omorul săvîrsit după ce fusese pus în libertate condiționată ca urmare a intervenției lui

Mailer, entuziasmat de talentul de scriitor al criminalului ce avea să recidiveze, cu prieteni dintotdeauna sau de dată recentă ai scriitorului. Transcrierea mărturiilor lor, înregistrate la magnetofon, a însumat 20 000 de pagini. Prescurtate, confruntate cu documente tipărite sau manuscrise și aranjate în ordinea cronologică a împlîririlor evocate, ele alcătuiesc o carte densă, colorată de subiectivității puternice, care se potențează sau se neutralizează reciproc, o naratiune pe atitea voci încît nu era de așteptat o viziune unitară; integratoare, asupra personalității proteice a lui Norman Mailer.

Între multele biografii care au încercat pînă acum să sesizeze liniile de forță ale operei și caracterului lui Mailer — entități strîns interconținute — cea mai „solidă, responsabilă, perfect echilibrată și bine documentată“ a fost, după părerea revistei „The New York Times Review of Books“, cea semnată de Hilary Mills (autoare nici măcar menționată de Peter Manso), apărută la sfîrșitul anului 1982. Între „alte calități, se recunoaște accei biografii meritul de a propune cea mai succintă definiție atotcuprinzătoare a fenomenului Mailer. Ea suna după cum urmează: „Romancier, cofondator al revistei «The Village Voice», distins de două ori cu Premiul Pulitzer, membru al Academiei americane de arte și litere, deținător al Premiului național al cărții, om care și-a înjunghiat soția, a fost căsătorit de șase ori, are opt copii, a definit stilul «hip», a militat împotriva războiului din Vietnam, a candidat la funcția de primar al New York-ului, a combătut mișcarea feministă, a fost producător de filme, boxer, actor la Hollywood, și amant imaginar al Marilyn Monroe“. Nu e, fără îndoială, o formulă simplă, lină, ră. Norman Mailer nu începe sub o etichetă și de aceea cred că procedeul ochiului de muscă, folosit de Manso, i se potrivește. Montaajul de aserțiuni necomentate — decit în măsura în care completează, se precizează sau se contrazic una pe alta — reconstituie evoluția scriitorului care a fost extraordinar atita vreme cit proza și, deopotrivă, existența lui, devansau cu cel puțin un pas evoluția societății, a conștiinței și a culturii americane, înclinațiile, gusturile și aversiunile contemporanilor lui. Norman Mailer care, după opinia unui eritic, „s-a născut cu mai mult talent decit orice alt compatriot al său de la Faulkner încoace, dar uneori pare că încearcă să-l arunce pe fereastră“, ne este înfățișat ca un om care nu cunoaște măsura și nu acceptă nici o limitare a dreptului său de a fi „deschizător de drumuri“ cu riscul chiar ca drumurile deschise de el să se infunde iremediabil.

Felicia Antip

N. IONIȚĂ

„Verba volant...“ ?

„O pessimum periculum, quod operatum latet“
Publilius Syrus, Sententiae, 629

● O prozatoare de origine daneză, trăind în Kenya la începutul secolului... Hemingway afirma că ar fi putut lua Premiul Nobel înaintea lui, considerând că, într-o zi, cărțile semnate de Karen Blixen vor cunoaște o consacrare internațională. Se pare că la recentul Tîrg internațional al cărții de la Frankfurt pe Main a suscitad un interes deosebit. Sydney Pollack lucrează acum la un film după cea mai cunoscută carte a ei, *Despărțirea de Africa*, avînd ca interpreți principali pe Meryl Streep și Robert Redford. Editurile franceze Gallimard și Stockii vor reedita opera, iar editura Laffont va publica pînă la sfîrșitul anului o istorie a vieții sale, care este considerată în America un best-seller.

Tankred Dorst

● În piesele dramaturgului Tankred Dorst (în imagine) realitățile vest-germane își găsesc o nuanță concretizată. Aceasta este și cazul celei mai recente scrieri dramatice, *Henri sau durerile imaginației*, a cărei premieră a avut loc cu mare succes la Dussel-

dorf. Acțiunea piesei se desfășoară la sfîrșitul celui de al doilea război mondial și constituie ultima parte a unei trilogii, primele două intitulindu-se *Vila* și *Pe Chimborazo*. Cu aceste trei piese, Dorst, înfățișînd destine individuale, creează o cronică a istoriei germane contemporane. Născut în 1925, Dorst a devenit celebru prin două dramă: *Epocă glacială* și *Merlin*, care au fost prezentate cu succes și la Budapesta și Rio de Janeiro.

● La 29 noiembrie a încetat din viață, regizorul, scenaristul și actorul sovietic Serghei Gherasimov (născut la 21 mai 1906, la Celiabinsk). A debutat în cinematograful ca actor, în Grupul F.E.K.S. (Fabrica actorului excentric), lucrînd sub îndrumarea lui L. Trauberg și G. Kozintev. Această ucenicie și-a pus amorența asupra întregii sale activități deoarece regizorul Gherasimov și, mai tîrziu, profesorul la V.G.I.K. (Institutul de cinematografie din Moscova) a considerat actorul drept factor determinant în alegerea și transpunerea pe ecran a unui anumit subiect, fiind totodată și un descoperitor de tinere talente. Cariera sa regizorală, începută în 1930, cu comedia *22 de nenorociri*, se îmbină cu cea interpretativă (*Maschade* — 1941, *Oameni și fiare* — 1962, *Fiice și mame* — 1974), ultimul său film, *Lev Tolstoi* (1984), fiind unul dintre cele mai elocvente exemple pentru portretul lui Gherasimov în aceas-

tă dublă ipostază. Filmografia sa de regizor (27 de titluri), oglîndește evoluția cinematografului sovietic din ultimele cinci decenii, de la gloriificarea unei societăți sub diversele sale aspecte (*Orasul tineretii* — 1938) la celebrarea virtuților patriotice ale tineretului în timpul celui de al doilea război mondial (*Tînăra gardă* — 1948) și, apoi, la preocuparea pentru universul psihologic al omului contemporan (*Pe malul lacului* — 1970). Indiferent dacă filmele sale sînt de inspirație originală (*Invățătorul* — 1939) sau ecranizări (*Pe Donul liniștit* — 1953), dacă sînt de actualitate (*Ziaristul* — 1967) sau de epocă (*Tîneretea lui Petru* — 1982), ele reflectă într-o manieră academică atitudinea despre lume și viață a artistului — cetățean Serghei Gherasimov, cel care a fost deputat în Sovietul Suorem, secretar al Uniunii Cineaștilor din U.R.S.S. și membru în Comitetul sovietic pentru apărarea păcii.

„Guinness” la a 30-a ediție

● Publicată pentru prima dată în 1955 de către Arthur Guinness, cartea recordurilor (*Guinness Book of World Record*) a ajuns anul acesta la cea de-a 30-a ediție. De la tirajul inițial de 51 000

exemplare, ea a ajuns să fie difuzată astăzi în Anglia într-un tiraj de 500 000. De-a lungul anilor, unele date s-au menținut, altele au fost depășite sau li s-au adăugat noi și noi performanțe.

„Cavalerul solitar”

● Este o nouă premieră cinematografică. Interpretul principal, care a jucat în filmele lui De Sica și Sergio Leone, Clint Eastwood, semnează acum și regia, dovedind calități care l-au dus la reușită. Este un western fără cavalcade nebunești, fără spații uriașe și fără nesfîrșite idile sub clar de lună. Există toate aceste elemente, dar cu măsură, subordonate su-

biectului, Interpretării psihologice. Clint Eastwood dovedește că westernul nu este un gen minor, în exclusivitate comercial, investindu-l cu subtilitate, cu mister. Regizorul Clint Eastwood și-a ales o echipă de actori care au răspuns dorințelor sale: Christopher Penn, Michael Moriarty, John Russell, Carrie Snodgrass (actriță de teatru și TV, cunoscută) și Sydney Penny.

Un disc deosebit

● Anna Tomova-Sințova, Agnes Baltsa, José Carreras și José Van Dam formează un admirabil quartet vocal, într-o interpretare tulburătoare, prin nuanțele obținute și sobrietate, a *Requiemului* de

Mozart. Orchestra Filarmonică din Viena și corurile Operei din Viena și Operei din Sofia sînt deasupra oricărui așteptări și aprecieri. Cel care dirijează această înregistrare de zile mari este Herbert von Karajan.

Fragmente

■ Literatura este arta cea mai independentă de materie. Ea nu are nevoie decît de creion și de hirtie sau, în ultimă instanță, nici de acestea. Nici măcar simțurile nu îi sînt necesare, ca muzicii și picturii. Poți scrie orb, poți scrie surd. Spiritul, singur, este cel ce crează, fără simțuri, fără instrumente, fără interpreți. Această imaterialitate îi dă literaturii o autonomie superioară, specifică, inrudită cu noțiunea de libertate.

■ Aflu că o furtună de nisip din Egipt a scos la iveală, mutînd niște dune în desert, un templu roman cu inscripții faraonice. În loc să mă bucur, descoperirea îmi dă întreaga măsură a întîmplării de care depinde istoria și mă intristează ca o sugestivă ilustrare a Ecleziaștului.

■ Îmi imaginez scrisul, mereu, la viitor. Din letargia scrii îmi imaginez cu plăcere hărnicia dimineții. Îmi e frică să mă apropiu de hirtia cu cele două rînduri începute, dar mă gîndesc cu voluptate cum le voi continua mai tîrziu. O aminare a curajului, dar și a bucuriei, o formă de lășitate, dar și de masochism.

■ Cu toată evidența multiplicării la infinit, cu toate milioanele de cupluri care fac să se perpetueze specia umană, cu toată inexorabila logică a pluralității dragostei, nu pot să înțeleg iubirea decît ca fenomen unic. Îmi dau seama de absurditatea, monstruoasă aproape, a ideii mele, și totuși, două perechi de îndrăgostiți, așezați în parc pe două bănci alăturate, mă umplu de stupoare.

■ Nu simt nevoia să șochez lingvistic. Dimpotrivă, sînt fericită că am la îndemînă un instrument gata format pe care nu trebuie decît să-l folosesc, care e în stare să transmită ceea ce vreau și căruia nu-i cer decît să fie cit mai neobservabil.

■ Îmi amintesc, din muzeele de arheologie, formele neobișnuite, fără număr, ale vaselor de dinainte de apariția roții olarului. Tehnica a îngrădit aria fanteziei, perfecționînd numai părțile care a reținut-o din ea.

■ Nu cred că este ceva mai tulburător, mai lipsit de apărare decît proza unui mare poet, ceea ce trebuie să încapă în ea și să spună lucruri de neșpus, ca o aură care ar încerca să ia forma unei pălării.

Ana Blandiana

„Lincoln”

● Marile evenimente ale istoriei sînt în același timp legendă și adevăr. Războiul de secesiune, gătit de des imortalizat de cinema, își are deja romanul său legendă, *Pe aripile vîntului*. Acum își are romanul adevăratului, *Lincoln*. Este și titlul cărții renumitului scriitor american Gore Vidal. De pe peronul gării Washington, unde a debarcat în cognito într-o dimineață picloasă a lunii februarie 1861, pînă în loja teatrului Ford, unde destinul său s-a împlinit într-o seară de iarnă a anului 1865, cititorii urmăresc, pas cu pas și aproape zi de zi, itinerarul politic și omenesc al lui Abraham Lincoln (1809—1865, președinte al S.U.A. din 1860). În stufosul roman

al lui Gore Vidal, Lincoln e văzut de rudele apropiate, de rivalii săi, de viitorii lui asasini. E văzut de soția sa, Mary, care îl adoră, dar a cărei debilitate mintală și risioa extravagantă îl îngrijorează mult pe președinte; de Steward, strălucitorul său secretar de stat, care, după ce l-a disprețuit, pînă la urmă îl va respecta și admira; de principalul său adversar la președinție, secretarul trezoreriei, Chase, și de fiica sa, seducătoarea Kate; de David Herold, tînar practicant într-o farmacie, care, stăpînit de o ură cumplită împotriva lui, viscă să săvîrșească singura faptă demnă de un dușman al nordistilor: asasinarea președintelui. Și, în sfîrșit, de secreta-

rul său, John Hay, care începe, încetul cu încetul, să-și dea seama de statura și grandoarea președintelui, de care e legată însăși existența națiunii americane. Autor al acestei figuri centrale, Gore Vidal reinvie viața politică și mondenă a Washingtonului, conducerea dificilă și dureroasă a războiului, conflictele cu Congresul, intrigile, tentativele de răscoală de palat. Într-un stil colorat, strălucitor, dar în același timp de o precizie aproape științifică, Gore Vidal ne dă în *Lincoln* o reconstituire, în profunzime, a societății americane din secolul al XIX-lea. O frescă cu mii de amănunte, din care se desprinde marea figură a omului politic.

Edwige Feuillère

„La Fuiera” a fost furată (IX)

SEARA, joc ca o somnambulă. O dată în plus, constat că necesitatea de a birui epuizarea îmi slujește interpretării. După căderea cortinei, văd cu oarecare spaimă aterzînd la picioarele mele nu numai buchete de flori, ci și batiste, eșarfe, ba chiar, zviruite de la balcon, o pălărie, o haină și un portofel!

În fața cabinei mele mă așteaptă amatorii de autografe și Vittorio de Sica, împreună cu Maria Mercader. De Sica, acest mare actor dublat de un mare regizor, strălucește de farmec și de generozitate. Îmi face o mare plăcere să stau de vorbă cu el. Cînd, în sfîrșit, pot părăsi teatrul, dau peste un grup înnebunit: camarazii mei și personalul teatrului. În timpul reprezentației, ni s-a furat autocarul! Valizele actorilor, accesoriile lor din oraș, cumpărăturile lor recente, totul, dar absolut totul a dispărut! Disperarea e generală. Cum să plecăm la Roma, unde trebuia să debutăm a doua zi?

Vestea se răspîndește imediat în oraș: e-a furat „la Fuiera!”. Lumea e indignată, fabulează: decorurile, costumele, „bijuteriile”, totul a dispărut. Agențiile de presă expediază telegrame relatînd evenimentul pînă în India, de unde îmi parvin ecuri. Vittorio de Sica intervine. Face imediat un apel la radio, adresîndu-se direct „pegrei” napolitane care colabora atunci în filmul său *Aurul Neapolului* ca figuranți — și, firește, și autorităților municipale. Glasul lui are accente patetice — și numai Dumnezeu știe cit de mult se pretează limba italiană unor asemenea accente! — infierînd odioasa ticăloșie, infamul delict marcat de cel mai irațional amatorism, terminînd

cu acest imbold: „Furați pe cine vreți, dar nu o trupă de actori francezi!”.

În zori, autocarul e regăsit: nu lipsește nici măcar un sutien. Un delegat al bandeii vine să-mi prezinte scuzele „sindicatului” și ne roagă chiar să primim un mic plic pentru „operele noastre”!

AR fi putut fi desigur și mai rău: incendiul teatrului, de pildă, sau un proiecter prăbușindu-se pe scenă etc.

După o noapte de insomnie, un drum de patru ore cu mașina de la Neapole la Roma, sîm în capitala italiană.

Programul zilei e cu atît mai încărcat, cu cit știrea furtului napolitan ne-a precedat. Într-un elan de solidaritate, croitorii se oferă să ne împrumute cele mai frumoase modele ale lor. Ziaristii vor să fotografieze victimele. Trebuie să-i liniștim pe toți, să le mulțumim, să-i asigurăm că nu sîntem cituși de puțin supărați.

Olga, impresara mea, de o eficiență admirabilă, ca întotdeauna de altfel, mă descotorosește de toate aceste corvezi de grațitudine. Dar trebuie să înfrunt o conferință de presă. Apariția recentă a unei traduceri a corespondenței dintre Claudel și Gide i-a transformat, n-am înțeles niciodată de ce, pe ziaristii romani în anticlaudieni. Vor să mă convingă că publicul n-o să primească bine piesa *Cumpăna amiezii*. Asta anunță o frumoasă dispută de „catch as catch can”, cum ar fi spus poetul nostru! Răspund că un public italian și catolic va aprecia forțamente o piesă ce demonstrează că „păcatul duce la Dumnezeu”. Formula are succes. Piesa, de asemenea.

DUPĂ Elveția și Italia (ah, turnurile din San Gimignano și acoperișurile din Siena, scîldate în razele apusului de

soare!), turneul trebuia să ne poarte prin cîteva orașe germane: Hamburg, München, Nürnberg, Tübingen, orașele medievale de pe valea Neckarului, a căror splendoare pălea puțin din cauza rănilor războiului, încă vizibile.

Seria noastră de reprezentații trebuia să se termine la Baden-Baden. Era și timpul! În frumosul teatru rococo, decoreurile noastre, deteriorate de hițenele camionului pe atîția kilometri, murdărite de ploile furtunii, mă făceau să mor de rușine.

După sfîrșitul reprezentației, un tînar încîntător fu însărcinat să-i introducă pe oficialii veniți să mă salute: un mareșal al Franței, mai mulți generali, toți vizibil impresionați de serata claudeliana. Nu par să fie supărați pe mine că le-am impus această corvoadă și mă părăsesc, răsufînd ușurați că și-au îndeplinit datoria. Rămăsă singură, tînarul, un brunet frumos, amabil și hotărît, fiul unui ofițer al armatei de ocupație, îmi mărturisește intenția lui de a face teatru.

Peste trei ani, Parisul va sărbători un nou june prim, Jean-Claude Brialy.¹⁾

ÎNAINTE de a părăsi Bavaria, m-am hotărît să fac un ocol prin Anspach, sperînd să regăsesc amintirea domnișoarei Clairon²⁾, care timp de șaptesprezece

¹⁾ A debutat în teatru în 1956—'59, interpretînd în același timp roluri secundare în film, impunîndu-se în 1959 ca actor de prim-plan al „noului val” francez (*Noaptea eroică*), în 1971, debutînd cu *Eglantine* și ca regizor.

²⁾ Claire Josephine Seris de la Tude, denumită Domnișoara, tragediană franceză (1723—1803), interpreta lui Voltaire.

ani a fost markgrafă³⁾ sau aproape. În vîrstă doar de patruzeci și patru de ani, în plină glorie, domnișoara Clairon părăsise regatul Franței și nobilimea care o purtase în slăvi, chiar după ce fusese închisă la Fort-l'Eveque. De ce fusese întemnițată? Pentru că îndrăznise să revendice un statut al actorului, prin care să se recunoască demnitatea acestei profesii, respectul muncii lui și rolul său social.

Actrița mai era încă fascinantă și aureolată de prestigiu ei cînd a fost prezentată markgrafului din Anspach. El se plătisea de moarte în societatea unei soții urite și proaste, în mijlocul unei mici curți desuete. Domnișoara Clairon acceptă să-l urmeze. Ea va deține nu numai puterea unei favorite, ci și funcția unui prim ministru, propunînd proiecte de legi, preluînd afacerile principatului, construind azile, dîndu-și sfatul în mai toate problemele. Soția umilă reuși pînă la urmă ca domnișoara Clairon să fie izgonită înapoi în Franța, unde se plăc-tisea grozav și a murit săracă.

Povestea aceasta îmi umbla mereu prin cap. Aveam acum o șansă unică să mi-o satisfac.

Consilierul cultural german desemnat să mă ajute în această cercetare „arheologică” nu-i vedea deloc necesitatea, nici interesul. Pînă la urmă a descoperit o mărturie, una singură, a sejurului marelui actrițe franceze. Un cofetar din oraș mărturisă că, în familia lui, se transmitea din tată în fiu o rețetă rezervată unei clientele rafinate: aceea a unei chifle, pe care domnișoara Clairon o cerea în fiecare dimineață bucatărilor franceze, care, ajutat de cinci lachei, valeți și șeful personalului, asigura serviciul „à la française”. Cofetarul din Anspach mai furniza încă și acum uneori chiflele, „à la Clairoune”. Nu-i oare emoționant, consolant, să te gîndești că după o viață închinată marilor roluri, poți să te păstrezi, peste două secole, în amintirea oamenilor printr-o chiflă?

În românește de
Paul B. Marian

³⁾ Soția unui demnitar sau nobil german, a cărui țară era (sau fusese cîndva) provincie germană.

Secvențe pariziene

Le Grand Palais - care găzduiește Expoziția „Victor Hugo - la gloire”

DACA septembrie înseamnă tradițional în Franța „la rentrée”, adică întoarcerea din vacanță, din concediu, ceea ce aduce după sine și reanimarea vieții culturale, această reanimare devine deplină de abia în octombrie. Odată cu redeschiderea cursurilor universitare și a tuturor sălilor de spectacol.

Tonul îl dă Parisul. Ca dirijor și principal executant al vastelor simfonii a vieții spirituale franceze.

„Vous découvrirez vite que Paris est, pour la France, plus qu'une capitale - avertiza acum un sfert de veac André Maurois - le Paris est le cerveau de ce grand corps”. Creerul, firește, dar și inima...

Ceea ce impresionează pe vizitatorul străin al Parisului, atent la execuția amplei simfonii de care vorbeam, este varietatea paletelor orchestrale, forța mijloacelor de expresie, dar și faptul că numeroasele disonanțe nu împiedică în ultimă instanță armonia ansamblului.

Dintre acordurile contrastante care fac armonia generală mai expresivă, unele sînt de natură urbanistică, arhitecturală. Comune de obicei marilor metropole create prin sedimentări multiseculare.

Dincolo de precaritatea vestigiilor păstrate ale civilizației romane, descoperirea Arelor Luteției, cu dublă funcționalitate de teatru și circ, considerate cel mai vechi monument al Parisului, apoi rezultatele arheologice de la catedrala Notre Dame, permit odată cu imaginea ruinelor galo-romane, cunoașterea începuturilor aproape bimilenare ale istoriei marelui oraș. Stilurile roman, gotic, „renaissance”, baroc, neoclasic, neogotic pot fi întâlnite alături și azi, uneori chiar în aceeași curte sau la aceeași clădire. Străzile vechi, înguste sau întortocheate, alternează cu artere ample, așa cum oaze de liniște ca Jardin des Tuilleries sau Jardin de Luxembourg, ultima evocată liric de Dimitrie Anghel la începutul secolului nostru, fac să apară și mai trepidant freazăntul marilor bulevarde. Un moment de înlăturare brutală a vechiului l-a reprezentat despicierea prin centrul orașului a celebrei șosele Champs Elysées și a altor străzi largi și rectilinii de către primarul Huysmans, la ordinul lui Napoleon al III-lea, măsură motivată politic, dar și de eficiență urbanistică sau estetică. Astăzi, în general, marile clădiri ultramoderne ca Tour Montparnasse, cu cele 56 de etaje, care face concurență turnului Eiffel în ce privește panorama oferită asupra orașului, apar în locuri fără stil sau semnificație istorică. Ele caută să se armonizeze într-un fel ansamblului, cînd nu se constituie în cartiere deosebite. Există însă și excepții. Cea mai evidentă și mereu incitantă prin amplasamentul ei o reprezintă Centrul cultural Pompidou. Nu o singură dată am auzit „quelle horreur!”, la adresa aspectului său de instalație industrială în culorile tari, contrastante, pătrunsă sfidător într-un ansamblu de armonie tradițională, căutînd să atragă vizitatorul prin insolit. Un contrast evident a fost urmărit și prin adăpostirea la picioarele trufășului colos modern din metal, plastic și sticlă, a modestului și patriarhalului atelier artizanal al marelui nostru Brâncuși. Dar centrul din Beaubourg își păstrează importanța funcțională, e tot mai apreciat, mai ales de tineri, ca bibliotecă larg accesibilă a ultimelor noutăți, ca librărie, sală de spectacole, complex expozițional etc.

DISONANȚE evidente provin și din insuficienta disociere dintre cultură și pseudocultură, aflate alături pentru toate gusturile, uneori cel puțin îndolnice. Dar mai ales din disparitățile sociale, din inegalitatea reală a posibilităților de instruire, delectare sau creație spirituală.

Redeschiderea școlilor, precum și deschiderea campaniei electorale pentru alegerile legislative din martie 1986 au pus din nou în discuție problema eficienței sistemului instrucțiunii publice.

Una dintre problemele-cheie evocate cu acest prilej a fost aceea a lărgirii accesului în învățămîntul superior, a stimulării rolului universităților în viața socială, a necesității emulației dintre ele. În acest scop, în afară de pregătirea tineretului universitar în direcția creării unei intelectualități de înaltă cultură și responsabilitate morală, capabilă să răspundă celor mai arzătoare probleme ale prezentului, Sorbona organizează cel de al cincilea an școlar al Universității „Inter-ages”, cu caracter de universitate liberă, dar avînd și cursuri de specializare. Înscrierile au început din iulie, dar cursurile de abia la mijlocul lui octombrie.

Din datele puse generos la dispoziție de serviciul „Formation continue” din vechea clădire a Sorbonel, azi Universită IV, am desprins câteva cifre comparative: dacă în anul 1981-1982 numărul celor înscriși a fost de 1730 în primul semestru și 2300 în al doilea, în 1984-1985, cifra a crescut la 4610 și respectiv 3290 cursanți. Repartizați pe sexe, numărul femeilor a fost de 75%. Repartizați pe vîrste, cel mai mare număr l-au înregistrat vîrstele de 40-69 de ani, dar există și cursanți de 80-85 ani. Repartizați după nivel de studii, cel mai mare număr l-au înregistrat bacalaureații (26,3%) și cei cu studii superioare (35,4%). Se predau, în afara ciclurilor de conferințe din istoria culturii și a civilizației, care așa cum arăta Jacques Bompalre, presedintele Sorbonel, în seama de preferințele publicului, dar și de actualitate sau de cercetările curente ale profesorilor, cursuri de limbi străine la nivel de inițiere, pregătire medie sau perfecționare, cursuri pentru cunoașterea unei anumite țări, dar și cursuri de metodologie urmărind buna stăpînire a limbii franceze, în special a vocabularului științific, sau lucrări de secretariat (note și dări de seamă,

analiză și sinteză, dactilografie), unele însoțite de stagii în întreprinderi. Un curs special de engleză pregătește candidații pentru obținerea de la Universitatea din Cambridge a certificatului de a profesa în această limbă. Fiecare ciclu de conferințe include o serie de 12 ședințe, ceea ce permite uneori o mare specializare (ca în cazul ciclurilor despre Machiavelli și Gutzwiller, Auguste Rodin, Pelleas et Melisande). Printre personalitățile solicitate să predea menționăm pe Pierre Grimal, membru al Institutului Francez, Christian Bec, Philippe Bruneau, Roger Lahuillere, Henri Dubois, Jacques Truchet. Colaboratorii Centrului de studii românești al Sorbonel au anunțat ciclul de conferințe „Regards européens sur la Roumanie”. El se înscrie în completarea informației asupra trecutului țării noastre, oferită de cursurile Sorbonel prin prof. Georges Castellan, directorul INALCO, autorul unei recente *Istorie a României*, și prin colaboratoarea sa, d-na Catherine Durandin.

CONTINUÎNDU-MI cercetările de bibliotecă și arhivă din precedentul sejur parizian, privind istoria raporturilor culturale româno-franceze, am vizitat și amintitul centru de studii deservind cadra de limbă și literatură română. Instalată în principala clădire a Universității, el este înzestrat cu o aleasă bibliotecă de specialitate, care datează mult fostei bibliotecare, fiica lui N. Carotjan. Cadre didactice și d-na Carpentier, care deține acum custodia bibliotecii, mi-au vorbit de unele probleme luate în considerare în completarea fondului cu noutățile din România.

E drept, nici la Bibliothèque Nationale, principala bibliotecă a Franței și una dintre cele mai bogate din lume, lectorul interesat nu are la dispoziție unele cărți românești. Faptul se explică însă și prin dificultățile curente de catalogare în orice mare bibliotecă, sau prin lipsa momentană a unui bibliotecar cunoscător al limbii române. Excepție face departamentul de muzică, ocupînd o clădire apropiată. Pasiunii și competenței colaboratorului său, Mihnea Penescu, i se datorează în bună măsură și excepționala bogăție a fișierului dedicat genului tutelar al muzicii noastre moderne, George Enescu, cu certitudine, cea mai bine reprezentată personalitate culturală românească din bibliotecile pariziene.

De altfel Biblioteca Națională a Franței, ale cărei colecții au servit în repetate rânduri formării intelectuale a unor tineri români, sau cunoașterii istoriei noastre, începînd cu investigațiile pasionale, întreprinse cu prețul vieții, de Nicolae Bălcescu, în mijlocul veacului trecut, continuă să fie o mină nepuizabilă, dar insuficient cercetată pentru istoria relațiilor franco-române. Poate mai puțin prin colecțiile de carte, cit prin cele de publicații periodice, manuscrise și corespondență, stampe și fotografii etc. Unele dintre aceste piese documentare ajung întimplător la cunoștința publică, cu prilejul unor expoziții comemorative. Este cazul expozițiilor prilejuate de Anul Victor Hugo, sărbătorit de întreaga Franță la împlinirea unui veac de la moartea genialului poet, sau al expoziției Louise Weiss, deschisă între 5 și 13 octombrie la Palais de Luxembourg. Decedată cu doi ani în urmă, distinsa ziaristă și luptătoare politică pentru drepturile femeii a cunoscut pe Lenin și a fost prietena lui Aristide Briand, Masaryk sau Eleanor Roosevelt. Bibliothèque Nationale a pus la dispoziția organizatorilor expoziției și bogata sa corespondență, cuprinzînd, între altele, scrisori de la Nicolae Titulescu și Anna de Noailles.

Un tezaur prețios de informații îl reprezintă pentru relațiile româno-franceze și Archives Nationales, arhivele de stat ale Franței, ocupînd în principal palatele Soubise și Rohan, sau Archives du Ministère des Affaires Etrangères, Bibliothèque Historique de la Ville de Paris etc.

La Archives Nationales am vizitat și expoziția „Les Huguenots”, deschisă cu prilejul aniversării a 300 de ani de la revocarea Edictului din Nantes. Inaugurată la 11 octombrie, expoziția atrage atenția prin tablouri și gravuri de epocă, materiale de propagandă, între care literatură clandestină, obiecte originale, între care orfevrerie hughenotă. Totul se constituie într-o imagine sugestivă a protestantismului francez, a momentului interzicerii sale de către Ludovic la XIV-lea și a consecințelor din secolele următoare.

Între publicațiile apărute cu această ocazie se înscriu și numerele speciale ale unor reviste, printre care periodicul de popularizare „Historia”, un fel de „Magazin istoric”, și revista „Dix-huitième siècle” a Societății franceze pentru studiul secolului al XVIII-lea. Remarcînd valoarea acestui amplu volum de prestigiu științific, într-o convorbire cu secretarul general adjunct al Societății, profesorul Roland Desné de la Universitatea din Reims, acest prieten consecvent al românilor, care ne-a vizitat de mai multe ori țara, m-a încunostințat despre pregătirea unui număr special dedicat anului 1789, la care am fost invitat să colaborez. De altfel pregătirea aniversării Revoluției Franceze continuă să preocupe în mod sustinut cercurile științifice franceze. O dovedește și apariția excelentului eseu al profesorului Michel Vovelle de la Sorbona, *La mentalité révolutionnaire. Société et mentalités sous la Révolution Française*, sau reeditarea unor lucrări devenite clasice ale profesorului Jacques Godechot de la Universitatea din Toulouse.

...În avionul care mă ducea acasă, gîndurile și imaginile se depănau vertiginos. O franțuzoaică tină povestea despre prezența ei la un spectacol de folclor românesc: „Era superb... Am vrut să cumpăr unul din nemaipomenitele costume, dar nu erau de vânzare... Măcar să-l fi atins cu mina!”.

Nicolae Liu

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

R. P. BULGARIA

● În editura Narodna Kultura de la Sofia a apărut un volum de 200 pagini cuprinzînd o selecție din toate ciclurile poeziei lui Lucian Blaga: *Nepodzirani stăpîna* (Nebănuitele trepte). Traducerea aparține lui Nikolai Zidarov, Ognian Stamboliev, Rumeana Stanceva. Îngrijirea ediției și prefața aparțin tot Rumeană Stanceva, o bună cunoscătoare a literaturii române contemporane. Ea este autoarea unor studii dense despre dramaturgia română și a unor prezentări de cîrti recente românești. În „Etudes balkaniques” de la Sofia, 4/1984, ea semnează o amplă prezentare a cărții lui Alexandru Duțu, *Literatura comparată și istoria mentalităților*.

R. F. GERMANIA

● În cadrul seminarului de romanistică al Universității din Heidelberg, Constantin Noica a conferențiat despre scrierile filosofice ale lui Lucian Blaga a căror apariție în R.F.G. însoțită de o prefață de Mircea Eliade, o pregătește în momentul de față.

FRANȚA

● Conferința europeană de science fiction de la Fayence (1-3 noiembrie 1985) a decorat un Premiu european lui Ion Hobana pentru povestirea *Emisiune nocturnă*, apărută anul acesta în „România literară” și în „Nouă Literatură”.

U.R.S.S.

● La Erevan (R.S.S. Armeană) a avut loc, între 17-23 noiembrie, reuniunea de lucru a Societății Europene de Cultură (cu sediul la Veneția), pe tema cooperării culturale pe continent, găzduită de centrul sovietic al S.E.C., prezidat de poetul Robert Rojdestvenski. Din partea centrului român a participat secretara acestuia, Anda Boldur, care a susținut o comunicare despre contribuția oamenilor de cultură din țara noastră în promovarea relațiilor de colaborare și prietenie cu alte popoare.

ITALIA

● La Padova s-au desfășurat, între 23-26 octombrie a.c., lucrările juriului celei de-a X-a ediții a Premului european de literatură pentru copii „Pier Paolo Vergerio”. Printre lucrările distînse cu mențiuni se numără și romanul *Nol și Arhimede doi* de Gica Iuteș, apărut în acest an la Editura Ion Creangă.

R.S.F. IUGOSLAVIA

● Revista „Dialogi” (nr. 3/1985) din Maribor (Slovenia) publică două cicluri de cîte patru poezii de Al. Căprariu și Anghel Dumbrăveanu, în traducerea Katjela Spur și a lui Marius Olos.

S.U.A.

● Numărul 2 (vol. XI)/1984 al revistei de poezie „Micromegas” este dedicat în întregime poeziei românești. Destinat să illustreze câteva dezvoltări semnificative din ultimii 10-15 ani, prezenta apariție vine să completeze și să extindă tabloul oferit de un anterior număr al revistei, consacrat tot liricii noastre (vol. 3/1969, nr. 2). Sînt publicate acum versuri de Mircea Ivănescu, Nichita Stănescu, Anghel Dumbrăveanu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Adrian Popescu, Dinu Flămînd, Mircea Dinescu, Daniela Crăsnaru, Traian T. Coșovei, Mircea Cărtărescu.

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU

5 lei

REDACȚIA: București, Piața Scintilii nr. 1, poarta B2-B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei 115. Telefon: 50 74 96. ABONAMENTE: 3 luni - 65 lei; 6 luni - 130 lei; 1 an - 260 lei. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCINTILII”

